

GRONDWETTELIJK HOF**VERZOEK TOT VERNIETIGING****VOOR:**

[...]

verzoekende partijen, met als raadsman Mr. Matthias Storme en Mr. Jelle Flo, advocaten, met kantoor te 1000 Brussel, Verenigingstraat 28, waar keuze van woonplaats geschiedt;

Aan de Dames en Heren Voorzitters en Rechters in het Grondwettelijk Hof,

Hebben verzoekende partijen de eer het volgende verzoekschrift voor te leggen, strekkende tot de vernietiging van:

- Artikel 3 van de wet van 10 mei 2007 tot wijziging van de wet van 30 juli 1981 tot bestraffing van bepaalde door racisme ingegeven daden (hierna worden de door dit artikel 3 gewijzigde of ingevoegde artikelen 1 tot 34 van die wet van 30 juli 1981 aangeduid als: ‘de racismewet’);
- Artikelen 2 tot 49 en 52 van de Wet van 10 mei 2007 ter bestrijding van bepaalde vormen van discriminatie, met uitzondering van artikel 51 van deze wet (hierna: ‘de discriminatiewet’);
- Artikelen 2 tot 39 van de Wet van 10 mei 2007 ter bestrijding van discriminatie tussen vrouwen en mannen (hierna: ‘de genderwet’).

De bestreden bepalingen vormen het stuk 1 van de inventaris van verzoekers.

INHOUDSTAFEL

I.	Feiten - Tijdigheid.....	7
II.	Belang van verzoekende partijen.....	8
III.	Ten gronde - Middelen tot nietigverklaring.....	10
	Eerste middel – discriminerende verplichtingen en sancties voor privé-personen in het algemeen vergeleken met de overheid.....	10
	Samenvatting van het middel:	10
	Uitwerking van het middel:	10
	Eerste onderdeel – opleggen van gelijke verplichtingen aan personen in fundamenteel verschillende situaties.....	10
	1. Opleggen van dezelfde verplichtingen aan burgers als aan overheden.....	10
	2. Ondanks het fundamenteel verschillen van de situaties.....	11
	3. Afwezigheid van redelijke verantwoording.....	12
	Tweede onderdeel – verschillende behandeling van personen in gelijke situaties	14
	1. Verschillende behandeling	14
	2. Gelijke situaties	15
	3. Afwezigheid van redelijke verantwoording.....	15
	Derde onderdeel – verschillende verplichtingen ten aanzien van niet-Belgen	15
	Tweede middel – ongrondwettig karakter van de gebruikte criteria van discriminatie door de schending van het gelijkheidsbeginsel en het legaliteitsbeginsel.....	17
	Samenvatting van het middel:	17
	Uitwerking van het middel:	17
	Eerste onderdeel: het gelijkheidsbeginsel en het non-discriminatiebeginsel (limitatieve lijst).....	17
	Tweede onderdeel: het gelijkheidsbeginsel (aparte behandeling van sommige criteria vergeleken met andere).....	19
	Derde onderdeel: het legaliteitsbeginsel.....	20
	Vierde onderdeel: een "zogenaamd"-criterium schendt het legaliteitsbeginsel	21
	Derde middel – door de omschrijving van het toepassingsgebied grijpen de bestreden wetten in de grondwettelijk gewaarborgde vrijheidsruimte van de burger in	22
	Samenvatting van het middel	22
	Uitwerking van het middel	22
	Eerste onderdeel – arbeidsbetrekkingen in het algemeen.....	22
	Tweede onderdeel – de toetreding als vennoot in vennootschappen of maatschappen	23
	1. Eenzijdig discriminerend.....	23
	2. Schending van de vrijheid van vereniging en van beroepskeuze.....	23
	3. Schending van het legaliteitsbeginsel bij inperking van de vrijheid van vereniging of beroepskeuze.....	24
	Derde onderdeel – aanbieden van goederen en diensten die publiek beschikbaar zijn	25
	Vierde onderdeel – de sociale bescherming, met inbegrip van de sociale zekerheid en de gezondheidszorg	25
	Vijfde onderdeel – de toegang tot en de deelname aan, alsook elke andere uitoefening van een economische, sociale, culturele of politieke activiteit toegankelijk voor het publiek.....	26
	1. Eenzijdig discriminerend.....	26
	2. Schending van de vrijheid van vereniging.....	26
	Vierde middel – positieve actie.....	27
	Samenvatting van het middel	27
	Uitwerking van het middel	27
	Eerste onderdeel – discriminatoire gelijke behandeling van overheden en privé-personen	27
	Tweede onderdeel – schending van artikel 11bis van de Grondwet.....	29
	Vijfde middel – schending door de formeel burgerrechtelijke discriminatieverboden van het gelijkheidsbeginsel en het legaliteitsbeginsel, en van het recht op eigendom, de vrijheid van meningsuiting, de verspreidingsvrijheid en de vrijheid van vereniging.....	30
	Toelichting bij de bestreden artikelen	30
	Eerste onderdeel: schending van artikel 10 en 11 van de Grondwet door gelijkschakeling van overheid en burgers.....	30
	Tweede onderdeel: schending van artikel 10, 11 en 14 van de Grondwet, van het recht op eigendom en	

van het “ <i>nullum crimen sine culpa</i> ”- beginsel door impliciete strafbaarstelling van onopzettelijke indirecte en directe discriminatie.....	31
Derde onderdeel: de directe discriminatie.....	31
1. Het maken van een onderscheid waarbij personen ongunstig worden behandeld is in principe geen fout.....	32
2. Over het maken van een onderscheid op basis van de beschermde criteria.....	32
3. Het onderscheid met overige foutloze aansprakelijkheden.....	32
4. Conclusie.....	33
Vierde onderdeel: de indirecte discriminatie.....	33
Vijfde onderdeel: de opdracht tot discrimineren.....	33
Zesde onderdeel: de intimidatie.....	34
Zesde middel – contractuele bepalingen.....	36
Samenvatting van het middel.....	36
Uitwerking van het middel.....	36
Eerste onderdeel – discriminatie van schuldeisers ten aanzien van hun schuldenaren.....	36
Tweede onderdeel – aantasting van het eigendomsrecht.....	36
Derde onderdeel – schending van de vrijheid van vereniging.....	37
Zevende middel – de rechtsbescherming voor klagers, forfaitaire schadevergoedingen en strafrechtelijk gesanctioneerde bevelen tot staking.....	38
Samenvatting van het middel.....	38
Uitwerking van het middel.....	38
Eerste onderdeel – onderscheid met slachtoffers van andere misdrijven dan discriminatiemisdrijven en onderscheid met slachtoffers van niet-beschermde discriminaties.....	38
Tweede onderdeel – discriminatie tussen partijen met verschillende schade.....	39
Derde onderdeel - sanctionering van personen tegen wie ongegrond klacht is ingediend.....	39
Vierde onderdeel – schending van het legaliteitsbeginsel door de onbepaaldheid van het begrip “nadelige maatregelen”.....	40
Vijfde onderdeel - rechtsbescherming voor werknemers maar niet voor werkgevers.....	40
Zesde onderdeel – schending van het recht op eigendom.....	40
Zevende onderdeel – zelfs wie zijn onschuld kan bewijzen moet betalen.....	40
Achtste onderdeel – discriminatie van discriminerende werkgevers ten aanzien van andere discriminerende partijen.....	41
Negende onderdeel – schending van het legaliteitsbeginsel.....	41
Achtste middel – schending door de strafbepalingen en repressieve bepalingen die formeel van burgerlijke aard zijn van het gelijkheidsbeginsel en het legaliteitsbeginsel.....	43
Toelichting bij de bestreden artikelen.....	43
Eerste onderdeel: schending van artikel 10 en 11 van de Grondwet.....	44
Tweede onderdeel: schending van artikel 10 en 11 van de Grondwet.....	44
Derde onderdeel: schending van artikel 14 van de Grondwet in het algemeen.....	45
Vierde onderdeel: de opzettelijke directe discriminatie.....	45
Vijfde onderdeel: de opzettelijke indirecte discriminatie.....	46
Zesde onderdeel: de opdracht tot discrimineren.....	47
Zevende onderdeel: de intimidatie.....	47
Achtste onderdeel: schending van artikel 14 van de Grondwet.....	48
Negende middel: schending van de vrijheid van meningsuiting, verspreidingsvrijheid en vrijheid van vereniging door het algemeen discriminatieverbod en de aanzettingsverboden.....	50
Eerste onderdeel – schending van de vrijheid van meningsuiting, geweten, godsdienst, de vrijheid van petitie en verspreidingsvrijheid, de vrijheid van vereniging en de vrijheid zich cultureel en maatschappelijk te ontplooien – in het algemeen.....	50
Samenvatting van het onderdeel.....	50
Uitwerking van het onderdeel.....	50
Tweede onderdeel - schending van art. 25 lid 2 Grondwet.....	54
Derde onderdeel – wat betreft het aanzetten tot discriminatie jegens groepen in het bijzonder.....	54
Vierde onderdeel – geen rechtvaardiging met betrekking tot het grootste aantal van de beschermde criteria – afwezigheid van maatschappelijke noodzaak.....	55
Tiende middel – het loutere opiniedelict van art. 21 racismewet.....	56
Toelichting.....	56

Eerste onderdeel – schending van artikel 10 en 11 van de Grondwet	56
Samenvatting van het eerste onderdeel:.....	56
Uitwerking van het eerste onderdeel:	56
Tweede onderdeel – schending van het legaliteitsbeginsel en artikel 14 van de Grondwet	57
Derde onderdeel – schending van art. 19, 23, 25 en 26 van de Grondwet, op zichzelf genomen en samen gelezen met artikel 10 en 11 van het EVRM en artikel 18, 19, 21 en 22 van het BUPO-verdrag, van artikel 1 tot 4 het van het decreet met grondwettelijke waarde van het voorlopig bewind van 16 oktober 1830 over de vrijheid van drukpers, van woord en van onderricht en van art. 1 tot 3 en 5 van het decreet met grondwettelijke waarde van het voorlopig bewind van 16 oktober 1830 over de vrijheid van vereniging.....	57
Vierde onderdeel: schending van art. 25 lid 2 en 26 van de Grondwet	58
Samenvatting van het onderdeel:.....	58
Uitwerking van het onderdeel:	58
Elfde middel – het medewerkings- en lidmaatschapsmisdrijf van artikel 22 racismewet.....	61
Inleiding tot het middel:	61
Eerste onderdeel – schending van het gelijkheidsbeginsel – naar het criterium.....	62
Tweede onderdeel – schending van het gelijkheidsbeginsel – naar de hoedanigheid van diegene aan wie medewerking wordt verleend	62
Derde onderdeel – schending van het legaliteitsbeginsel	63
Vierde onderdeel – schending van de vrijheid van vereniging en vergadering en van de vrijheid van erediensdienst	63
Vijfde onderdeel – schending van het decreet van 16 oktober 1830 over de vrijheid van vereniging	64
Zesde onderdeel : schending van art. 25 lid 2 Grondwet.....	64
Zevende onderdeel - schending van art. 18 en 23 van de Grondwet op zichzelf en samen gelezen met art. 10 en 11 van de Grondwet.....	64
Achtste onderdeel – schending van het vermoeden van onschuld	65
Negende onderdeel – discriminatie vergeleken met mededaders van een rechtspersoon	65
Tiende onderdeel – discriminatie ten aanzien van de vereniging zelf en schending van het <i>nullum crimen sine culpa</i> -beginsel.....	66
Elfde onderdeel – discriminatie ten aanzien van personen die strafbaar zijn onder de bepalingen van artikel 20 van de racismewet	66
Twaalfde middel – discriminatie inzake sancties voor niet-naleving van een verbod	67
Dertiende middel – discriminatie inzake de bewijsmiddelen en de verdeling van de bewijslast.....	68
Eerste onderdeel – de bewijslast wordt verschoven op een manier die artikel 10 en 11 van de Grondwet, het recht op een eerlijk proces en het vermoeden van onschuld schendt.....	68
Tweede onderdeel – statistische gegevens zijn, zeker gelet op de zeer zware repressieve sancties, in een rechtsstaat niet aanvaardbaar als bewijs	68
Veertiende middel - strafverzwaringen	70
Samenvatting van het middel:	70
Uitwerking van het middel:	70
Eerste onderdeel – schending van artikel 10 en 11 van de Grondwet	70
Tweede onderdeel – schending van artikel 14 van de Grondwet	70
Derde onderdeel – de strafverzwaringen zijn disproportioneel	71
Vijftiende middel – bevoegdheden van het CGKR en bepaalde verenigingen.....	72
Samenvatting van het middel:	72
Uitwerking van het middel:	72
Eerste onderdeel – schending van artikel 10 en 11 van de Grondwet	72
Tweede onderdeel – schending van artikel 13 van de Grondwet	72
Derde onderdeel – schending van artikel 14 van de Grondwet	73
Vierde onderdeel – schending van artikel 4 van het decreet van 16 oktober 1830 over de vrijheid van pers, woord en onderwijs en van de vrijheid van meningsuiting en erediensdienst.....	73
Zestiende middel – gewetensbezwaarden.....	74
Eerste onderdeel - gewetensbezwaren.....	74
Tweede onderdeel – individuen worden gediscrimineerd	74
Zeventiende middel – schending van de bevoegdheidsverdelende regelen.....	75
Eerste onderdeel – door de strafbepalingen als dusdanig.....	75
Tweede onderdeel – door de burgerlijke uitwerking van de strafbaarstellingen	75

I. Feiten - Tijdigheid

1. De wet van 10 mei 2007 tot wijziging van de wet van 30 juli 1981 (dus houdende de nieuwe racismewet) werd afgekondigd en bekrachtigd op 10 mei 2007 en is verschenen in het Belgisch Staatsblad van 30 mei 2007. Een addendum verscheen in het Belgisch Staatsblad van 5 juni 2007;
2. De discriminatiewet werd afgekondigd en bekrachtigd op 10 mei 2007 en is verschenen in het Belgisch Staatsblad van 30 mei 2007. Een addendum verscheen in het Belgisch Staatsblad van 5 juni 2007;
3. De genderwet werd afgekondigd en bekrachtigd op 10 mei 2007 en is verschenen in het Belgisch Staatsblad van 30 mei 2007.
4. Om verschillende redenen worden de drie wetten samen in één verzoekschrift bestreden. De drie wetten zijn van dezelfde datum en hebben een zeer gelijkaardig onderwerp, te weten het invoeren van de horizontale werking van een verbod op discriminaties op basis van bepaalde beschermde criteria en het bepalen van burgerlijke en strafsancities ingeval van overtredingen. De wetten hebben dezelfde structuur. De regering stelde één memorie van toelichting op voor de drie wetten tezamen en de Raad van State gaf één advies voor de drie wetten samen. Daarenboven worden in dit verzoekschrift middelen geput uit de verschillende sanctionering van discriminaties op basis van de verschillende wetten, die door het geheel van de drie wetten samen worden aangebracht.

II. Belang van verzoekende partijen

5. De bestreden bepalingen leggen rechtstreeks verplichtingen op aan verzoekende partijen en sanctioneren deze met burgerlijke en strafsancties. Hun belang is evident.
6. Verschillende partijen zijn zelfstandigen en hebben, ook als natuurlijke persoon, de hoedanigheid van werkgever of kunnen deze hoedanigheid uit hoofde van hun beroep nog verkrijgen. De bestreden wetten leggen strengere verplichtingen en onthoudingsplichten op aan werkgevers dan aan werknemers en bepalen strafsancties en aanzienlijke burgerrechtelijke forfaitaire schadevergoedingen voor werkgevers die inbreuken begaan op de bepalingen van de bestreden wetten. Daarenboven behandelen de bestreden bepalingen werkgevers verschillend naargelang zij zouden discrimineren op basis van ras dan wel op basis geslacht of nog op basis van andere beschermde criteria.
7. Meerdere verzoekers oefenen een zelfstandig beroep uit in maatschapsverband en zijn dus rechtstreeks getroffen door het discriminatieverbod bij de toetreding als vennoot in vennootschappen of maatschappen van zelfstandige beroepen.
8. Andere verzoekers leveren dan weer goederen of diensten aan een breed publiek. De bestreden bepalingen leggen ook in dit verband ernstige beperkingen op aan de verzoekende partijen.
9. Nog andere verzoekers schrijven, publiceren, drukken en/of verspreiden regelmatig teksten en opvattingen, waaronder ook controversiële teksten en opvattingen. Zij hebben in het bijzonder maar niet uitsluitend een belang bij het doen respecteren van de vrijheid van meningsuiting. De bestreden bepalingen leggen ernstige beperkingen op aan het verspreiden van denkbeelden of opvattingen en bepalen strafsancties en schadevergoedingen voor overtreders.
10. Een aantal verzoekers organiseren economische, sociale, culturele en politieke activiteiten die toegankelijk zijn voor het publiek.
11. Een aantal van de verzoekers is praktiserend gelovig en heeft dus een onbetwistbaar belang bij die bestreden bepalingen die de godsdienstvrijheid schenden.
12. Andere verzoekers zijn dan weer overtuigde atheïsten, die er een objectief belang bij hebben geen rekening te hoeven houden met specifiek religieuze gevoeligheden in hun optreden in het maatschappelijke leven.
13. Sommige verzoekers zijn academici die zich in hun vrijheid wetenschappelijk onderzoek uit te voeren beperkt zien.
14. Een van de verzoekers is beroepshalve drukker en heeft dus een onbetwistbaar belang bij de toepassing van artikel 25 van de Grondwet.
15. Een ander verzoeker is beroepshalve uitgever; ook hij heeft een onbetwistbaar belang bij de toepassing van artikel 25 van de Grondwet.

16. De bestreden bepalingen betreffen daarnaast ook de wijze waarop fundamentele rechtsgoederen van eenieder en dus ook van verzoeker worden beschermd.

17. In overeenstemming met de rechtspraak van het Grondwettelijk Hof doen de verzoekende partijen dus blijken van een belang:

“De bestreden bepalingen verbieden discriminatie op bepaalde gronden en uitingen van meningen en opvattingen, leggen aan personen, in hun onderlinge verhoudingen, verplichtingen op waarvan de niet-naleving burgerrechtelijk en strafrechtelijk kan worden gesanctioneerd, voeren strafverzwaringsgronden in voor bepaalde misdrijven van gemeen recht en voorzien in bijzondere procedures om de naleving van de wetten af te dwingen. De verzoekers kunnen rechtstreeks en ongunstig worden geraakt door de toepassing van dergelijke bestreden bepalingen, die worden bestreden omdat zij afbreuk doen aan fundamentele rechten en vrijheden. Derhalve doen verzoekers blijken van een voldoende belang bij hun beroep. Noch het feit dat de wetten niet op verzoekers werden toegepast, noch het feit dat verzoekers zelf die toepassing zouden kunnen aanvoeren indien zij het slachtoffer zouden worden van het gedrag dat door de wet wordt bestraft, doet afbreuk aan hun belang. Het feit dat de wet op een onbepaald aantal personen van toepassing kan zijn is, gelet op de aard van de daarin opgenomen verplichtingen en sancties, en de onverenigbaarheid ervan met fundamentele rechten en vrijheden, niet van die aard dat het beroep als een actio popularis kan worden gekwalificeerd. (Arbitragehof 157/2004 van 6 oktober 2004).”

III. Ten gronde - Middelen tot nietigverklaring

Eerste middel – discriminerende verplichtingen en sancties voor privé-personen in het algemeen vergeleken met de overheid.

Schending , door het geheel van de aangevochten bepalingen, van:

- artikel 10 en 11 van de Grondwet
- van de fundamentele vrijheden, in het bijzonder uitgedrukt in de artikelen 12 lid 1, 16, 19, 22, 23, 25, 26 en 27 van de Grondwet, de artikelen 6, 7, 9, 10, 11, 14, en 18 van het Europees Verdrag tot Bescherming van de Rechten van de Mens en de Fundamentele Vrijheden (hierna: “EVRM”) en de artikelen 9, 10 14, 15, 16 18, 19, 21, 22, 25, 26 en 27 van het Internationaal Verdrag inzake Burgerrechten en Politieke Rechten (hierna: “BUPO-verdrag”), en ook samen gelezen met artikel 14 van de Grondwet
- en van het recht om zich cultureel en maatschappelijk te ontplooiën (art. 23 van de Grondwet)

Samenvatting van het middel:

18. De bestreden bepalingen beogen privé-personen ertoe te verplichten het gelijkheidsbeginsel en het non-discriminatiebeginsel te respecteren in hun private handelingen zoals de overheid deze beginselen behoort te respecteren in zijn publieke handelingen. Hierdoor worden fundamenteel verschillende personen op discriminatoire wijze behandeld zonder dat hiervoor een voldoende verantwoording bestaat. Burgers krijgen dezelfde plichten opgelegd als de overheid zonder dat zij de overeenstemmende rechten hebben en terwijl hun rol en vrijheid in de door de Belgische Grondwet geconstitueerde democratische rechtsstaat fundamenteel verschilt van die van de overheid; meer nog, de burgers zijn daarbij zelfs onderworpen aan sancties waaraan de overheid zelf niet onderworpen is.

Uitwerking van het middel:

Eerste onderdeel – opleggen van gelijke verplichtingen aan personen in fundamenteel verschillende situaties

1. Opleggen van dezelfde verplichtingen aan burgers als aan overheden

19. In overeenstemming met de artikelen 3 van de racismewet, de discriminatiewet en de genderwet, is de bedoeling van de bestreden bepalingen het creëren van een algemeen kader voor het bestrijden van discriminaties op grond van de door de verschillende wetten beschermde criteria.

20. Dit kader wordt hoofdzakelijk gecreëerd door het verbieden van het maken van een onderscheid op basis van beschermde criteria door privé-personen in het maatschappelijke verkeer.

21. Zowel de beschermde criteria als de categorieën van privé-personen als de domeinen waarin de wetten van toepassing zijn, worden zeer vaag en zeer ruim gedefinieerd (zie hierover het tweede en derde middel). De facto wordt het quasi onmogelijk voor een privé-persoon om zich in het openbare leven te bewegen zonder getroffen te worden door de geboden en verboden uit de drie bestreden wetten.

22. Onderscheiden die worden gemaakt, kunnen volgens de bestreden bepalingen in sommige gevallen weliswaar worden gerechtvaardigd. In de regel kan een gemaakt onderscheid op basis van een beschermd criterium worden verantwoord indien het gemaakte onderscheid objectief wordt gerechtvaardigd door een legitiem doel en de middelen voor het bereiken van dat doel passend en noodzakelijk zijn. Hierop bestaan uitzonderingen. Een bepaald type van gemaakte onderscheiden kan enkel worden verantwoord op basis van een exhaustieve lijst van rechtvaardigingsgronden.

23. De overheid is zelf sinds zeer geruime tijd verplicht het gelijkheidsbeginsel en het non-discriminatiebeginsel te respecteren wanneer zij regelgevend optreedt, althans ten aanzien van de eigen burgers (Art. 10 GW: De *Belgen* zijn gelijk voor de wet; Art. 11 GW "Het genot van de rechten en vrijheden aan de *Belgen* toegekend moet zonder discriminatie verzekerd worden"). Dit is ook verantwoord. De overheid vertegenwoordigt de natie en moet steeds het algemeen belang voor ogen houden. Het is niet aanvaardbaar dat een overheid zich niet neutraal zou opstellen of dat een overheid bepaalde categorieën personen zou benadelen of bevoordelen ten opzichte van anderen zonder objectieve rechtvaardiging door een legitiem doel waarbij de middelen passend en noodzakelijk moeten zijn voor het bereiken van dat doel.

24. De overheid beschikt over een geweldmonopolie en een belastingbevoegdheid en kan wetten maken die in beginsel iedereen op het grondgebied binden. De verplichting voor de overheid om alle burgers gelijk te behandelen is dan ook het corrolarium van de rechten van de overheid en diens monopoliepositie; het gaat om de gelijke toegang tot de openbare dienst. Vanuit het perspectief dat de overheid over veel meer mogelijkheden beschikt om in het leven van personen in te grijpen dan privé-personen hebben, en omdat de aan de overheid ter beschikking gestelde gelden het algemeen belang moeten dienen en met dat oogmerk ter beschikking worden gesteld, is het verantwoord de vrijheid van overheden naar eigen goeddunken te handelen, te beperken, en die vrijheid als doelgebonden te omschrijven.

25. Door het invoeren van deze wetten, met hun zeer ruime toepassingsgebied, heeft de overheid de horizontale werking van het gelijkheidsbeginsel en het non-discriminatiebeginsel ingevoerd. Het wordt nu ook verboden aan privé-personen om bij hun deelname aan het maatschappelijk verkeer te discrimineren.

2. Ondanks het fundamenteel verschillen van de situaties

26. Nochtans is het vanzelfsprekend dat overheden en particulieren zich in fundamenteel verschillende situaties bevinden.

27. De burger heeft niet dezelfde rechten als de overheid en kan dus niet aan de daarmee samenhangende verplichtingen worden onderworpen. In tegenstelling tot overheden vaardigen

privé-personen geen algemeen geldende regels uit, hebben zij geen belastingbevoegdheid, en hebben zij niet als eerste en enige doel in het algemeen belang te handelen, maar wel de fundamentele vrijheid om hun eigen doelstellingen na te streven.

28. De burger is in het maatschappelijk leven niet steeds rationeel en hoeft dat ook niet te zijn. Men kan van hem of haar niet verlangen dat hij al zijn keuzes in het maatschappelijk leven redelijk verantwoordt voor een rechtbank. Oudere cassatierechtspraak bepaalt bijvoorbeeld ondubbelzinnig dat een werkgever principieel mag handelen uit (ook privaat) eigenbelang. Dit gaat niet op voor een overheid, die gebonden is door de beginselen van behoorlijk bestuur. De burger is in een democratische rechtsstaat géén openbare dienst het is in tegendeel een wezenskenmerk van totalitaire staten dat de burgers de rol van openbare dienst moeten vervullen en ingeschakeld worden als organen van de staat om het staatsbelang te dienen en de verplichtingen van de overheid uit te voeren.

29. Ten tweede genieten privé-personen van een aantal fundamentele, ook verdragsrechtelijk gewaarborgde, rechten en vrijheden waarop een overheid, wiens gedrag steeds doelgebonden (met name, in functie van het algemeen belang) moet zijn, geen aanspraak kan maken. Deze vrijheden zijn onder meer uitgedrukt in art. 12 lid 1, 16, 19, 22, 25, 26 en 27 van de Grondwet en in het EVRM en het BUPO-verdrag. De essentie van deze vrijheden is precies dat de uitoefening ervan niet doelgebonden is en voor de wijze van uitoefening geen rechtvaardiging moet worden gegeven; weliswaar kan de wet grenzen stellen aan de uitoefening van deze vrijheden, maar zij kan niet bepalen welke doeleinden de burger in de uitoefening ervan moet nastreven.

30. Ten derde is een overheid principieel in staat, en krijgt een overheid ook de nodige met gemeenschapsgeld betaalde omkadering, om zijn regelgevend optreden redelijk te verantwoorden. Een particulier heeft in de regel relatief weinig juridische expertise en niet de tijd en middelen om voor elk van zijn beslissingen de door de bestreden wetten vereiste afwegingen te maken. Dit is te meer het geval nu de bestreden wetten zo vaag en algemeen zijn dat zij ook voor juristen tot moeilijk voorspelbare situaties leiden.

31. De bestreden bepalingen beperken de uitoefening van een aantal van deze meest fundamentele rechten en vrijheden. Zoals hierna uiteengezet wordt, schenden de bestreden bepalingen onder meer de vrijheid van meningsuiting, de vrijheid van vereniging, de vrije beroepskeuze en het eigendomsrecht, alsook het legaliteitsbeginsel, dat bepaalt dat beperkingen van de fundamentele vrijheden bij wet moeten worden bepaald.

32. Het opleggen van dezelfde regels aan personen die zich in fundamenteel verschillende situaties bevinden maakt een schending van het gelijkheidsbeginsel en van het non-discriminatiebeginsel uit.

3. Afwezigheid van redelijke verantwoording

33. Het discriminatieverbod en de verplichting tot gelijke behandeling zijn redelijk verantwoord ten aanzien van het regelgevend gedrag van categorieën personen die enkel bestaan met de bedoeling het algemeen belang te dienen en te vertegenwoordigen of die een openbare dienst uitoefenen.

34. Deze objectieve en redelijke verantwoording verdwijnt echter wanneer een dergelijk verregaand verbod c.q. verplichting worden opgelegd aan privé-personen die geen openbare dienst uitoefenen en geen monopolie bezitten, (maar die mogelijk wel in het openbaar optreden of in het openbaar diensten verstrekken) en dit des te meer wanneer die regels de fundamentele rechten en vrijheden op een dergelijke verregaande en overigens discriminatoire manier aantasten.

35. Het is discriminatoir omdat de uitoefening van deze rechten en vrijheden immers enkel aangetast wordt voor bepaalde categorieën personen, binnen een welbepaald toepassingsgebied en dus in welbepaalde situaties en ten aanzien van andere bepaalde categorieën personen (zij die behept zijn met eigenschappen die beantwoorden aan een of meer van de beschermde criteria). Het is nochtans de essentie van deze rechten en vrijheden dat zij zonder onderscheid naar de persoon bestaan en de vrijheden en rechten die worden gewaarborgd zijn net de vrijheid en het recht om naar eigen inzichten van die vrijheden en rechten gebruik te maken.

36. Daar waar de nu opgeheven oorspronkelijke discriminatiewet van 2003 in art. 3 nog bepaalde dat de discriminatiewet in het geheel géén afbreuk deed "aan de bescherming en de uitoefening van de in de Grondwet en in de internationale mensenrechtenconventies opgenomen fundamentele rechten en vrijheden", is deze fundamentele beperking van de inhoud van de wet niet meer gemaakt in de voorliggende bestreden bepalingen. Het ontbreken in de bestreden 3 wetten van deze fundamentele waarborg welke de werking van de bestreden bepalingen binnen de grenzen van de Grondwet zou houden, maakt dat deze 3 wetten volgens verzoekers in hun geheel ongrondwettig zijn.

37. Ook is voor deze discriminatoire gelijkschakeling nergens een verantwoording geboden. De voorbereidende werken zowel als de inhoud van de bestreden wetten gaan integendeel met een ondraaglijke lichtheid uit van de ondemocratische gedachte dat burgers inzake gelijke behandeling van personen minstens dezelfde plichten hebben als de overheid.

38. Waar het mogelijk denkbaar zou zijn dat deze vrijheden kunnen worden ingeperkt ter bescherming van de rechten en vrijheden van andere personen, vereist een verantwoording van deze inperking dat aangetoond wordt welke specifieke bestaande vrijheden of aanspraken van individuele personen precies in het gedrang komen en dat deze inperking ook noodzakelijk is om die rechten te waarborgen en dat de inperking ervan evenredig is met die noodzaak. Niets van dit alles is aangetoond. Er bestaat geen algemeen recht van elke persoon om in het maatschappelijk leven door elke andere persoon altijd gelijk te worden behandeld tenzij er voor de aangesproken andere persoon een objectieve en redelijke verantwoording zou gelden voor het onderscheid dat deze indirect of indirect maakt. Een dergelijke verplichting om in het maatschappelijk leven personen nooit ongelijk te behandelen zonder objectieve en redelijke verantwoording is immers op zichzelf strijdig met de grondwettelijke vrijheden van de Belgen.

39. Tot slot wordt de de rechtvaardiging van de inperking die voortvloeien uit de bestreden wetten gezocht in de bescherming van personen die tot een minderheid behoren volgens één van de beschermde criteria.

40. Op de eerste plaats verzet art. 11 van de Grondwet zich ertegen dat het behoren tot een minderheid iemand aparte rechten zou verschaffen, zeker in private verhoudingen, behalve in die

gevallen waarin de Grondwet zelf dat bepaalt of daartoe een grond vormt (bv. de bescherming van taalminderheden in het politiek stelsel).

41. Het is echter verder helemaal niet aangetoond dat de bestreden bepalingen noodzakelijk zijn voor die bescherming, ja zelfs niet dat de bijdrage van die bepaling tot een dergelijke bescherming niet zou worden tenietgedaan door de mogelijks pervers te noemen neveneffecten van deze bepalingen. Met name leiden deze bepalingen ertoe dat personen die tot een minderheid behoren "risico-personen" zijn met wie het contact best gemeden wordt om juridische problemen te vermijden.

42. Werkgever en dienstverleners aarzelen terecht om nog contact te zoeken met personen die tot een minderheid volgens een beschermd criterium behoren, omdat deze personen ingeval van problemen disproportioneel beschermd worden. Werkgevers zullen dergelijke sollicitanten vermijden omdat, eenmaal in dienst genomen als werknemer, de kans dat zij onterecht beschuldigd worden van discriminatie manifest groter is bij personen die tot een dergelijke minderheid behoren. Er bestaan voldoende – ook onder de bestreden bepalingen – rechtmatige vormen van contactvermijndend gedrag om dit te bewerkstelligen.

43. Dit is des te meer het geval omdat de klacht niet enkel van de betrokkene kan uitgaan, maar de werkgever ook buiten de wens van de betrokkene zelf lastig kan worden gevallen door het Centrum voor Gelijke Kansen en Racismebestrijding of de andere verenigingen of organisaties aan wie in de bestreden bepalingen bijzondere bevoegdheden werden toegekend.

Tweede onderdeel – verschillende behandeling van personen in gelijke situaties

1. Verschillende behandeling

44. De door de bestreden wetten geschapen situatie is nog erger dan in het eerste onderdeel werd uiteengezet. Het is niet enkel zo dat verplichtingen die in de regel enkel voor overheden gelden nu op privé-personen van toepassing worden verklaard. Het is daarenboven ook zo dat privé-personen die deze verplichtingen niet respecteren strenger worden behandeld dan overheden.

45. Een privé-persoon die de discriminatieverboden niet respecteert staat bloot aan ernstige burgerlijke sancties en strafsancties. Een overheid die het discriminatieverbod schendt in haar regelgevend optreden zal normaal gezien enkel de bestreden regel vernietigd zien. Hoogstens is het denkbaar dat een overheid tot betaling van een schadevergoeding kan veroordeeld worden. Strafrechtelijk zal een overheid echter niet aangesproken kunnen worden.

46. De personen die discriminerende regels van de overheid hebben opgesteld, goedgekeurd of uitgevaardigd (de personen die lid zijn van de wetgevende macht dan wel uitvoerende macht) kunnen in de regel noch strafrechtelijk noch civielrechtelijk aansprakelijk worden gesteld voor de discriminerende regels.

2. Gelijke situaties

47. Nochtans dringt het discriminatieverbod en de verplichting tot gelijke behandeling zich als gevolg van de bestreden bepalingen op gelijke wijze op aan overheden en particulieren.

3. Afwezigheid van redelijke verantwoording

48. Het gaat dan ook niet op dat overheden niet en particulieren wel aan strafsancities worden blootgesteld.

49. Daar waar, getuige het aantal vernietigingen of ongrondwettigverklaringen door Uw Hof van wetsbepalingen wegens schending van het gelijkheidsbeginsel en het aantal vernietigingen door de Raad van State of onwettigverklaringen door de Hoven en Rechtbanken van andere overheidsbeslissingen wegens schending van datzelfde gelijkheidsbeginsel, de overheid zeer frequent discrimineert, is het in de door de Belgische Grondwet geconstitueerde rechtsstaat onaanvaardbaar dat privé-personen aan strafrechtelijke en civielrechtelijke sancties worden blootgesteld waaraan de overheden en hun organen, voor identieke inbreuken, zelf niet zijn blootgesteld

50. Bijgevolg behoren alle bepalingen die aan de burgers sancties opleggen die niet gelden jegens de overheid zelf als strijdig met art. 10 en 11 van de Grondwet, op zichzelf genomen en samen gelezen met artikel 14 van het EVRM en 26 van het BUPO-verdrag, te worden vernietigd.

Derde onderdeel – verschillende verplichtingen ten aanzien van niet-Belgen

51. Ook in een ander opzicht worden de burgers, en dit met name door de racismewet, veel zwaarder beperkt in hun vrijheid dan de overheid.

52. Art. 11 Grondwet bepaalt immers overduidelijk dat "Het genot van de rechten en vrijheden aan de *Belgen* toegekend moet zonder discriminatie verzekerd worden" en maakt dus een uitdrukkelijk onderscheid tussen Belgen en niet-Belgen. Aan de burgers daarentegen wordt het in zeer ruime mate verboden dergelijk onderscheid te hanteren.

53. Dit wordt duidelijk gesteld door het Hof van cassatie in zijn arrest van 9 november 2004 (Vlaamse concentratie e.a.) betreffende de toepassing van de in wezen gelijkkluidende bepalingen van de toen geldende racismewet:

“Overwegende dat artikel 1.2 van het verdrag van 7 maart 1966 inzake de uitbanning van alle vormen van rassendiscriminatie bepaalt dat dit verdrag niet van toepassing is op vormen van onderscheid, uitsluiting, beperking of voorkeur die door een Staat die partij is bij dit verdrag, in acht worden genomen tussen onderdanen en niet-onderdanen; dat dit artikel de particulieren niet toelaat dergelijk onderscheid, uitsluiting, beperking of voorkeur te maken.”

54. Opnieuw worden de burgers gediscrimineerd doordat het hen verboden wordt een

onderscheid te maken dat de overheid wel mag maken en dat de Grondwet zelf uitdrukkelijk maakt.

55. Het woord "nationaliteit" dient dan ook als ongrondwettig te worden vernietigd in alle bepalingen van de racismewet waarin het voorkomt, in het bijzonder art. 3, art. 4, 4°, art. 7 § 2 van de racismewet.

Tweede middel – ongrondwettig karakter van de gebruikte criteria van discriminatie door de schending van het gelijkheidsbeginsel en het legaliteitsbeginsel

Schending door het geheel van de bestreden bepalingen en in het bijzonder door artikel 7, 8 en 9 en volgende van de racismewet, artikel 7, 8 en 9 en volgende van de discriminatiewet en artikel 5, 8 en volgende en artikel 15 van de genderwet, van:

- artikel 10, 11 en 14 van de Grondwet, op zichzelf genomen en samen gelezen met artikel 7 en 14 van het EVRM en artikel 9, 15 en 26 van het BUPO-verdrag

Samenvatting van het middel:

56. Het tweede middel is genomen uit de schending van de artikelen 10, 11 en 14 van de Grondwet, op zichzelf genomen en samen gelezen met artikel 7 en 14 van het EVRM en artikel 9, 15 en 26 van het BUPO-verdrag, door het geheel van de bestreden bepalingen van de drie wetten. De niet behoorlijk verantwoorde verschillende behandeling van bepaalde soorten discriminaties schendt het gelijkheidsbeginsel en het non-discriminatiebeginsel. De vaagheid van de algemene begrippen en de overlappingen tussen de verschillende discriminaties zorgen voor een onduidelijkheid die het legaliteitsbeginsel schendt. Dit is duidelijk in de strafrechtelijke bepalingen, maar geldt ook voor de burgerrechtelijke sanctionering, die wezenlijk repressief van aard is.

Uitwerking van het middel:

Eerste onderdeel: het gelijkheidsbeginsel en het non-discriminatiebeginsel (limitatieve lijst).

57. De drie wetten bevatten een gesloten lijst van verboden discriminatiecriteria die wordt verantwoord als volgt (Parl. Stukken Kamer, doc. 51 2722/001, p.14):

“In de memorie van toelichting luidt het dat de wet van 25 februari 2003 (art. 2 §1) oorspronkelijk had geopteerd voor een gesloten lijst, die taal en politieke overtuigingen uitsloot. Het Arbitragehof, dat op zijn beurt van oordeel was dat een dergelijke uitsluiting in strijd was met de artikelen 10 en 11 van de Grondwet, vernietigde de lijst. (...) bij gebrek aan een lijst breidt ze haar toepassingsgebied uit tot elke vorm van onderscheid in behandeling, ongeacht het gebruikte criterium. Deze situatie is in verschillende opzichten onbevredigend. Eerst en vooral omdat de wet geen uitdrukkelijke verwijzing meer bevat naar de verboden discriminatiegronden uit de Europese richtlijnen (ras, etnische afkomst, geloof of levensbeschouwing, geslacht, handicap, seksuele geaardheid). Vervolgens kwam het voor dat een “open voorbeeldlijst” zou leiden tot een onaanvaardbare rechtsonzekerheid. (...) Tot slot kwam het voor dat een open voorbeeldlijst van discriminatiegronden de noodzakelijke coördinatie tussen het dispositief van de “anti-discriminatiewet” en de rest van de federale wetgeving nog deliquer of zelfs volstrekt onmogelijk zou maken.”

“Uit de artikelen 3 van de wetten blijkt dat opnieuw gesloten lijsten van criteria worden ingevoerd, wat tot gevolg heeft dat discriminaties op grond van andere criteria niet op grond van de ontworpen wet zullen kunnen worden bestreden, onder voorbehoud wel te verstaan van de motieven voor de bij de twee andere voorliggende voorontwerpen verboden discriminaties. Het voorontwerp houdt aldus een ongelijke behandeling in van zowel de daders van discriminatoire behandelingen als de slachtoffers ervan. Een dergelijke ongelijke behandeling dient gelet op het door de artikelen 10 en 11 van de Grondwet gewaarborgde discriminatieverbod te worden verantwoord. Zeker nu de wetgever beoogt discriminaties te bestrijden, zou het wel paradoxaal zijn dat de wet daarbij zelf zou discrimineren. Om die reden mogen hoge eisen worden gesteld aan de “objectieve en redelijke verantwoording van de in de artikelen 3 ingevoerde selectie van discriminatiegronden (advies Raad van State van 11 juli 2006, doc 51 – 2722/001).”

58. De Raad van State maakte in dit verband de volgende opmerkingen:

“Om in overeenstemming te zijn met het discriminatieverbod van de artikelen 10 en 11 van de Grondwet dient een antidiscriminatiewet niet noodzakelijkerwijze alle discriminaties, op dezelfde wijze, tegen te gaan. Dat blijkt uit het arrest nr. 157/2004 van het Arbitragehof van 6 oktober 2004 over de wet van 25 februari 2003. In dat arrest vernietigt het Arbitragehof de in die wet voorkomende lijst van discriminatiegronden waarin o.m. de criteria “taal” en “politieke overtuiging” niet voorkwamen. Volgens het Hof schond de wet de artikelen 10 en 11 van de Grondwet. Het Hof motiveerde dit niet alleen door te verwijzen naar de algemene doelstelling van de wet, doch ook door te stellen dat er voor de uitsluiting van “taal” en “politieke overtuiging” geen bijzondere objectieve en redelijke verantwoording kon worden geboden.

In de mate dat het voorontwerp beoogt de richtlijn 2000/78 EG van de Raad van 27 november 2000 tot instelling van een algemeen kader voor gelijke behandeling in arbeid en beroep om te zetten in het interne recht, komt het de Raad van State voor dat het uitsluitend hanteren van de criteria die in deze richtlijn zijn vermeld, zeker zou kunnen beschouwd worden als een “objectieve en redelijke verantwoording” voor het uitsluiten van andere criteria, voorzover het toepassingsgebied van de wet betrekking heeft op het toepassingsgebied van de richtlijn. Dezelfde beschouwingen gelden voor de criteria die voorkomen in de richtlijnen waarvan de omzetting in uitzicht wordt gesteld in de beide andere voorliggende voorontwerpen.”

59. Het loutere feit dat een bepaald criterium voorkomt in een internationaal instrument inzake mensenrechten kan op zichzelf niet als een “objectieve en redelijke verantwoording” worden beschouwd voor dit onderscheid, temeer daar deze instrumenten onderling sterk verschillen.

60. Bovendien wordt anders dan in de internationale instrumenten waarop men zich beroept door de bestreden wetten géén bescherming geboden tegen discriminatie op grond van "politieke of andere mening", maar uitsluitend tegen discriminatie op grond van "politieke overtuiging". Aldus ontbreekt de bescherming tegen discriminatie op grond van een andere dan een politieke mening.

61. Ook in dat opzicht is de opsomming van de beschermde criteria in art. 3, 4, 4° e.a. van de discriminatiewet ongrondwettig.

Tweede onderdeel: het gelijkheidsbeginsel (aparte behandeling van sommige criteria vergeleken met andere).

62. De drie wetten bevatten bovendien niet onbelangrijke verschillen in behandeling van de discriminaties naargelang het criterium. Met name gelden strengere regels voor enerzijds discriminaties inzake "‘zogenaamd ras’, huidskleur, afkomst of nationale of etnische afstamming" en anderzijds "geslacht" dan voor de in de discriminatiewet opgesomde criteria. Artikel 7, §1 en §2 van de racismewet bepalen bijvoorbeeld andere rechtvaardigingsregels voor een onderscheid op grond van nationale afstamming dan voor een onderscheid op grond van nationaliteit. Artikel 13 van de genderwet bepaalt dan weer fundamenteel andere regels voor de rechtvaardiging van een onderscheid op grond van geslacht inzake arbeidsbetrekkingen dan artikel 7 van de discriminatiewet. Artikel 8 van de discriminatiewet zondert de beschermde criteria leeftijd, seksuele geaardheid, levensbeschouwing en handicap inzake arbeidsbetrekkingen af en eist dat er wezenlijke en bepalende beroepsvereisten zijn voor een onderscheid op basis van deze criteria, terwijl voor een direct onderscheid op basis van taal of politieke overtuiging inzake arbeidsbetrekkingen dan weer de algemene rechtvaardigingsgrond bepaald in artikel 7 van de discriminatiewet geldt. Daarom moeten minstens artikel 7 §1 en 8 van de racismewet, artikel 8 van de discriminatiewet en artikel 11, 12 en 13 van de genderwet, die de mogelijke rechtvaardigingsgronden beperken ten aanzien van bepaalde beschermde criteria in bepaalde toepassingsgebieden, zonder hiervoor een deugdelijke verantwoording te bieden, worden vernietigd wegens strijdigheid met artikel 10 en 11 van de Grondwet.

63. In de memorie van toelichting wordt de keuze van de beschermde criteria als volgt verantwoord (Memorie van Toelichting, doc. 51-2722/001, p.19 e.v.):

“Bovendien wordt er naar aanleiding van de door de Raad van State geformuleerde opmerkingen nog op gewezen dat het slachtoffer van een verschil in behandeling dat gebaseerd zou zijn op een ander criterium dan diegene die expliciet in de lijst zijn opgenomen, daarom niet verstoken blijft van elke juridische bescherming.

Een direct onderscheid (te weten het op basis van de genoemde criteria ongunstiger behandelen van iemand dan een ander in een vergelijkbare situatie is of zou worden behandeld, art. 4, 6° racismewet) op grond van leeftijd, seksuele geaardheid, burgerlijke stand, geboorte, vermogen, geloof, levensbeschouwing, politieke overtuiging, taal, gezondheidstoestand (huidige of toekomstige), handicap, fysieke of genetische eigenschap of de sociale afkomst wordt op een andere wijze (nl. o.b.v. de bepalingen van de discriminatiewet) gesanctioneerd dan een direct onderscheid op basis van enerzijds ‘zogenaamde ras’, huidskleur, afkomst of nationale of etnische afstamming en anderzijds een direct onderscheid op basis van nationaliteit.”

64. Nochtans bestaat geen deugdelijke verantwoording voor dit onderscheid, en zijn de begrippen ‘zogenaamde ras, huidskleur, afkomst of nationale of etnische afstamming’ nauwelijks gedefinieerd of definieerbaar. Anderzijds zijn de beschermde criteria uit de racismewet identiek

of minstens overlappend met een aantal van de beschermde criteria uit de discriminatiewet. Dit geldt bijvoorbeeld voor begrippen geloof, levensbeschouwing, politieke overtuiging, taal en fysieke of genetische eigenschap voor wat betreft het zogenaamde ras en de huidskleur en de nationale of etnische afstamming. Uit de praktijk is bij de toepassing van de vorige versie van de racismewet gebleken dat onderscheid op grond van geloof heel vaak als een vorm van racisme wordt bestempeld, althans in het geval van sommige godsdiensten. De overlap tussen geloof of religie en etnische afstamming is in de praktijk nog steeds bijzonder groot, wat aantoont dat er geen redelijke verantwoording bestaat voor het onderscheid tussen beide criteria.

65. Daarnaast kan ook het door de genderwet beschermde criterium 'geslacht' beschouwd worden als een fysieke of genetische eigenschap in de zin van de discriminatiewet.

66. Het nut van een dergelijk onderscheid is geenszins aangetoond en zelfs willekeurig, zodat de bestreden bepalingen strijdig zijn met artikel 10 en 11 van de Grondwet.

67. Het is meer bepaald strijdig met de artikelen 10 en 11 van de Grondwet dat men een direct onderscheid op basis van genetische of fysieke kenmerken, politieke overtuiging of levensbeschouwing (zoals bijvoorbeeld de huidskleur een genetisch of fysiek kenmerk is) wel zou mogen maken indien dit onderscheid objectief wordt gerechtvaardigd door een legitiem doel dat wordt bereikt door passende en noodzakelijke middelen, maar men zich in het geval van een direct onderscheid op basis van nationale of etnische afstamming strikt zou moeten houden aan de uitzonderingen bepaald in de racismewet.

Derde onderdeel: het legaliteitsbeginsel

68. Eveneens wordt op deze wijze, en met name door de overlappings van de beschermde criteria en de arbitraire wijze waarop zal moeten beslist worden of een bepaalde handelswijze werd ingegeven door het oogmerk in te spelen op die criteria, dan wel of er een rechtvaardiging bestaat voor zulke discriminaties, de deur opengezet voor rechterlijke willekeur bij het bepalen van de wet (racismewet of discriminatiewet) op basis waarvan vervolging wordt ingesteld, wat strijdig is met artikel 14 van de Grondwet en met artikel 7 van het EVRM en artikel 9 en 15 van het BUPO-verdrag.

69. Dat het legaliteitsbeginsel van toepassing is met betrekking tot die artikelen die strafrechtelijke bepalingen bevatten, staat buiten kijf.

70. Daarnaast worden de burgerrechtelijke verplichtingen en sancties op een dusdanig repressieve wijze vastgelegd dat de burgerrechtelijke sanctiemechanismen het karakter krijgen van een straf. Schadevergoedingen worden forfaitair vastgelegd en het niet-naleven van een principieel burgerlijk bevel tot staken is strafbaar gesteld. Om deze reden moeten ook de formeel burgerlijke sancties voldoen aan het legaliteitsbeginsel, en dat is niet het geval.

71. Het is immers zo dat pas van verboden of strafbare discriminatie sprake is telkens wanneer het gemaakte onderscheid niet verantwoord is op basis van een van de algemene of bijzondere rechtvaardigingsgronden die in de wetten worden bepaald. Dit is echter een beoordeling die pas achteraf door een rechter wordt gemaakt. Dit blijkt onder meer uit het gegeven dat de overheid

met de regelmaat van de klok wetten en decreten uitvaardigt waarbij een onderscheid wordt ingevoerd waarvan achteraf wordt vastgesteld dat aan de rechtvaardigingsgronden niet is voldaan. Als gevolg hiervan is het mogelijk dat een rechtsonderhorige te goeder trouw en onbewust de verboden en strafbepalingen van de bestreden wetten schendt. De subjectieve overtuiging dat het gemaakte onderscheid gerechtvaardigd is, is evenwel geen rechtvaardigingsgrond, en het opzet om een ongerechtvaardigd onderscheid te maken evenmin een vereiste. Gezien de bijzondere vaagheid van de omschrijving van de verboden handelingen brengt dit een onaanvaardbare onzekerheid mee voor de burger.

72. Daarom schenden de bestreden bepalingen in hun geheel het legaliteitsbeginsel.

Vierde onderdeel: een "zogenaamd"-criterium schendt het legaliteitsbeginsel

73. Het in het bijzonder strijdig met het legaliteitsbeginsel dat bijzonder ernstige gevolgen worden toegekend aan het maken van een onderscheid op basis van een criterium waarvan de tekst van en de toelichting bij de racismewet zelf stellen dat het niet bestaat, nl. een "zogenaamd" ras. De wet vereist meer bepaald ook niet dat het onderscheid gemaakt wordt op basis van de overtuiging van de dader dat de andere partij behoort tot een bepaald ras. Het volstaat dat "men" de perceptie heeft dat het onderscheid gemaakt wordt op basis van iets wat door sommigen zichtbaar ras wordt genoemd maar volgens de wetgever niet bestaat en niet mag bestaan.

74. Het blijft volkomen onbepaald bij wie die perceptie moet aanwezig zijn, wie die toeschrijving moet doen, en welke vorm die toeschrijving of perceptie moet hebben opdat ze als "zogenaamd ras" zou kunnen doorgaan.

75. Het legaliteitsbeginsel is hierdoor manifest geschonden.

76. De uitdrukking "zogenaamd ras" dient dan ook als ongrondwettig te worden geschrapt uit artikel 3, artikel 4, 4°, artikel 7 § 1 en §2, artikel 8§1 en §2 en uit artikel 21 (rassuperioriteit en rassenhaat zijn immers afgeleide begrippen van de uitdrukking "ras") van de racismewet.

Derde middel – door de omschrijving van het toepassingsgebied grijpen de bestreden wetten in de grondwettelijk gewaarborgde vrijheidsruimte van de burger in

Schending door artikel 4, 5 en 8 van de racismewet artikel 4, 5 en 8 van de discriminatiewet en artikel 5, 6, 7 en 13 van de genderwet van:

- artikel 10, 11 en 23 en 27 van de Grondwet, op zichzelf genomen en samen gelezen met artikel 11 van het EVRM en artikel 22 en 27 van het BUPO-verdrag
- artikel 1 tot 3 en 5 van het decreet met grondwettelijke waarde van het voorlopig bewind van 16 oktober 1830 over de vrijheid van vereniging
- alle ingeroepen bepalingen ook samen gelezen met artikel 14 (legaliteitsbeginsel), voor zover fundamentele vrijheden worden beperkt

Samenvatting van het middel

77. Het toepassingsgebied van de drie wetten is op een zodanige manier afgebakend dat werkgevers, aanbieders van goederen en diensten, verstrekkers van gezondheidszorgen en organisatoren van voor het publiek toegankelijke activiteiten gediscrimineerd worden ten aanzien van hun werknemers, consumenten, patiënten en deelnemers. De drie wetten richten zich immers enkel tot de eerste categorieën. Daarnaast schenden de bestreden bepalingen ook specifiek de vrijheid van vereniging en het recht op de vrije keuze van beroepsarbeid.

Uitwerking van het middel

Eerste onderdeel – arbeidsbetrekkingen in het algemeen

78. Artikel 4 van de racismewet en van de discriminatiewet en artikel 5 en 13 van de genderwet bepalen het toepassingsgebied van de wet en definiëren als arbeidsbetrekkingen: de betrekkingen die ondermeer omvatten de werkgelegenheid, de voorwaarden voor toegang tot arbeid, de arbeidsvoorwaarden en de ontslagregelingen. Deze definitie wordt op dusdanige wijze verfijnd in artikel 5§2 van de racismewet, artikel 5§2 van de discriminatiewet en artikel 6§2 van de genderwet, dat blijkt dat discriminaties door werkgevers van werknemers worden gevisieerd.

79. Artikel 8 van de racismewet bepaalt in het bijzonder dat een direct onderscheid op het vlak van de arbeidsbetrekkingen enkel kan gerechtvaardigd worden op basis van een wezenlijke en bepalende beroepsvereiste, met name wanneer een bepaald kenmerk, verband houdend met zogenaamde ras, huidskleur, afkomst of nationale of etnische afstamming vanwege de aard van de betrokken specifieke beroepsactiviteiten of de context waarin deze worden uitgevoerd, wezenlijk en bepalend is en dit vereiste berust op een legitieme doelstelling en evenredig is ten aanzien van deze doelstelling. De rechter kan onderzoeken of een bepaald kenmerk een wezenlijke en bepalende beroepsvereiste vormt.

80. Artikel 13 van de genderwet bevat een gelijkaardige bepaling. Daarenboven bepaalt artikel 13§3 zelfs dat de Koning de situaties bepaalt waarin een bepaald kenmerk (“bedoeld

wordt: een bepaald kenmerk dat verband houdt met het geslacht”) een wezenlijke en bepalende beroepsvereiste vormt.

81. Nochtans bestaat geen reden en is er alleszins geen reden gegeven waarom het voor een werkgever verboden is een direct onderscheid te maken op het vlak van arbeidsbetrekkingen terwijl dat niet het geval is voor een werknemer. Zo kan bijvoorbeeld een vrijzinnige werkgever die een katholieke werknemer weigert, aangesproken worden op grond van de bestreden bepalingen, maar is het omgekeerd niet mogelijk een katholieke werknemer die een baan weigert bij een vrijzinnige werknemer aan te spreken op basis van de discriminatiewet. De situatie is niet denkbeeldig dat een werknemer zou weigeren een baan te aanvaarden omwille van bijvoorbeeld de politieke overtuiging of een ander beschermd criterium van zijn potentiële werkgever. Het recht van een werknemer om zijn werkgever vrij te kiezen is grondwettelijk gewaarborgd door artikel 23 van de Grondwet. Het grondwettelijk gelijkheidsbeginsel eist dat die vrijheid ook aan de werkgever wordt gegeven: de vrijheid zijn contractspartner te kiezen is één van de vrijheden waarvan het genot volgens art. 11 Grondwet zonder discriminatie moet worden verzekerd. De wetgever heeft het onderscheid dat in de bestreden bepalingen tussen werkgevers en werknemers wordt gemaakt, daarenboven niet verantwoord. Aldus schenden de bestreden bepalingen artikel 10 en 11 van de Grondwet en het recht op de vrije keuze van beroepsarbeid, dat niet aan de werknemer en op grond van artikel 10 en 11 van de Grondwet evenmin aan de werkgever mag worden ontzegd.

Tweede onderdeel – de toetreding als vennoot in vennootschappen of maatschappen

82. Onder “arbeidsbetrekkingen” wordt eveneens de toetreding als vennoot in vennootschappen of maatschappen van zelfstandige beroepen begrepen (art. 5 § 2, 1° Discriminatiewet; 5 § 2, 1° racismewet en 6 § 2, 1° genderwet).

1. Eenzijdig discriminerend

83. Ook hier is de bepaling van het toepassingsgebied eenzijdig discriminerend: er worden verboden opgelegd aan vrije beroepers die reeds een vennootschap of maatschap vormen, terwijl dit verbod omgekeerd niet geldt voor personen die hun toetreding vragen tot een vennootschap of maatschap van zelfstandige beroepen.

2. Schending van de vrijheid van vereniging en van beroepskeuze

84. Dit verbod op het maken van een onderscheid bij de toetreding als vennoot in vennootschappen of maatschappen van zelfstandige beroepen:

- is strijdig met artikel 23 §1° van de Grondwet dat het recht op de vrije keuze van beroepsarbeid waarborgt ;
- schendt ook artikel 27 van de Grondwet, alsook artikel 11 van het EVRM en artikel 18 en 22 van het BUPO-verdrag dat de vrijheid van vereniging (alsook de vrijheid een zelf gekozen godsdienst of levensovertuiging hetzij alleen, hetzij met anderen, tot uiting te brengen) waarborgt.

- en schendt artikel 1 van het decreet van 16 oktober 1830 op de vrijheid van vereniging dat bepaalt dat burgers zich naar eigen inzichten mogen verenigen met een politiek, religieus, filosofisch, literair, industrieel of commercieel doel, art. 3 van dit decreet dat elke preventieve maatregel verbiedt, en artikel 5 van dit decreet dat bepaalt dat elke wet die hieraan afbreuk doet wordt afgeschaft. Dit decreet heeft grondwettelijke waarde (zie o.m. Francis DELPEREE en David RENDERS, “Code constitutionnel – textes et vigueur au 1er janvier 2005”, Bruylant, Brussel, 2005, 158). Uit de bewoordingen van artikel 5 van het decreet van 16 oktober 1830 blijkt dat het decreet hiërarchisch boven de gewone wetten gerangschikt is. Het beginsel van vrijheid van vereniging (ook met industrieel, commercieel of ander oogmerk) is onbetwistbaar van grondwettelijke rang.

85. Dit beginsel laat niet toe dat beperkingen worden opgelegd aan de vrijheid van keuze van personen waarmee men zich wenst te verenigen, ook niet voor de uitoefening van een zelfstandig beroep.

86. Bovendien is het strijdig met de aard zelf van de uitoefening van een vrij beroep, die immers een zeer bijzondere vertrouwensband vereist.

87. Op basis van het beginsel van de vrijheid van vereniging hebben bijvoorbeeld katholieke of islamitische artsen het recht zich met andere katholieke dan wel islamitische artsen te verenigen in een groepspraktijk.

88. In combinatie met de mogelijkheid op grond van statistische gegevens de bewijslast om te keren, zou een advocatenassociatie bijvoorbeeld kunnen worden veroordeeld of aansprakelijk gesteld, indien zij gemiddeld en procentueel minder vrouwen, katholieken, moslims, vrijzinnigen, etc. onder haar vennoten telt dan er vrouwen, katholieken, moslims, vrijzinnigen, etc. deel uitmaken van de balie of zelfs van de beroepsactieve bevolking – er zijn géén voorwaarden gesteld met betrekking tot de aard of kwaliteit van de statistische gegevens die kunnen ingeroepen worden, of met betrekking tot de referentiegroep (zie ook het tweede onderdeel van het dertiende middel). Hieraan moet toegevoegd worden dat de rechtvaardigingsgronden voor discriminaties inzake arbeidsbetrekkingen in de genderwet en de racismewet zeer beperkt zijn.

89. Door art. 8 van de wet wordt een dergelijke uitoefening van de vrijheid van vereniging op grond van een gemeenschappelijke geloofsovertuiging verboden indien niet kan worden aangetoond dat die geloofsovertuiging een wezenlijke en bepalende beroepsvereiste is. Het is erg waarschijnlijk dat minstens sommige rechters zullen oordelen dat dit laatste niet het geval is.

90. De aangehaalde grondwettelijke bepalingen zijn manifest geschonden.

3. Schending van het legaliteitsbeginsel bij inperking van de vrijheid van vereniging of beroepskeuze

91. De inperking van de grondwettelijk gewaarborgde vrijheid van vereniging is bovendien strijdig met het legaliteitsbeginsel dat inhoudt dat elke beperking van een fundamentele vrijheid een voldoende duidelijke wetsbepaling vereist en niet ongedefinieerd of zelfs ondefinieerbaar mag zijn, zoals het geval is bij het criterium van het zogenaamde ras, of dermate vaag dat elkeen

door het verbod geraakt wordt of kan geraakt worden, valt, zoals met de criteria uit de discriminatiewet het geval is.

Derde onderdeel – aanbieden van goederen en diensten die publiek beschikbaar zijn

92. Luidens artikel 5, 1° van de racismewet, artikel 5, 1° van de discriminatiewet en artikel 6, 1° van de genderwet behoort de toegang tot en het aanbod van goederen en diensten die publiekelijk toegankelijk zijn tot het toepassingsgebied van de wetten.

93. Hier worden wel de aanbieders van goederen en diensten geïsoleerd, maar niet de afnemers van goederen en diensten.

94. Voor een aantal goederen en diensten is het zo dat het aanbod slechts beperkt is. Een boekhouder of advocaat kan bijvoorbeeld geen onbeperkt aantal cliënten aannemen omdat hem daartoe de tijd ontbreekt en zal van tijd tot tijd zaken weigeren. Soms moeten aanbieders van goederen of diensten kiezen aan wie ze hun goederen of diensten verstrekken. In andere gevallen kunnen zij omwille van een persoonlijke reden bijzondere voorwaarden toestaan aan bepaalde afnemers die zij niet toestaan aan anderen. Zo is het niet denkbeeldig en perfect aanvaardbaar dat een dienstverlener (zij het bv. een loodgieter dan wel een advocaat) goedkoper werkt voor familieleden of vrienden, of zelfs voor personen die zijn politieke overtuiging of etnische achtergrond delen. Door de bestreden bepalingen wordt dit verboden, tenzij men het kan rechtvaardigen door een legitiem doel.

95. Omgekeerd moeten afnemers van goederen of diensten evenwel niet verantwoordelijk worden gemaakt voor het aannemen van goederen of diensten met bepaalde eigenschappen of van bepaalde aanbieders afnemen en niet andere goederen of diensten van andere aanbieders. Die vrijheid moet dan ook aan de dienstverleners worden gegeven. Door dat niet te doen schenden de bestreden wetten artikel 10 en 11 van de Grondwet.

Vierde onderdeel – de sociale bescherming, met inbegrip van de sociale zekerheid en de gezondheidszorg

96. Luidens artikel 5 van de racismewet, artikel 5 van de discriminatiewet en artikel 6 van de genderwet behoort de gezondheidszorg tot het toepassingsgebied van de wetten.

97. Opnieuw blijkt het de bedoeling te zijn dat enkel de verstrekkers van gezondheidszorg en niet de genietters van gezondheidszorg worden geïsoleerd.

98. Zo zou een vrouwelijke arts die weigert een man te behandelen aangesproken kunnen worden op basis van de genderwet, maar lijkt een vrouw die weigert bijgestaan te worden door een mannelijk gynaecoloog te ontsnappen aan de toepassing van de wet.

99. Dit laatste is een volstrekt normale uitoefening van de persoonlijke vrijheid, maar die vrijheid moet dan ook aan de zorgverstrekker worden gegeven.

100. Door dat niet te doen schenden de bestreden wetten artikel 10 en 11 van de Grondwet.

Vijfde onderdeel – de toegang tot en de deelname aan, alsook elke andere uitoefening van een economische, sociale, culturele of politieke activiteit toegankelijk voor het publiek

1. Eenzijdig discriminerend

101. Luidens artikel 5 van de racismewet, artikel 5 van de discriminatiewet en artikel 6 van de genderwet behoort de toegang tot en de deelname aan, alsook elke andere uitoefening van een economische, sociale, culturele of politieke activiteit toegankelijk voor het publiek tot het toepassingsgebied van de wetten.

102. Bijgevolg zijn de personen die activiteiten van economische, sociale, of zelfs culturele en politieke aard organiseren ervoor aansprakelijk dat het toelaten van deelnemers aan dergelijke activiteiten in overeenstemming met de bepalingen van de wetten gebeurt.

103. Evenwel moeten deelnemers aan die activiteiten zich niet voor hun keuze verantwoorden en kunnen zij niet aangesproken worden indien zij voor deze of gene activiteit kiezen.

104. Door die vrijheid niet aan de organisatoren te laten, schenden de bestreden wetten artikel 10 en 11 van de Grondwet.

2. Schending van de vrijheid van vereniging

105. De uitbreiding van het toepassingsgebied van de wetten tot de toegang tot en deelname aan gelijk welke publieke activiteit schendt daarenboven eveneens de vrijheid van vereniging (waaronder moet begrepen worden de vrijheid zich te verenigen met wie men wil). De vrijheid van vereniging beschermt ook het organiseren van en deelnemen aan activiteiten die toegankelijk zijn voor het publiek.

106. Art. 1 van het decreet van 16 oktober 1830 op de vrijheid van vereniging stelt immers uitdrukkelijk dat de burgers de vrijheid hebben om zich te verenigen zoals zij willen met een politiek, religieus, filosofisch, letterkundig, industrieel of commercieel doel. Art. 3 van dat decreet bepaalt dat geen enkele preventieve maatregel kan worden genomen tegen het recht zich te verenigen met wie men wil.

Vierde middel – positieve actie

Schending van artikel 10, 11 en 11bis van de Grondwet door artikel 10 van de racismewet, artikel 10 van de discriminatiewet en artikel 16 van de genderwet

Samenvatting van het middel

107. De bestreden bepalingen beogen een kader te bepalen voor het organiseren van positieve actie, waarbij discriminaties op basis van de beschermde criteria willens en wetens door particulieren kunnen worden georganiseerd teneinde vermeende wantoestanden recht te zetten. Het onderscheid tussen slachtoffers van positieve acties en slachtoffers van verboden discriminaties is echter strijdig met het gelijkheidsbeginsel en het non-discriminatiebeginsel. Daarenboven schenden de bepalingen de grondwettelijke verplichting dat wetten de gelijke uitoefening van rechten en vrijheden door mannen en vrouwen moeten waarborgen.

Uitwerking van het middel

Eerste onderdeel – discriminatoire gelijke behandeling van overheden en privé-personen

108. Artikel 10 van de racismewet, artikel 10 van de discriminatiewet en artikel 16 van de genderwet bepalen dat direct of indirect onderscheid op grond van de beschermde criteria nooit aanleiding geeft tot de vaststelling van enige vorm van discriminatie wanneer het direct of indirect onderscheid een maatregel van positieve actie inhoudt. Een maatregel van positieve actie kan slechts worden uitgevoerd indien er een kennelijke ongelijkheid is, het verdwijnen van deze ongelijkheid wordt aangewezen als doelstelling, de maatregel van positieve actie van tijdelijke aard is en verdwijnt zodra de beoogde doelstelling is bereikt, en de maatregel andermans rechten niet onnodig beperkt.

109. In dit verband stelde de Raad Van State (Parl. Stukken Kamer, doc 51 – 2722/001, p. 118):

“...Bij het uitwerken van positieve actie dient rekening gehouden te worden zowel met de Europese rechtspraak terzake als met de rechtspraak van het Arbitragehof. Maatregelen inzake positieve actie dienen zowel aan de vereisten, gesteld door het Arbitragehof, als deze gesteld door het Europese Hof van Justitie te voldoen.

Volgens de rechtspraak van het Arbitragehof kunnen maatregelen van positieve actie (“corrigerende ongelijkheden”) enkel toegepast worden in gevallen waarin:

- *een kennelijke ongelijkheid bestaat;*
- *het verdwijnen van deze ongelijkheid door de wetgever als een te bevorderen doelstelling wordt aangewezen;*
- *deze maatregelen van tijdelijke aard zijn;*
- *deze maatregelen verdwijnen wanneer het door de wetgever beoogde doel is bereikt;*

- *deze maatregelen andermans rechten niet onnodig beperken (Arbitragehof, nr. 9/94, 27 januari 1994, overweging B....”*

110. Het is duidelijk dat de wetgever ook de criteria voor positieve actie letterlijk heeft overgenomen uit de rechtspraak van het Grondwettelijk Hof.

111. De rechtspraak van het Grondwettelijk Hof richt zich echter tot de overheid, tot de vertegenwoordigers van de natie, die worden verondersteld een maatschappelijk beleid te voeren en niet tot private personen in hun dagdagelijkse professionele of particuliere omgang.

112. Er is een fundamenteel onderscheid tussen publieke gezagsdragers en private burgers en het is een schending van het gelijkheidsbeginsel en het non-discriminatiebeginsel identieke regels op te leggen aan beide verschillende categorieën.

113. Van een particulier kan men nauwelijks verwachten dat hij met dezelfde zorgvuldigheid als een overheid rekening houdt met de Europese rechtspraak of de rechtspraak van het Grondwettelijk Hof en aansprakelijk zal kunnen zijn voor een goedbedoelde positieve discriminatie die niet aan de door die rechtspraak gestelde voorwaarden voldoet.

114. Het valt overigens in het geheel niet te begrijpen op welke wijze een positieve actie op basis van het criterium ras kan worden georganiseerd in overeenstemming met de in de racismewet gestelde voorwaarden. De racismewet en de memorie van toelichting erkennen het bestaan van het criterium ras immers principieel niet.

115. De Raad van State stelt verder (Parl. Stukken Kamer, doc 51 2722/001, p.120):

“31. In het licht van deze bewoordingen dienen in verband met de onderzochte bepalingen de volgende opmerkingen te worden gemaakt.

- a) *Enerzijds stellen deze bepalingen niet de voorwaarden vast waaronder private personen maatregelen van positieve actie zouden mogen nemen en voorzien ze niet in de hoofdbestanddelen van deze nieuwe regeling.*

De in dat verband aan de Koning verleende machtiging is veel te ruim.

Het betreft immers regelingen die afwijkt van de anti-discrimatoire wetsbepalingen ingevoerd bij de drie onderzochte voorontwerpen, zodat het aan de wetgever staat om de voorwaarden en de hoofdbestanddelen van die afwijkende regelingen te bepalen en te garanderen dat deze regelingen, wat het principe en de uitvoering ervan door de betrokkenen betreft, in overeenstemming zijn met de voorwaarden waaronder zulke maatregelen volgens het Arbitragehof aanvaard kunnen worden.

Dit is te meer zo daar zowel de anti-discrimatoire voorzieningen als de eventuele regelingen die ervan afwijken, zoals in de commentaar op de artikelen wordt vermeld, op de ene of de andere manier afbreuk kunnen doen aan de fundamentele vrijheden gewaarborgd door internationaalrechtelijke instrumenten, en daar de

Grondwet voorschrijft dat het de wetgevende macht zelf is die ze moet beschermen. Dat geldt inzonderheid met betrekking tot de economische, sociale en culturele rechten bedoeld in artikel 23 van de Grondwet, zoals het recht op arbeid en op de vrije keuze van beroepsarbeid in het raam van een algemeen werkgelegenheidsbeleid, alsook het recht op culturele en maatschappelijke ontplooiing.

- b) *Anderzijds is het hoe dan ook moeilijk te begrijpen, gelet op de strikte voorwaarden die de jurisprudentie van het Arbitragehof heeft gesteld met betrekking tot de invoering van een regeling van maatregelen van positieve actie, in zoverre de wetgever een systeem van toestemming tot voldoening van die voorwaarden heeft georganiseerd, hoe alsnog aan de vrije keuze van de private personen, inzonderheid de werkgevers, kan worden overgelaten maatregelen van positieve actie al dan niet toe te passen, zoals de steller van het voorontwerp nochtans lijkt voor te stellen.*

Dit geldt inzonderheid voor de voorwaarden vernoemd in de punten a en b, waaraan het Arbitragehof heeft herinnerd in zijn arrest nr. 157/2004.

De onderzochte bepalingen moeten grondig worden herzien, teneinde tegemoet te komen aan die bezwaren.”

116. Aan die door de Raad van State geuite bezwaren is niet verholpen, zodat de bestreden bepalingen strijdig zijn met art. 10 en 11 van de Grondwet.

Tweede onderdeel – schending van artikel 11bis van de Grondwet

117. De bepalingen met betrekking tot positieve actie in de genderwet schenden daarenboven in het bijzonder artikel 11bis van de Grondwet, dat stelt dat de wetgever de gelijke uitoefening van rechten en vrijheden voor vrouwen en mannen moet waarborgen.

Vijfde middel – schending door de formeel burgerrechtelijke discriminatieverboden van het gelijkheidsbeginsel en het legaliteitsbeginsel, en van het recht op eigendom, de vrijheid van meningsuiting, de verspreidingsvrijheid en de vrijheid van vereniging

Schending door artikel 12 van de racismewet, artikel 14 van de discriminatiewet en artikel 19 van de genderwet van:

- artikel 10 en 11 van de Grondwet, op zichzelf genomen en samen gelezen met artikel 16, 19 en 23 van de Grondwet, en ook samen gelezen met artikel 10 van het EVRM en artikel 19 van het BUPO-verdrag (de vrijheid van meningsuiting) ,
- artikel 14 van de Grondwet, op zichzelf genomen en samen gelezen met artikel 10 en 11 van de Grondwet, en ook samen gelezen met artikel 7 van het EVRM en artikel 14.2 en 15 van het BUPO- verdrag en het “*nullum crimen sine culpa*” - beginsel

Toelichting bij de bestreden artikelen

118. Dit middel wordt genomen uit de louter burgerrechtelijke implicaties van de in de bestreden wetten bepaalde discriminatieverboden. De bepalingen van artikel 12 van de racismewet, artikel 14 van de discriminatiewet en 19 van de genderwet schenden, voor wat betreft de burgerrechtelijke aspecten, in het bijzonder artikel 10, 11 en 23 van de Grondwet en de vrijheid van meningsuiting.

119. Zoals in de uitwerking van het tweede middel en zevende middel wordt uiteengezet, moeten de formeel burgerrechtelijke discriminatieverboden ook minstens ten dele als strafrechtelijk van aard beschouwd worden. Daarom geldt voor alle onderdelen van dit middel, voor zover de bestreden bepalingen door middel van repressieve bepalingen worden gesanctioneerd, overigens ook de uiteenzetting die wordt uitgewerkt in het achtste middel. Dit vijfde middel onderscheidt zich echter van het achtste middel doordat in dit middel enkel de formeel burgerrechtelijke discriminatieverboden worden behandeld. Het middel onderscheidt zich eveneens van het negende middel. Dit vijfde middel behandelt de schendingen van het gelijkheidsbeginsel en van fundamentele rechten en vrijheden door de artikel 12 van de racismewet, artikel 14 van de discriminatiewet en artikel 19 van de genderwet in het algemeen. Het negende middel is dan weer specifiek toegespitst op de schending van de vrijheid van meningsuiting, verspreiding en vereniging door zowel de burgerrechtelijke en strafrechtelijke discriminatieverboden en aanzettingsverboden.

Eerste onderdeel: schending van artikel 10 en 11 van de Grondwet door gelijkschakeling van overheid en burgers

120. Artikel 10 en 11 van de Grondwet worden geschonden doordat dezelfde normen die gelden voor overheden, worden opgelegd aan particulieren (zie ook het eerste middel).

121. De wetgever plaatst overheden en particulieren in een gelijkaardige juridische situatie door dezelfde regels voor het toelaten of verbieden van discriminaties op te leggen aan particulieren als aan overheden.

122. Beiden zijn immers onderworpen aan een nagenoeg identieke verantwoordingsplicht van hun gedrag, een onthoudingsplicht met betrekking tot discriminatie en een plicht tot het treffen van maatregelen ten aanzien van gehandicapten.

Tweede onderdeel: schending van artikel 10, 11 en 14 van de Grondwet, van het recht op eigendom en van het “*nullum crimen sine culpa*”- beginsel door impliciete strafbaarstelling van opzettelijke indirecte en directe discriminatie

123. Daar waar het in overeenstemming met de artikelen 19 van de racismewet, 21 van de discriminatiewet en 26 van de genderwet vereist is dat een directe of indirecte discriminatie opzettelijk zou worden gepleegd om de discriminerende strafbaar te kunnen stellen, is dit niet het geval voor de in artikel 12 van de racismewet, 14 van de discriminatiewet en 19 van de genderwet omschreven verboden discriminaties. Nochtans zijn deze verboden zoals hoger uiteengezet ook strafrechtelijk gesanctioneerd (door middel van o.m. het systeem van forfaitaire schadevergoedingen en strafrechtelijk afdwingbare stakingsbevelen) en zijn de misdrijven voor het overige quasi-identiek. Deze situatie schendt artikel 10 en 11 van de Grondwet alsmede, voor wat betreft de opzettelijke discriminaties, het legaliteitsbeginsel en het *nullum crimen sine culpa* - beginsel.

Derde onderdeel: de directe discriminatie

124. Een ‘directe discriminatie’ is een direct onderscheid (dit is: wanneer iemand ongunstiger wordt behandeld of zou worden behandeld dan een ander in een vergelijkbare situatie op basis van één van de beschermde criteria) dat niet gerechtvaardigd kan worden op grond van de bepalingen van titel II van de wet.

125. Hier geldt eveneens de argumentatie die lager bij de behandeling van de formeel strafrechtelijke bepalingen in verband met de opzettelijke directe discriminatie wordt uitgewerkt (zie het achtste middel).

126. De definitie vergt teveel interpretaties en beoordelingen en is veel te algemeen en vaag om te kunnen voldoen aan de vereisten van rechtszekerheid in het maatschappelijke verkeer.

127. Het directe discriminatieverbod schendt in burgerlijke aangelegenheden daarenboven het gelijkheidsbeginsel doordat voor het ontstaan van andere burgerlijke aansprakelijkheden principieel vereist is dat de dader een fout maakt (zo vereisen zowel artikel 1382 van het Burgerlijk Wetboek als bijvoorbeeld de bepalingen in verband met het ontslag om dringende reden dat de aansprakelijke partij een fout heeft begaan) en dat als gevolg van die fout, schade ontstaat.

128. De directe discriminatieverboden voeren in wezen foutloze en mogelijk schadeloze aansprakelijkheden in voor wat meestal een niet-handelen zal zijn. Dit niet-handelen bestaat bijvoorbeeld uit het niet toekennen van een promotie aan deze of gene, het niet aanwerven van deze of gene, het niet-verstrekken van diensten aan deze of gene. In zoverre de mogelijkheid aansprakelijk gesteld te worden voor foutloos en schadeloos gedrag niet wordt uitgesloten,

schenden de bestreden bepalingen eveneens het recht op eigendom (waaronder moet begrepen worden het recht niet willekeurig van eigendom beroofd te worden).

1. Het maken van een onderscheid waarbij personen ongunstig worden behandeld is in principe geen fout

129. Het zuivere maken van een gekwalificeerd onderscheid op basis van zeer ruime criteria betekent niet dat ook een fout wordt gemaakt in de zin van artikel 1382 Burgerlijk Wetboek. Elkeen moet immers verondersteld worden, hetzij uit noodzaak (bv. een werkgever kan slechts een beperkt aantal mensen aannemen), hetzij uit vrije wil (bv. een werkgever verkiest een neef aan te nemen voor een betrekking waarvoor hij anders geen aanwerving zou doen), van tijd tot tijd keuzes en onderscheiden te maken waarbij mensen benadeeld en bevoordeeld worden.

130. Het maken van deze keuzes is niet enkel een noodzaak maar ook een fundamenteel recht: artikel 23,5° van de Grondwet waarborgt dat elkeen recht heeft op culturele en maatschappelijke ontplooiing. Principiële culturele en maatschappelijke ontplooiing kan niet bestaan zonder principiële culturele en maatschappelijke (en dus ook economische) vrijheid van handelen. Beperkingen op dit recht zullen daarom ook zo strikt mogelijk moeten zijn en verantwoord moeten kunnen worden.

2. Over het maken van een onderscheid op basis van de beschermde criteria

131. Zoals bij de uitwerking van het tweede middel uiteengezet, blinken de beschermde criteria op basis waarvan de bestreden bepalingen het recht dergelijke keuzes en onderscheiden te maken beperkt, ofwel uit door vaagheid (zoals het officieel onbestaande criterium “ras”), ofwel zijn de criteria op de ene of de andere manier wel op iedereen van toepassing (zoals het universele criterium “leeftijd”, “fysieke of genetische kenmerken”, of nog, “geslacht”), waardoor het ontstaan van aansprakelijkheden overigens volstrekt onvoorspelbaar wordt. Dit is des te meer het geval nu ook onopzettelijke directe discriminaties aanleiding kunnen geven tot aansprakelijkheden.

3. Het onderscheid met overige foutloze aansprakelijkheden

132. Daar waar bijvoorbeeld inzake milieu-aansprakelijkheid een in beginsel foutloze aansprakelijkheid kan verantwoord worden door de bijkomende aansprakelijkheid te bekijken als het corrolarium van de winstgevende activiteit (m.n. hij die winst maakt uit een activiteit, draagt het risico voor de schade, zelfs zonder fout ontstaan als gevolg van die activiteit), bestaat een dergelijke verantwoording niet voor de aansprakelijkheden die worden ingevoerd door het verbod op directe discriminatie.

133. In tegenstelling tot bij de bestaande foutloze en andere aansprakelijkheden wordt ook niet vereist dat er sprake zou zijn van enige bewezen schade.

134. Daarenboven worden de aansprakelijkheden niet gelieerd aan specifieke en winstgevende hoedanigheden die verband houden met het ontstaan van de schade maar aan zeer algemeen geformuleerde en allesbehalve noodzakelijk winstgevende hoedanigheden (zoals de hoedanigheid van “organisator van culturele activiteiten”).

4. Conclusie

135. Tot slot is de maatschappelijke noodzaak van een verbod op directe discriminatie geenszins aangetoond in een dergelijk ruim toepassingsgebied (zie het derde middel voor de bespreking van het toepassingsgebied van de bestreden bepalingen) en voor elk van de beschermde criteria (zie het tweede middel voor de bespreking van de beschermde criteria), zodanig dat de op zichzelf discriminerende discriminatieverboden de vrijheid van handelen van burgers noodzakelijkerwijs disproportioneel beperken en het gelijkheidsbeginsel schenden doordat andere aansprakelijkheden hetzij minstens een fout en schade, hetzij minstens een bijzondere band tussen schade en hoedanigheid van de aansprakelijke veronderstellen. Daarnaast zijn overige aansprakelijkheden in veel grotere mate voorspelbaar.

136. Bijgevolg moeten de verboden op directe discriminatie worden vernietigd.

Vierde onderdeel: de indirecte discriminatie

137. Een ‘indirecte discriminatie’ is een indirect onderscheid (dit is wanneer een ogenschijnlijk neutrale bepaling, maatstaf of handelwijze personen met een bepaald beschermd criterium, in vergelijking met andere personen bijzonder kan benadelen) dat niet gerechtvaardigd kan worden op grond van de wettelijk bepaalde rechtvaardigingsgronden.

138. De argumenten die bij het derde onderdeel van dit middel bij de behandeling van de (al dan niet onopzettelijke) directe discriminatie werden aangehaald worden hier hernomen en gelden a fortiori voor wat betreft het invoeren van aansprakelijkheden, gekoppeld aan repressieve sancties, voor onopzettelijk genomen, ogenschijnlijk neutrale bepalingen, maatstaven of handelwijzen die niet verantwoord kunnen worden in overeenstemming met de rechtvaardigingsgronden. Hier geldt eveneens de argumentatie die lager bij de behandeling van de formeel strafrechtelijke bepalingen in verband met de opzettelijke indirecte discriminatie wordt uitgewerkt. De totale onvoorspelbaarheid van potentiële aansprakelijkheden is discriminerend voor aansprakelijken onder de discriminatiewet ten aanzien van andere aansprakelijken.

139. Deze situatie is in strijd met het gelijkheidsbeginsel en het non-discriminatiebeginsel.

Vijfde onderdeel: de opdracht tot discrimineren

140. De definitie van ‘opdracht tot discrimineren’ is: “elke handelwijze die er in bestaat wie ook opdracht te geven een persoon, een groep, een gemeenschap of een van hun leden te discrimineren op grond van één van de beschermde criteria”.

141. Aangezien opdracht tot discrimineren vermoedelijk door de wetgever is opgevat als een afgeleide van de directe en indirecte discriminaties (hoewel ook opdracht tot opdracht tot discrimineren en opdracht tot intimidatie en opdracht tot het weigeren van het maken van redelijke aanpassingen als discriminatie worden beschouwd) geldt ook hier vanzelfsprekend de argumentatie die bij het derde en vierde onderdeel van dit middel werd uiteengezet met betrekking tot directe en indirecte discriminatie. Hier geldt eveneens de argumentatie die in het achtste middel bij de behandeling van de formeel strafrechtelijke bepalingen in verband met de opdracht tot discrimineren wordt uitgewerkt.

142. De aansprakelijkheid is zo onvoorspelbaar dat elk gesprek of elke correspondentie tussen iemand die zich in een positie bevindt van waaruit hij een ander een opdracht kan geven aanleiding kan geven tot aansprakelijkheid op basis van bijvoorbeeld “opdracht geven tot onopzettelijke indirecte discriminatie.”

143. Een verantwoordelijke voor de organisatie van een werklunch die enkel broodjes met ham bestelt, of opdracht geeft enkel broodjes met ham te bestellen geeft mogelijks opdracht tot indirecte discriminatie. Afhankelijk van de rechter die de zaak behandelt, zal het misschien gaan om opdracht tot directe discriminatie of tot intimidatie, of tot het geven van een opdracht tot discriminatie. In elk geval kan aansprakelijkheid voor de betaling van forfaitaire schadevergoedingen ontstaan, ook bij afwezigheid van schade. Iemand die opdracht geeft tot het bestellen van broodjes, en zich van bestelcode vergist, als gevolg waarvan hij enkel broodjes met ham bestelt, of die er niet van op de hoogte is dat er mensen bij het bedrijf werken die op grond van religieuze redenen geen varkensvlees eten, geeft onopzettelijk opdracht tot, naargelang de rechter, onopzettelijke indirecte discriminatie, onopzettelijke directe discriminatie, intimidatie of opdracht tot discriminatie, en zal evenzo aansprakelijk zijn. Het weze opgemerkt dat het moeilijk kan worden een redelijke verantwoordingsgrond te vinden voor het niet bestellen van broodjes kaas.

144. Het voorbeeld is niet absurder dan de wet.

145. Aldus worden het gelijkheidsbeginsel en het non-discriminatiebeginsel geschonden. Het is immers onduidelijk wat wel of niet als ‘opdracht’ kan worden geïnterpreteerd.

Zesde onderdeel: de intimidatie

146. ‘Intimidatie’ is: ongewenst gedrag dat met één van de beschermde criteria verband houdt, en tot doel of gevolg heeft dat de waardigheid van de persoon wordt aangetast en een bedreigende, vijandige, beledigende, vernederende of kwetsende omgeving wordt gecreëerd.

147. Ook hier geldt de in het derde tot vijfde onderdeel van dit middel uiteengezette argumentatie met betrekking tot de andere verschijningsvormen van discriminaties, alsook de in het achtste middel uitgewerkte argumentatie wanneer intimidatie in de formeel strafrechtelijke zin wordt behandeld. Het is in het bijzonder onmogelijk te voorzien wanneer aansprakelijkheden zouden kunnen ontstaan. Het is voor een aansprakelijke immers niet steeds mogelijk te voorspellen of zijn gedrag ongewenst zal zijn, en de beoordeling of een bedreigende, vijandige, beledigende, vernederende of kwetsende omgeving wordt gecreëerd is ongehoord subjectief.

148. Daarenboven is het aansprakelijk stellen van personen voor het creëren van een kwetsende of beledigende omgeving manifest strijdig met de Europese rechtspraak in verband met de vrije meningsuiting. Tot slot wordt ook hier het recht op culturele en maatschappelijke ontplooiing, dat wordt beschermd door artikel 23 van de Grondwet, geschonden. Immers houdt, naar analogie met de uit artikel 544 van het Burgerlijk Wetboek afgeleide theorie met betrekking tot burenhinder, het gegeven dat elkeen recht heeft op culturele en maatschappelijke ontplooiing in dat men ook de culturele en maatschappelijke ontplooiing van anderen zal moeten respecteren. Daarom vereist de Grondwet dat men een redelijke mate van verdraagzaamheid jegens het ongewenste gedrag van een ander aan de dag zal moeten leggen. Door de bestreden bepalingen wordt het echter mogelijk gemaakt dat op volledig arbitraire wijze schadevergoedingen worden opgelegd aan personen die niets anders hebben gedaan dan gebruik maken van hun fundamentele vrijheden. Die situatie schendt daarenboven het recht op eigendom.

149. Om deze redenen schenden de bestreden bepalingen de artikelen 10, 11, 16 en 23, 5° van de Grondwet.

Zesde middel – contractuele bepalingen

Schending door artikel 13 van de racismewet, artikel 15 van de discriminatiewet en artikel 20 van de genderwet van:

- artikel 10 en 11 van de Grondwet;
- art. 16 van de Grondwet (bescherming van het eigendomsrecht), en
- art. 27 van de Grondwet (vrijheid van vereniging), op zichzelf genomen en samen gelezen met artikel 11 van het EVRM en artikel 21 en 22 van het BUPO-verdrag

Samenvatting van het middel

150. Door de nietigheid van contractuele bepalingen in strijd met de bestreden wetten wordt, gelet op de te vage bewoordingen van de verbodsbepalingen in de bestreden wetten, de rechtszekerheid met betrekking tot de naleving van contractuele verbintenissen ernstig aangetast. Dit discrimineert schuldeisers ten aanzien van hun schuldenaren en vormt een aantasting van het eigendomsrecht en de vrijheid van vereniging.

Uitwerking van het middel

Eerste onderdeel – discriminatie van schuldeisers ten aanzien van hun schuldenaren

151. De bestreden bepalingen strekken ertoe dat bepalingen die strijdig zijn met de wetten alsook de bedingen die bepalen dat een of meer contracterende partijen bij voorbaat afzien van de rechten die door de wetten worden gewaarborgd zijn, nietig zijn.

152. Gelet op de ondraaglijke vaagheid en onvoorspelbaarheid van de discriminatieregelgeving betekent deze bepaling dat particulieren in hun contractuele handelen geen rechtszekerheid meer hebben.

153. Het is immers onvoorspelbaar of een bepaalde contractuele bepaling niet zou kunnen gelezen worden als een directe of indirecte discriminatie waarvoor geen afdoende rechtvaardigingsgrond bestaat.

154. Een schuldeiser van een contractuele verbintenis zal er bijgevolg niet langer op kunnen rekenen dat de schuld zal voldaan worden, nu schuldenaars zich kunnen beroepen op de bestreden bepalingen en het volstrekt onvoorspelbaar is of de contractuele bepaling wel zal blijven bestaan.

155. Deze situatie discrimineert schuldeisers ten aanzien van schuldenaren op een manier die strijdig is met artikel 10 en 11 van de Grondwet.

Tweede onderdeel – aantasting van het eigendomsrecht

156. In overeenkomsten die eigendommen of hun overdracht of terbeschikkingstelling of verhuring of gelijk welke andere transactie met betrekking tot eigendommen tot voorwerp

hebben, maakt dit eveneens een schending uit van het eigendomsrecht (waaronder moet begrepen worden het recht over eigendom te beschikken).

Derde onderdeel – schending van de vrijheid van vereniging

157. In overeenkomsten die gerelateerd zijn aan verenigingen maakt deze onvoorspelbaarheid eveneens een schending uit van de vrijheid van vereniging (waaronder moet begrepen worden de vrijheid zich met anderen naar eigen inzicht te verenigen, alsook de vrijheid als vereniging op te treden in het openbare leven en, voor zover die vereniging de daartoe eventueel vereiste rechtspersoonlijkheid heeft, in rechte op te treden).

Zevende middel – de rechtsbescherming voor klagers, forfaitaire schadevergoedingen en strafrechtelijk gesanctioneerde bevelen tot staking

Schending door artikel 13, 14, 15, 16, 18, 24 en 25 van de racismewet, door artikel 14, 15, 16, 17, 18, 24 en 25 van de discriminatiewet en door artikel 19, 21, 22, 23, 25, 29 en 30 van de genderwet van:

- artikel 10, 11 en 14 en 16 van de Grondwet, op zichzelf genomen en samen gelezen met artikel 7 van het EVRM en 15 van het BUPO-verdrag en van het eigendomsrecht

Samenvatting van het middel

158. De wetten bieden aan de vermeende slachtoffers van discriminaties op basis van beschermde criteria vormen van rechtsbescherming en de mogelijkheid tot het kiezen tussen een forfaitaire schadevergoeding en de vergoeding van de werkelijke schade. Zij bieden hen ook een bijzondere bescherming zodra zij een klacht indienen, ongeacht de gegrondheid van die klacht. Daarenboven kan de niet-naleving van een principieel burgerlijk stakingsbevel, verkregen door een slachtoffer van een discriminatiemisdrijf, strafrechtelijk gesanctioneerd worden. Andere slachtoffers van onrechtmatige daden beschikken niet over deze voordelen. De forfaitaire schadevergoedingen en de strafrechtelijk afgedwongen stakingsbevelen zijn dan ook wezenlijk repressief van aard en bijgevolg moet de omschrijving van de onrechtmatige daad die aanleiding tot het verkrijgen van die schadevergoeding of dat stakingsbevel voldoen aan het legaliteitsbeginsel, wat niet het geval is.

Uitwerking van het middel

Eerste onderdeel – onderscheid met slachtoffers van andere misdrijven dan discriminatiemisdrijven en onderscheid met slachtoffers van niet-beschermde discriminaties

159. Geen van deze mogelijkheden of extra beschermingen bepaald in de in dit middel bestreden bepalingen bestaan voor slachtoffers van andere misdrijven dan de discriminatiemisdrijven, of van andere discriminaties dan deze waarvoor beschermde criteria werden bepaald.

160. Voor dit onderscheid wordt geen deugdelijke verantwoording wordt geboden. Er is geen reden waarom bijvoorbeeld het slachtoffer van een geweldmisdrijf geen recht zou hebben op de keuze tussen vergoeding van de aangetoonde schade of een forfaitaire schadevergoeding. Er is geen reden waarom de vordering tot staken van een ander slachtoffer van een onrechtmatige daad niet strafrechtelijk gesanctioneerd wordt en de stakingsvordering van een gediscrimineerde wel. In het bijzonder is niet verantwoord waarom bovenop de dwangsom die kan gekoppeld worden aan een stakingsbevel, ook nog een strafsanctie zou vereist zijn, terwijl dit bij bevelen tot staking van andere onrechtmatige daden nergens nodig lijkt te zijn.

161. Om deze reden schenden de bestreden bepalingen artikel 10 en 11 van de Grondwet.

Tweede onderdeel – discriminatie tussen partijen met verschillende schade

162. Door in art. 16 racismewet, art. 18 discriminatiewet en art. 23 genderwet naar keuze van het (beweerde) slachtoffer een forfaitaire schadevergoeding in te voeren die niet evenredig is met de schade wordt een discriminatie ingevoerd van aansprakelijk gestelde personen: diegenen die geen of slechts een zeer geringe bewezen schade hebben veroorzaakt, worden op deze wijze verplicht een vergoeding te betalen die niet evenredig is met de schade. Anderen die een onrechtmatige daad begaan die slechts zeer weinig schade veroorzaakt, zullen slechts gehouden zijn tot betaling van de werkelijk geleden schade.

163. Daarenboven is trouwens de kans groter dat er tegen hen in het geheel geen rechtsvordering wordt ingespannen, terwijl nu hij die een onrechtmatige daad begaat in de zin van de discriminatiewetten, een groter risico loopt op rechtsvervolging aangezien de door zijn fout benadeelde kans maakt op financieel gewin. Mede omwille van dit te verwachten resultaat kan de schending van het gelijkheidsbeginsel door de overheid onmogelijk nog redelijk verantwoord of proportioneel genoemd worden. Het aanmoedigen van burgers tot het inleiden van procedures en het toekennen van schadevergoedingen die meer bedragen dan vereist om de geleden schade te compenseren maakt geen legitiem doel uit.

Derde onderdeel - sanctionering van personen tegen wie ongegrond klacht is ingediend.

164. Art. 14 en 15 racismewet, art. 16 en 17 discriminatiewet, en art. 21 en 22 genderwet verbieden aan personen tegen wie een klacht is ingediend, het nemen van "nadelige" maatregelen behalve om redenen die vreemd zijn aan hun klacht.

165. Op deze wijze verbiedt men aan personen die het voorwerp zijn van een ongegronde (soms zelfs frivole of lasterlijke) klacht om de samenwerking te beëindigen met een persoon die een ongegronde klacht heeft ingediend. Door geen onderscheid te maken tussen gegronde en ongegronde klachten discrimineert de wet aldus de personen tegen wie ongegrond klacht wordt ingediend, en die reeds het slachtoffer zijn van die ongegronde klacht. Hiervoor bestaat geen redelijke verantwoording.

166. Bovendien gaat het om een preventieve maatregel die in strijd is met het vermoeden van onschuld van eenieder tegen wie een klacht wordt ingediend.

167. En om het nog erger te maken, wordt aan de persoon die weigert verder te werken met een partij die ongegrond klacht heeft ingediend een forfaitaire schadevergoeding jegens de ongegronde klager opgelegd, zelfs bij gebreke van enige bewezen schade.

168. De bestreden bepalingen sluiten zelfs de bescherming niet uit van klagers die lasterlijk aangifte doen van discriminatie (bv. bij het CGKR), hoewel dit een misdrijf is krachtens art. 445 Strafwetboek.

Vierde onderdeel – schending van het legaliteitsbeginsel door de onbepaaldheid van het begrip “nadelige maatregelen”

169. De bestreden bepalingen bevatten geen enkele definitie of verduidelijking van het begrip “nadelige maatregelen”. Nochtans wordt noch in artikel 14 en 15 van de racismewet, noch in artikel 16 en 17 van de discriminatiewet, noch in artikel 21 en 22 van de genderwet uiteengezet of verduidelijkt wat onder nadelige maatregelen moet worden begrepen. Aangezien aan de overtreding van het verbod tot het treffen van “nadelige maatregelen” sancties van repressieve aard (gaande tot schadevergoedingen gelijk aan zes maanden brutoloon zonder dat het bewijs van enige schade hoeft geleverd te worden) zijn gekoppeld, moet nochtans ook in deze worden voldaan aan het legaliteitsbeginsel, wat niet het geval is.

Vijfde onderdeel - rechtsbescherming voor werknemers maar niet voor werkgevers

170. Deze bepalingen schenden daarenboven artikel 10 en 11 van de Grondwet doordat wel rechtsbescherming wordt geboden aan werknemers maar niet aan werkgevers. Er is nochtans geen enkele reden waarom een werkgever niet het slachtoffer zou kunnen worden van bijvoorbeeld intimidatie in de zin van de bestreden wetten.

Zesde onderdeel – schending van het recht op eigendom

171. De bepalingen schenden voorts het recht op eigendom doordat rechters de mogelijkheid krijgen op willekeurige basis (zie onder meer het tweede middel) aan al dan niet vermeende slachtoffers van discriminatie forfaitaire schadevergoedingen toe te kennen en dit lastens hun werkgevers of lastens andere actoren in het openbaar leven. Dit is strijdig met het evenredigheidsbeginsel dat bij de beperkingen van o.m. het eigendomsrecht moet worden in acht genomen, en waaruit volgt dat de vergoeding niet hoger kan liggen dan de schade.

Zevende onderdeel – zelfs wie zijn onschuld kan bewijzen moet betalen

172. Artikel 16§2 van de racismewet, artikel 18§2 van de discriminatiewet en artikel 23§2 van de genderwet bepalen dat de forfaitaire vergoeding van de morele schade geleden ten gevolge van een feit van discriminatie wordt bepaald op 650 EUR. Dit bedrag wordt verhoogd tot 1300 EUR indien de dader niet kan aantonen dat de betwiste behandeling ook op niet-discriminerende gronden getroffen zou zijn. Inzake arbeidsbetrekkingen is de forfaitaire schadevergoeding gelijk aan de bruto beloning voor zes maanden, tenzij de werkgever aantoont dat de betwiste ongunstige of nadelige behandeling ook op niet-discriminerende gronden getroffen zou zijn. In dat laatste geval wordt de forfaitaire schadevergoeding voor materiële en morele schade “beperkt” tot 3 maanden loon.

173. Gelet op de ongrondwettige bewijslastverdeling is het sowieso voor een beweerde discriminerende zeer moeilijk aan te tonen dat hij niét discrimineerde. Loutere statistische gegevens kunnen reeds de bewijslast op de schouder van de beweerde discriminerende leggen (zie ook het dertiende middel). Een van de enige mogelijkheden het bewijs te leveren dat niét werd

gediscrimineerd (terwijl het in een normale rechtsstaat vanzelfsprekend zo is dat de gediscrimineerde zou moeten bewijzen dat hij gediscrimineerd wordt), is het aannemelijk maken dat de beslissing door andere beweegredenen werd ingegeven dan de wil de beweerde gediscrimineerde ongunstiger te bejegenen omwille van zijn beheptheid met een beschermd criterium (zoals gesteld is elk mens overigens behept met meerdere beschermde criteria).

174. Indien een beweerde discriminerende dit zou kunnen aantonen, wordt hij evenwel nog steeds aansprakelijk gesteld. Dit betekent *de facto* niet meer of minder dan dat zelfs wie erin slaagt te bewijzen dat hij niet gediscrimineerde, een schadevergoeding moet betalen.

175. Daarom schenden artikel 16§2 van de racismewet, artikel 18§2 van de discriminatiewet en artikel 23§2 van de genderwet de evenwicht tussen eiser en verweerder in een civiele procedure en dus het gelijkheidsbeginsel. In de mate dat het vermogen van beweerde discriminerende partijen wordt aangetast wordt ook het recht op eigendom geschonden. Voor wat betreft de repressieve sancties (waaronder de forfaitaire schadevergoedingen zelf, die een vorm van *punitive damages* zijn) zijn de bestreden bepalingen strijdig met het vermoeden van onschuld en het legaliteitsbeginsel.

Achtste onderdeel – discriminatie van discriminerende werkgevers ten aanzien van andere discriminerende partijen

176. Werkgevers die van een discriminatie beticht worden, moeten een schadevergoeding betalen gelijk aan zes maanden brutoloon indien zij niet kunnen aantonen dat zij niet discrimineerden, en gelijk aan drie maanden brutoloon indien zij wel kunnen aantonen dat zij niet discrimineerden. Voor andere discriminerende actoren bedragen deze *punitive damages* 1300 EUR resp. 650 EUR, wat normaal gesproken veel minder zal zijn. Bijgevolg schenden artikel 16§2, 2° van de racismewet, artikel 18§2, 2° van de discriminatiewet en artikel 23§2, 2° van de genderwet het gelijkheidsbeginsel en moeten deze bepalingen alleszins vernietigd worden.

177. Opgemerkt moet eveneens worden dat in het domein van de arbeidsbetrekkingen ook de toetreding tot vennootschappen of maatschappen begrepen is, waar gewoonlijk geen brutolonen worden betaald. Deze strafbaarstelling schendt daarenboven de vrijheid van vereniging. De bestreden bepalingen moeten dus in het bijzonder voor wat betreft het van toepassing zijn op maatschappen en vennootschappen, vernietigd worden.

Negende onderdeel – schending van het legaliteitsbeginsel

178. Tot slot heeft de forfaitaire schadevergoeding voor de ‘schuldige’ alle karakteristieken van een straf, met dien verstande dat de schadevergoeding aan het slachtoffer dient te worden betaald (zie ook het tweede en achtste middel). Inderdaad is de figuur van de zogenaamde ‘*punitive damages*’ steeds uit de Belgische rechtsorde geweest, hoofdzakelijk vanuit de terechte overweging dat het burgers niet toekomt elkander te bestraffen.

179. Hetzelfde geldt *mutatis mutandis* voor de strafrechtelijk gesanctioneerde stakingsbevelen. Mede gelet op andere repressieve bepalingen in de drie wetten is het vereist dat de gronden op

basis waarvan een persoon kan veroordeeld worden tot betaling van een dergelijke schadevergoeding, of op basis waarvan een staking kan worden bevolen die ook strafrechtelijk afgedwongen kan worden, strikt genoeg zijn omschreven om te voldoen aan het legaliteitsbeginsel. Dat is evenwel niet het geval.

Achtste middel – schending door de strafbepalingen en repressieve bepalingen die formeel van burgerlijke aard zijn van het gelijkheidsbeginsel en het legaliteitsbeginsel

Schending door artikel 12 en volgende, 18 en 20 tot 25 van de racismewet, artikel 14, 20, 21 22 en volgende van de discriminatiewet en artikel 19, 26, 27 en volgende van de genderwet van:

- artikel 10, 11 en 14 van de Grondwet, op zichzelf genomen,
- en samen met de vrijheid van meningsuiting en de vrijheid zich cultureel en maatschappelijk te ontplooiën, zoals gewaarborgd door de artikel 19, 23 en 27 van de grondwet,
- en samen met artikel 7, 9, 10, 11 en 14 van het EVRM en artikel 14, 15, 18, 19, 21, 22 en 26 van het BUPO-verdrag

Toelichting bij de bestreden artikelen

180. De bestreden artikelen verbieden vooreerst discriminatie op grond van beschermde criteria.

181. Hoewel artikel 12 van de racismewet, artikel 14 van de discriminatiewet en artikel 19 van de genderwet formeel van burgerlijke aard zijn, blijkt uit het arsenaal aan repressieve bepalingen waarmee de naleving van deze artikelen (waaronder forfaitaire schadevergoedingen en strafrechtelijke aansprakelijkheid ingeval van niet-naleving van een bevel tot staken) kan worden afgedwongen dat zij wezenlijk bestraffend van aard zijn. Inderdaad maakt niet de formele omschrijving van een verbodsbepaling maar wel de wijze waarop een verbodsbepaling wordt afgedwongen het verschil tussen verbodsbepalingen van burgerlijke dan wel van strafrechtelijke aard (zie in dit verband ook het tweede middel).

182. Bijgevolg geldt de argumentatie in dit achtste middel onverkort voor wat betreft de verbodsbepalingen die formeel van burgerlijke aard zijn.

183. Hieraan moet worden toegevoegd dat de regering zelf erkent dat de Europese richtlijnen geenszins opleggen dat een beroep zou moeten worden gedaan op het strafrecht (Parl. Stukken Kamer, doc. 51 – 2722/001, p. 31). Bijgevolg is enige argumentatie die ertoe strekt dat de strafbepalingen verantwoord zouden kunnen worden op basis van overwegingen van Europees recht, ongegrond.

184. Daarnaast stellen de bestreden artikelen allen de volgende gedragingen strafbaar: het aanzetten tot discriminatie jegens een persoon op basis van beschermde criteria, het aanzetten tot haat of geweld jegens een persoon op basis van beschermde criteria, het aanzetten tot discriminatie (of, in het geval van de racismewet, segregatie) jegens een groep, gemeenschap of haar leden op basis van beschermde criteria, en het aanzetten tot haat of geweld jegens een groep, gemeenschap of de leden ervan wegens een van de beschermde criteria, en dit alles in de omstandigheden genoemd in artikel 444 van het Strafwetboek.

185. De omstandigheden genoemd in artikel 444 van het Strafwetboek zijn:

“Hetzij in openbare bijeenkomsten of plaatsen;

Hetzij in tegenwoordigheid van verscheidene personen, in een plaats die niet openbaar is, maar toegankelijk voor een aantal personen die het recht hebben er te vergaderen of ze te bezoeken;

Hetzij om het even welke plaats, in tegenwoordigheid van de beledigde en voor getuigen; Hetzij door geschriften, al dan niet gedrukt, door prenten of zinnebeelden, die aangeplakt, verspreid of verkocht, te koop geboden of openlijk tentoongesteld worden;

Hetzij ten slotte door geschriften, die niet openbaar gemaakt, maar aan verscheidene personen toegestuurd of meegedeeld worden.”

186. Het volstaat bv. dat men een e-mail stuurt aan 2 personen om onder art. 444 SW te vallen en dus onder de aangevochten strafbaarstellingen.

187. Opgemerkt moet worden dat de beperkingen van het toepassingsgebied die gelden voor de formeel burgerlijke bepalingen niet behouden zijn voor wat betreft de strafbepalingen (die evenwel ook impliciet een bijkomend burgerlijk verbod inhouden).

Eerste onderdeel: schending van artikel 10 en 11 van de Grondwet

188. Artikel 10 en 11 van de Grondwet worden geschonden doordat dezelfde normen die gelden voor overheden, worden opgelegd aan particulieren (zie ook het eerste middel).

189. De wetgever plaatst overheden en particulieren in een gelijkaardige juridische situatie door dezelfde regels voor het toelaten of verbieden van discriminaties op te leggen aan particulieren als aan overheden.

190. Voor zover het zo is dat beiden onderworpen zijn aan de discriminatiereggeving, kan een overheid als dusdanig niet strafrechtelijk gesanctioneerd worden en een particulier wel. Ook dit schendt artikel 10 en 11 van de Grondwet.

191. Beiden zijn immers onderworpen aan een nagenoeg identieke verantwoordingsplicht van hun gedrag, een onthoudingsplicht met betrekking tot discriminatie en een plicht tot het treffen van maatregelen ten aanzien van gehandicapten.

Tweede onderdeel: schending van artikel 10 en 11 van de Grondwet

192. Daarenboven worden artikel 10 en 11 eveneens geschonden doordat de voorwaarden om te voldoen aan de strafbaarstellingen bepaald in artikel 443 van het Strafwetboek, waar normaal de omstandigheden van artikel 444 van het Strafwetboek gelden, onbetwistbaar veel strenger zijn dan deze in de drie bestreden wetten. Hierdoor worden de beweerde daders van discriminatiemisdrijven strenger aangepakt dan de beweerde daders van andere misdrijven jegens de persoonlijke waardigheid in identieke omstandigheden. Daarmee hangt de bescherming van een persoon tegen laster en eerroof en vergelijkbare aantastingen van de waardigheid af van de vraag of deze personen tot een bepaalde groep of categorie behoort met een beschermd kenmerk.

193. Aldus wordt er geen gelijke rechtsbescherming geboden tegen aantastingen van de eer en goede naam.

Derde onderdeel: schending van artikel 14 van de Grondwet in het algemeen

194. De in de bestreden bepalingen opgesomde soorten verboden discriminaties (directe en indirecte discriminatie, opdracht tot discrimineren en intimidatie op grond van de beschermde criteria) zijn te vaag en te algemeen omschreven om te voldoen aan het legaliteitsbeginsel.

195. De bestreden bepalingen schenden het legaliteitsbeginsel van artikel 12 lid 2 en artikel 14 van de Grondwet, dat ook geïmpliceerd is in art. 7 lid 1 EVRM en art 15 lid 1 van het BUPO - verdrag.

196. Artikel 12 en 19 van de racismewet, artikel 14 en 21 van de discriminatiewet en artikel 19 en 26 van de genderwet bepalen dat onder discriminatie wordt begrepen: elke vorm van opzettelijke directe discriminatie, opzettelijke indirecte discriminatie, opdracht tot discrimineren en intimidatie op grond van de beschermde criteria alsook de weigering tot het maken van redelijke aanpassingen voor een persoon met een handicap.

197. Het voor een leek vrij moeilijk wijs te geraken uit het amalgaam aan definities die zijn opgenomen in artikel 4 van de racismewet en artikel 4 van de discriminatiewet.

198. Daarenboven ontstaat door het uitbreiden van het toepassingsgebied in artikel 20 van de racismewet, artikel 22 van de discriminatiewet en artikel 27 van de genderwet (met name de toevoeging: zelfs buiten de domeinen bedoeld in artikel 5 c.q. artikel 6) de absurde situatie dat iemand strafbaar kan zijn voor het aanzetten tot een discriminatie die op zichzelf niet strafbaar is.

Vierde onderdeel: de opzettelijke directe discriminatie

199. Een ‘opzettelijke directe discriminatie’ is een direct onderscheid (dit is: wanneer iemand ongunstiger wordt behandeld of zou worden behandeld dan een ander in een vergelijkbare situatie op basis van één van de beschermde criteria) dat niet gerechtvaardigd kan worden op grond van de bepalingen van titel II van de wet.

200. Die definitie vergt teveel interpretaties en beoordelingen en is veel te algemeen en vaag om te kunnen voldoen aan het legaliteitsbeginsel. Zo hangt het af van het oordeel van een rechter of een specifieke behandeling in een concrete situatie al dan niet ongunstiger is en of de situaties al dan niet vergelijkbaar zijn. Dergelijke afwegingen en appreciaties horen niet thuis in het strafrecht, waar een privé-persoon redelijkerwijs moet kunnen voorspellen of hij zich door een bepaalde gedraging blootstelt aan strafrechtelijke vervolging of niet.

201. Het is strijdig met het legaliteitsbeginsel en het gelijkheidsbeginsel dat een doorsnee rechtsonderhorige zijn gedragingen zou moeten weten te motiveren op basis van de criteria bepaald in Titel II van de discriminatiewet. Indien een onderscheid objectief kan gerechtvaardigd worden door een legitiem doel en de middelen voor het bereiken van dat doel zijn passend en

noodzakelijk, is er geen misdrijf meer. Dit zijn de criteria zijn die gebruikelijk gelden voor overheden, niet voor particulieren. Ten andere staan overheden als dusdanig niet bloot aan diezelfde zware strafsancities. De rechtvaardigingsgronden zijn dan ook niet ontworpen om een toepassing te vinden in het strafrecht.

202. Tot slot is het geenszins aangetoond dat er een maatschappelijke noodzaak bestaat tot het verbieden van het aanzetten tot directe discriminatie op basis van elk van de beschermde criteria. Nochtans is een dergelijke noodzaak vereist in het kader van de redelijke verantwoordingstoets.

Vijfde onderdeel: de opzettelijke indirecte discriminatie

203. Een ‘opzettelijke indirecte discriminatie’ is een indirect onderscheid (dit is wanneer een ogenschijnlijk neutrale bepaling, maatstaf of handelswijze personen met een bepaald beschermd criterium, in vergelijking met andere personen bijzonder kan benadelen) dat niet gerechtvaardigd kan worden op grond van de bepalingen van titel II van de wet.

204. Merk op dat in dit geval het aanzetten tot een ogenschijnlijke neutrale bepaling die, zonder wettelijke rechtvaardiging, personen “met” een bepaald beschermd criterium, in vergelijking met andere personen, bijzonder kan benadelen, strafbaar is op basis van artikel 22 van de discriminatiewet.

205. Elke rechtsonderhorige is een persoon “met” meerdere beschermde criteria die benadeeld “kan” worden door “ogenschijnlijk” neutrale “handelswijzen” of “maatstaven.”

206. Iedereen heeft een leeftijd, een vermogen, onderscheidende genetische en fysieke kenmerken.

207. Gelijk welke menselijke handelswijze of door mensen opgelegde maatstaf kan een nadelige impact op andere mensen hebben.

208. De definitie is zo ruim dat bijna om het even welke gedraging die, hoe onrechtstreeks ook, een band heeft met een van de beschermde criteria, en die een nadelig effect zou kunnen hebben op anderen, geviseerd wordt.

209. Zelfs artikel 1382 van het Burgerlijk Wetboek is niet zo ruim, en artikel 1382 van het Burgerlijk Wetboek geeft in principe geen aanleiding tot strafrechtelijke aansprakelijkheid.

210. Op basis van deze bepaling kunnen de pleitbezorgers van de (niet bij wet bepaalde) verboden op religieuze symbolen voor gemeenteambtenaren met een loketfunctie strafbaar zijn (of niet, dat hangt af van de rechter), of, in het algemeen, werkgevers die van hun personeel vragen geen religieuze symbolen te dragen.

211. Men kan immers vrij gemakkelijk aantonen dat deze ogenschijnlijk neutrale regel in het bijzonder moslimvrouwen met een hoofddoek viseert. Het hangt daarnaast van de rechter af of die de gebruikelijke verantwoording van dergelijke verboden op basis van de scheiding van kerk en staat en het neutraliteitsprincipe afdoende acht. Een rechter zou heel goed kunnen oordelen dat

de scheiding van kerk en staat niets heeft te maken met het al dan niet dragen van religieuze symbolen door ambtenaren. Een rechter zou eveneens kunnen oordelen dat aangezien de in het verleden nog nooit concrete problemen zijn ontstaan met betrekking tot de neutraliteit van de overheid door het dragen van hoofddoeken door ambtenaren, de voorgestelde maatregelen niet van aard zijn het beoogde doel te bereiken. Omgekeerd zou een rechter op een juridisch volledig correcte wijze het tegenovergestelde kunnen besluiten. Elke rechtszekerheid is bijgevolg zoek.

212. Tot slot is het geenszins aangetoond dat er een maatschappelijke noodzaak bestaat tot het verbieden van het aanzetten tot indirecte discriminatie op basis van elk van de beschermde criteria. Nochtans is een dergelijke noodzaak vereist in het kader van de redelijke verantwoordingstoets.

213. Deze situatie is in strijd met het legaliteitsbeginsel en met de vrijheid van meningsuiting.

Zesde onderdeel: de opdracht tot discrimineren

214. De definitie van ‘opdracht tot discrimineren’ is: “elke handelwijze die er in bestaat wie ook opdracht te geven een persoon, een groep, een gemeenschap of een van hun leden te discrimineren op grond van één van de beschermde criteria”.

215. Hier geldt vanzelfsprekend het hoger uiteengezette met betrekking tot directe en indirecte discriminatie (zie het vierde en vijfde onderdeel van dit middel).

216. Voor de doeleinden van de bestreden bepalingen staat ‘opdracht tot discrimineren’ overigens gelijk met discrimineren, zodat opdracht tot opdracht (x n) tot discrimineren ook discrimineren is.

217. Tot slot wordt het beginsel “*nullum crimen sine culpa*” geschonden doordat het opdracht geven tot discriminatie blijkbaar niet opzettelijk hoeft te zijn.

Zevende onderdeel: de intimidatie

218. ‘Intimidatie’ is: ongewenst gedrag dat met één van de beschermde criteria verband houdt, en tot doel of gevolg heeft dat de waardigheid van de persoon wordt aangetast en een bedreigende, vijandige, beledigende, vernederende of kwetsende omgeving wordt gecreëerd.

219. Deze definitie bevat meer dan één element dat ertoe leidt dat het legaliteitsbeginsel wordt geschonden.

220. Vooreerst is de definitie ondraaglijk ruim. Zij bestaat uit de volgende elementen:

- (1) Ongewenst gedrag: het is onmogelijk op een objectieve wijze te beoordelen wat moet worden begrepen onder ‘ongewenst gedrag’, en hoewel het geen unicum in de wereldgeschiedenis uitmaakt dat gekwalificeerd ‘ongewenst gedrag’ als dusdanig wordt strafbaar gesteld, is het begrip te vaag om te voldoen aan de vereisten van het

legaliteitsbeginsel. Het is ook een zeer contextgebonden begrip en daarom te relatief om aan een strafbaarstelling gekoppeld te kunnen worden. Daarenboven kan men zonder veel moeite elk gedrag dat een kwetsende of vijandige omgeving creëert als ongewenst beschouwen en is dit element niet alleen vaag maar tautologisch. In zoverre men met ongewenst gedrag bedoelt dat het gedrag in kwestie niet gewenst wordt door het beweerde slachtoffer, bouwt men een zuiver potestatieve voorwaarde in als constitutief element van een misdrijf. Aangezien het om alle gedrag of alle maatregelen gaat die bijvoorbeeld een 'kwetsende omgeving' zouden kunnen creëren, is het voor een beweerde dader niet noodzakelijk mogelijk op voorhand te weten of zijn gedrag of maatregel ongewenst zal zijn.

(2) Verband met een beschermd criterium: zoals eerder uiteengezet houdt bijna elk menselijk gedrag wel verband met één van de beschermde criteria. Aangezien dit dus eveneens een leeg element van de definitie is, blijft slechts over dat gedrag dat voor gevolg heeft dat de waardigheid van de persoon wordt aangetast, en een bedreigende vijandige, beledigende, vernederende of kwetsende omgeving wordt gecreëerd strafbaar is. Deze definitie is bijgevolg zo subjectief en zo contextgebonden dat zij niet voldoet aan de vereisten van het legaliteitsbeginsel.

(3) Daarenboven is het verbod op het creëren van bijvoorbeeld een beledigende of kwetsende omgeving manifest strijdig met de courante Europese rechtspraak inzake de vrijheid van meningsuiting. Het onderscheid tussen bedreigend, vijandig, vernederend en kwetsend is tot slot op zijn zachtst gezegd zeer onduidelijk en lijkt volstrekt arbitrair te zijn gemaakt.

221. Tot slot wordt het "*nullum crimen sine culpa*" – beginsel geschonden doordat de intimidatie blijkbaar niet opzettelijk hoeft te zijn. Iemand die onopzettelijk, door middel van door het "slachtoffer" ongewenst gedrag, een vijandige omgeving schept wordt aldus strafbaar gesteld door de bestreden bepalingen.

Achtste onderdeel: schending van artikel 14 van de Grondwet.

222. De weigering tot het maken van redelijke aanpassingen voor een persoon met een handicap is ook een strafbare discriminatie. Blijkens de wettelijke omschrijving hiervan betreft dit : "de weigering tot het nemen van passende maatregelen die in een concrete situatie en naargelang de behoefte worden getroffen om een persoon met een handicap in staat te stellen toegang te hebben tot, deel te nemen aan en vooruit te komen in de aangelegenheden waarop de wet van toepassing is, tenzij deze maatregelen een onevenredige belasting vormen voor de persoon die deze maatregelen zou moeten treffen. Wanneer die belasting in voldoende mate wordt gecompenseerd door bestaande maatregelen in het kader van het gevoerde overheidsbeleid inzake personen met een handicap, mag zij niet als onevenredig worden beschouwd".

223. In het licht van de strafbepalingen is de verplichting tot het maken van "redelijke aanpassingen" te vaag om te voldoen aan de vereiste van voorspelbaarheid. Het legaliteitsbeginsel is geschonden door aan die weigering strafsancities of repressieve burgerlijke sancities te koppelen.

224. In het strafrecht is geen plaats voor het bestraffen van gedrag dat niet misdadig maar enkel onredelijk is.

Negende middel: schending van de vrijheid van meningsuiting, verspreidingsvrijheid en vrijheid van vereniging door het algemeen discriminatieverbod en de aanzettingsverboden

Dit middel betreft de schending door art. 14, 22 en 23 discriminatiewet, art. 12 en 20 tot en met 25 racismewet en art. 19 en 27 en 28 genderwet van:

- de vrijheid zich cultureel en maatschappelijk te ontplooien, de vrijheid van meningsuiting, geweten en godsdienst, van petitie en van de vrijheid van vereniging, zoals gewaarborgd door:
 - art. 19 en 25 lid 1 Grondwet, artikel 10 van het EVRM en artikel 18 en 19 van het BUPO-verdrag, en art. 1 tot 4 van het decreet van 16 oktober 1830 betreffende de vrijheid van drukpers, woord en onderricht
 - art. 25 lid 2 van de Grondwet
 - art. 26 Grondwet, artikel 11 van het EVRM en artikel 18 en 22 van het BUPO-verdrag en art. 1 tot 3 en 5 van het decreet van 16 oktober 1930 betreffende de vrijheid van vereniging.
 - artikel 28 van de Grondwet (petitierecht);
 - artikel 23 van de Grondwet als de vrijheid om zich cultureel en maatschappelijk te ontplooien
 - allen op zichzelf gelezen zowel als samen gelezen met art. 10 en 11 van de Grondwet

Eerste onderdeel – schending van de vrijheid van meningsuiting, geweten, godsdienst, de vrijheid van petitie en verspreidingsvrijheid, de vrijheid van vereniging en de vrijheid zich cultureel en maatschappelijk te ontplooien – in het algemeen

Samenvatting van het onderdeel

225. De omschrijvingen van wat “aanzetten tot discriminatie” of “aanzetten tot haat of geweld” uitmaakt zijn zo ruim, dat de bestreden bepalingen een aantasting vormen van de grondwettelijke vrijheid op elk gebied een mening te uiten

Uitwerking van het onderdeel

226. Artikel 19 van de Grondwet bepaalt dat de vrijheid van eredienst, de vrije openbare uitoefening ervan, alsmede de vrijheid om op elk gebied zijn mening te uiten, zijn gewaarborgd, behoudens bestraffing van de misdrijven die ter gelegenheid van het gebruikmaken van die vrijheden worden gepleegd. Deze vrijheid van meningsuiting die een onderdeel is van de vrijheid van eredienst moet in overeenstemming met het gelijkheidsbeginsel en het non-discriminatiebeginsel daarenboven ook toegekend worden aan personen die geen bedienaars van erediensten zijn, of aan meningen die niet in het kader van een eredienst worden geuit.

227. Daarenboven is de vrijheid van meningsuiting ook gegarandeerd door artikel 10 EVRM en artikel 18 en 19 van het BUPO verdrag en de vrijheid van geweten en godsdienst door art. 9 EVRM. Art. 10 EVRM vermeldt ook uitdrukkelijk de vrijheid om denkbeelden te ontvangen, zelfs kwetsende en schokkende. Ook de vrijheid om zich cultureel te ontplooien (artikel 23 van

de Grondwet) omvat het recht kennis te nemen van meningsuitingen van anderen, in het bijzonder uit de wereldliteratuur en religieuze literatuur.

228. Deze vrijheden worden tenietgedaan door de bestreden bepalingen.

229. Deze aantasting van de vrijheden kunnen niet gerechtvaardigd worden, behalve wat het aanzetten tot geweld betreft.

230. Geweld is immers op zichzelf verboden, zodat ook het verbieden van het aanzetten tot geweld kan worden gerechtvaardigd, mits daartoe een bijzonder opzet is vereist (zie in dit verband ook de absurditeit dat het mogelijk is strafbaar te zijn voor het aanzetten tot gedrag dat op zichzelf niet verboden, zoals besproken in het derde onderdeel van het achtste middel en het elfde middel).

231. Haat echter is een emotie, die onmogelijk kan worden verboden. Ook het uiting geven aan de eigen emotie van haat hoort onder de vrijheid van meningsuiting.

232. Discriminatie kan slechts in bepaalde gevallen verboden worden.

233. De strafbaarstelling van aanzetten tot haat en discriminatie is dus van een heel andere aard dan die van aanzetten tot geweld en is in een democratische samenleving niet noodzakelijk ter bescherming van de rechten van andere personen.

234. Dit is des te meer het geval nu discriminatie bijzonder ruim wordt omschreven en elk onderscheid omvat dat niet redelijk gerechtvaardigd wordt, en zelfs vele onderscheidingen waarvan een redelijke rechtvaardiging bij wet gewoon wordt uitgesloten (in geval van "gesloten" lijst van rechtvaardigingsgronden).

235. Bovendien leert de ervaring met de oude racismewet dat het gelijkkluidende verbod tot buitensporige vervolgingen kan leiden en aanleiding geeft tot de meest frivole beschuldigingen, klachten en vervolgingen. Zo wordt elke uiting van hatelijke gevoelens al beschouwd als een aanzetten van anderen tot haat, en daarom strafbaar geacht.

236. Daarbij komt dat het aantal werken uit de religieuze en wereldliteratuur dat op een of andere manier aanzet tot discriminatie, haat of geweld jegens personen of groepen quasi onbeperkt is.

237. Een letterlijke lezing van de bestreden bepalingen leidt tot het afschaffen van de meeste traditionele vormen van religieuze beleving, het verbieden van de studie van klassieke talen, het onmogelijk maken van historisch onderzoek, en het ontzeggen aan de bevolking van een groot deel van de wereldliteratuur.

238. Van zo goed als alle denkmeeesters van de moderniteit kunnen racistische en/of discriminerende uitspraken worden aangehaald: Voltaire, Kant, Hegel, Darwin, Marx, en van talloze anderen.

239. Bij een consequente toepassing van de gangbare interpretatie waartoe deze bepaling aanleiding geeft, worden al deze werken aangemerkt als *entartete kunst*, waarvan de verspreiding verboden zou zijn.

240. Het is duidelijk dat dit manifest in strijd is met zowel de vrijheid van meningsuiting als de godsdienstvrijheid als het recht op culturele en maatschappelijke ontplooiing.

241. Men kan niet enkel de vrouwonvriendelijke satiren van Juvenalis en het antisemitische oeuvre van Céline naar de brandstapel verwijzen, of nog de beschrijving van de jood Shylock in “*the Merchant of Venice*” van Shakespeare, maar ook en vooral de belangrijkste courante religieuze teksten.

242. Zo mag een priester of een rabbi niet langer voorlezen uit Deuteronomium, of teksten uit dat boek verspreiden, aangezien in het boek onder meer wordt gesteld dat het volk Israël uitverkoren (en dus superieur) is. De Israëlieten worden voorts aangemoedigd het land van de Hethieten, Girgasiëten, Amoriëten, Kanaänieten, Perizzieten, Chiwviëten en Jebusieten in bezit te nemen, geen medelijden met die mensen te hebben, en dit alles omdat het volk Israël onder alle volken van de aarde uitverkoren is. Of uit Klaagliederen 5.2 dat klaagt “*Ons erfdeel is tot de vreemdelingen gewend, onze huizen tot de uitlanders.*” In het boek Ezra, hoofdstukken 9 en 10, wordt verkondigd dat een huwelijk met een vreemdeling een groot kwaad is. Nehemia 13:25 vervloekt de gemengd gehuwden, slaat enigen van hen, en trekt hun de haren uit het hoofd. Ook in Exodus 34:11-17 en Deuteronomium 7:3 worden huwelijken met vreemdelingen streng verboden.

243. Men kan – afhankelijk van de gemoedsgesteldheid of levensbeschouwing van de behandelende strafrechter, op dezelfde wijze gestraft worden voor:

- de verspreiding van de tekst van de Regensburger rede van Paus Benedictus XVI, waarvan men zou kunnen stellen dat Paus Benedictus de redelijkheid van het Christendom als een element beschouwt dat toelaat te concluderen dat het christendom superieur is; het werd reeds geopperd dat de tekst zou aanzetten tot onverdraagzaamheid;
- het voorlezen of verspreiden van bijvoorbeeld soera 9:29 en 9:30 uit de Koran dat de bepalingen over de behandeling van dhimmi's (Joden of Christenen) in de Islam behandelt – hetgeen beschouwd dient te worden als een aanzetten tot discriminatie van niet-Moslims. Vgl. ook Soera 2:66 ("Weest verachte apen" over de joden), Soera 2:6, 5:61 of 3:119.

244. Beide geloofsovertuigingen verkondigen de superioriteit van de eigen geloofsgemeenschap (de Katholieke Kerk beschouwt zichzelf als de Enige Ware Kerk).

245. Aangezien het begrip (zogenaamd!) “ras” niet op behoorlijke wijze is gedefinieerd of kan gedefinieerd worden, en de ervaring leert dat religie en etnische afkomst in zeer grote mate samenvallen (zodat bv. "antijudaïsme" of "islamofobie" regelmatig vormen van racisme worden genoemd) valt het bezingen van de kwaliteiten van één geloofsgemeenschap (of het naar beneden halen van ongelovigen) zeer gemakkelijk te beschouwen als het verkondigen van rassuperioriteit

dan wel het verkondigen van rassenhaat voor de bepalingen van artikel 21 van de racismewet. Minstens vinden we bepalingen die manifest aanzetten tot discriminatie van personen die niet tot dezelfde gemeenschap behoren.

246. Beide geloofsovertuigingen roepen ook op tot discriminatie van homoseksuelen (zie bv. Koran, Soera 7:81 en 7:82). Volgens de bepalingen van artikel 22 van de discriminatiewet begaat een priester die zich publiekelijk verzet tegen het homohuwelijk, met andere woorden, die oproept homoseksuelen ongunstiger te behandelen dan heteroseksuelen door het burgerlijk huwelijk voor hen niet open te stellen, een misdrijf.

247. In de Koran en de Sharia zijn er een hele reeks bepalingen die manifest aanzetten tot discriminatie op basis van geslacht. Bv. Koran Soera 4:12:

“Allah gebiedt u aangaande uw kinderen: voor het mannelijke kind evenveel als het deel van twee vrouwelijke kinderen.”

Of Soera 2:283:

“En roept van onder uw mannen twee getuigen en als er geen twee mannen zijn, dan één man en twee vrouwen van degenen, die u als getuigen aanstaan, zodat wanneer één der twee vrouwen zich zou vergissen, de ene de andere indachtig moge maken.”

Om maar te zwijgen over het aanzetten tot discriminatie in Soera 2:224:

“Uw vrouwen zijn een akker voor u - komt daarom tot uw akker, zoals het u behaagt en doet goed voor uzelf,”

Of in Soera 4:35:

“Mannen zijn voogden over de vrouwen omdat Allah den enen boven de anderen heeft doen uitmunten (...). Deugdzame vrouwen zijn dus zij, die gehoorzaam zijn (...). En degenen, van wie gij ongehoorzaamheid vreest, wijst haar terecht en laat haar in haar bedden alleen en tuchtigt haar.”

248. De vrijheid van meningsuiting die een onderdeel is van de vrijheid van eredienst mag daarenboven, op straffe van een nieuwe schending van het gelijkheidsbeginsel en het non-discriminatiebeginsel, niet ontzegd worden aan personen die geen bedienaars van erediensten zijn, of aan meningen die niet in het kader van een eredienst worden geuit. De Grondwet biedt geen ruimte om een dergelijk onderscheid te maken. Zulks zou ten andere een onaanvaardbaar onderscheid op basis van het beschermde criterium levensbeschouwing zijn.

249. Het is van tweeën één: ofwel mag niemand aanzetten tot discriminatie en/of de eigen superioriteit uitdragen, en dus ook de religieuzen niet, en dan moeten de bedienaars van omzeggens alle erediensten gecensureerd worden, en moet men religieuze geschriften zoals de Bijbel, de Thora en de Koran verbieden, ofwel mag iedereen het in dezelfde mate, en dan behoren de in de bestreden wetten bepaalde beperkingen van de vrijheid van meningsuiting vernietigd te worden.

250. En mag er nog aan herinnerd worden dat na de Franse Revolutie (in de periode van het Directoire) alle ambtenaren de eed van haat jegens het koningschap moesten afleggen (eed formule van 10 maart 1796 en 12 januari 1797) ?

251. Tot slot moet opgemerkt worden dat discriminaties niet verboden zijn wanneer zij worden opgelegd door een wet. Dit leidt tot de absurde situatie dat volgens de bestreden bepalingen, discriminerende wetten wel gestemd, afgekondigd en gepubliceerd mogen worden, maar niet (of op risico van gevangenisstraf) voorafgaandelijk het voorwerp mogen uitmaken van publiek debat, of toch niet van publiek debat door de pleitbezorgers van de discriminerende maatregel.

252. Dit is niet alleen strijdig met de vrijheid van meningsuiting, maar ook met het petitierecht van art. 28 Grondwet.

253. Op basis van de bestreden bepalingen zou men dus die politici die pleiten voor meer of progressieve vermogensbelasting (d.i. discriminatie op basis van het beschermde criterium vermogen) kunnen ontzeggen deel te nemen aan het publieke debat in de media en hen zelfs bestraffen indien zij dat wel doen.

254. Zoniet kunnen, in de hypothese dat een dergelijke wet achteraf wegens strijdigheid met het non-discriminatiebeginsel zou vernietigd worden door het Grondwettelijk Hof, kunnen de politici-pleitbezorgers retroactief strafrechtelijk aansprakelijk gesteld worden voor het promoten van een onderscheid waardoor bepaalde groepen ongunstiger worden behandeld, en waarvan achteraf gebleken is dat niet aan de rechtvaardigingsgronden uit Titel II van de discriminatiewet werd voldaan.

Tweede onderdeel - schending van art. 25 lid 2 Grondwet

255. In de mate waarin de bestreden bepalingen ook gelden voor het drukken of verspreiden van andermans mening, en de auteur bekend is en in België woont, zijn deze bepalingen bovendien strijdig met art. 25 lid 2 van de Grondwet. Deze bepaling houdt duidelijk in dat de verdere verspreiders niet aansprakelijk kunnen worden gesteld voor die verspreiding.

Derde onderdeel – wat betreft het aanzetten tot discriminatie jegens groepen in het bijzonder

256. Met betrekking tot het aanzetten tot discriminatie jegens groepen in het bijzonder geldt vanzelfsprekend wat in het eerste onderdeel van dit middel werd uiteengezet.

257. Daarenboven is zijn de verboden in het bijzonder disproportioneel.

258. Het verbod is al helemaal niet gerechtvaardigd waar het niet alleen het aanzetten tot haat of discriminatie jegens een persoon betreft, maar ook alleen het aanzetten tot haat of discriminatie jegens een groep. Groepen hebben immers in beginsel geen rechten, zodat deze maatregel

onmogelijk kan worden gerechtvaardigd door de noodzaak om de rechten van anderen te beschermen.

Vierde onderdeel – geen rechtvaardiging met betrekking tot het grootste aantal van de beschermde criteria – afwezigheid van maatschappelijke noodzaak

259. Ook blijkt dat er in de voorbereidende werken énkél voor wat betreft het aanzetten tot haat of discriminatie wegens de criteria uit de racismewet (zogenaamd ras, etnische of nationale afkomst) enige poging wordt gedaan om te stellen dat dit noodzakelijk zou zijn in een democratische samenleving. Wat betreft de noodzaak tot strafbaarstelling van het aanzetten tot het maken van een niet gerechtvaardigd onderscheid op basis van bv. leeftijd, vermogen, geboorte, burgerlijke staat, taal, politieke overtuiging, enz... wordt er geen verantwoording gegeven. Het wordt niet eens beweerd dat er een maatschappelijke noodzaak zou bestaan om het aanzetten tot haat jegens groepen op basis van burgerlijke stand strafbaar te stellen.

260. Daarom is de vage, ruime en verregaande strafbaarstelling van het aanzetten tot haat, discriminatie of geweld jegens personen of groepen op basis van alle beschermde criteria niet alleen strijdig met het legaliteitsbeginsel en de hoger in dit middel vermelde vrijheden, maar ook bijzonder disproportioneel ten aanzien van het beoogde doel.

Tiende middel – het loutere opiniedelict van art. 21 racismewet

Schending door artikel 21 van de racismewet van:

- artikel 10, 11, van de Grondwet
- art. 14 van de Grondwet (legaliteitsbeginsel)
- art. 19, 23, 25, 26 en 27 van de Grondwet en artikel 1 tot 4 van het decreet met grondwettelijke waarde van het Voorlopig Bewind van 16 oktober 1830 over de vrijheid van drukpers, van woord en van onderricht, op zichzelf en samen gelezen met art. 10 en 11 van de Grondwet.
- allen op zichzelf genomen en samen gelezen met artikel 7, 10 en 11 van het EVRM en artikel 18, 19, 21 en 22 van het BUPO-verdrag

Toelichting

261. Artikel 21 van de racismewet bepaalt dat hij die in de omstandigheden genoemd in artikel 444 van het Strafwetboek, denkbeelden die zijn gegrond op rassuperioriteit of rassenhaat verspreidt, wordt gestraft met een gevangenisstraf van een maand tot een jaar en met een geldboete van vijftig euro tot duizend euro of met een van die straffen alleen.

262. De wetgever stelt door middel van artikel 21 van de racismewet op discriminerende wijze een zuiver opiniedelict strafbaar, op een manier die een schending uitmaakt van het legaliteitsbeginsel en die manifest onvereenigbaar is met de vrijheid van erediens (daarin begrepen de vrijheid op elk gebied een mening te uiten), de vrijheid van meningsuiting, de persvrijheid en het verbod op censuur.

Eerste onderdeel – schending van artikel 10 en 11 van de Grondwet

Samenvatting van het eerste onderdeel:

263. Dat de racismewet een louter opiniedelict invoert terwijl dit niet het geval is in de discriminatiewet of genderwet maakt een schending van artikel 10 en 11 van de Grondwet uit.

Uitwerking van het eerste onderdeel:

264. Zoals hoger uiteengezet overlappen de begrippen “zogenaamde ras”, “huidskleur”, of nog “etnische of sociale afkomst” uit de racismewet met een aantal van de beschermde criteria uit de discriminatiewet.

265. Minstens de criteria “fysieke of genetische eigenschap” – een huidskleur is een fysieke of genetische eigenschap-, maar desgevallend ook “geloof of levensbeschouwing” of “taal” sluiten nauw aan bij het voor het overige niet gedefinieerde begrip ras.

266. Andere criteria zoals de leeftijd, een handicap, de burgerlijke stand en het geslacht in de genderwet zijn dan weer in de regel vreemd aan het begrip “ras”.

267. De wetgever verantwoordt niet op overtuigende wijze waarom ingeval van de racismewet het loutere uiten van een opinie strafbaar is, daar waar ingeval van discriminatie op basis van beschermde criteria ook vereist is dat er ook sprake is van een impact op andere personen. Opdat van een misdrijf sprake kan zijn, moet er immers aangezet worden tot discriminatie, segregatie, haat of geweld jegens een persoon, een groep of een gemeenschap.

268. Aldus worden personen in vergelijkbare situaties op een verschillende manier behandeld. Het is verboden denkbeelden te verkondigen waarvan een rechter oordeelt dat ze gegrond zijn op rassuperioriteit of rassenhaat. Het is langs de andere kant niet verboden denkbeelden te verkondigen die gegrond zouden kunnen zijn op een geloof in de superioriteit van of een haat jegens mensen met bepaalde fysieke of genetische eigenschappen, een bepaalde geloofsovertuiging en een bepaalde taal.

269. Evenmin wordt voor het onderscheid met de beschermde criteria die weinig of geen uitstaans met het rassendenken hebben, zoals geslacht, leeftijd of burgerlijke stand, een deugdelijke verantwoording geboden.

270. Ook voor het onderscheid met aanstootgevende opinies (zoals bijvoorbeeld een haat jegens domme of net intelligente mensen) die vreemd zijn aan het geheel van beschermde criteria wordt geen deugdelijke verantwoording geboden.

Tweede onderdeel – schending van het legaliteitsbeginsel en artikel 14 van de Grondwet

271. De begrippen “zogenaamde ras”, en bijgevolg ook “rassenhaat” en rassuperioriteit”, die afgeleide begrippen van het begrip “zogenaamde ras” zijn, worden in de racismewet niet gedefinieerd. Aldus is het onmogelijk te bepalen en voor een rechtsonderhorige onvoorspelbaar of uitspraken die hij doet met betrekking tot groepen mensen die desgevallend wel of niet als ras zouden kunnen gekwalificeerd worden, hem strafbaar maken onder de bepalingen van artikel 21 van de racismewet.

Derde onderdeel – schending van art. 19, 23, 25 en 26 van de Grondwet, op zichzelf genomen en samen gelezen met artikel 10 en 11 van het EVRM en artikel 18, 19, 21 en 22 van het BUPO-verdrag, van artikel 1 tot 4 het van het decreet met grondwettelijke waarde van het voorlopig bewind van 16 oktober 1830 over de vrijheid van drukpers, van woord en van onderricht en van art. 1 tot 3 en 5 van het decreet met grondwettelijke waarde van het voorlopig bewind van 16 oktober 1830 over de vrijheid van vereniging.

272. Verzoekende partijen hernemen hier vooreerst de hoger uiteengezette argumentatie met betrekking tot het achtste middel en het eerste onderdeel van het negende middel.

273. De Raad van State stelde in dit verband over artikel 21 van de racismewet (Parl. Stukken Kamer, doc 51 – 2722/001, p. 123):

“Meer in het algemeen dient te worden opgemerkt dat artikel 21 van het voorontwerp kan worden verantwoord in de mate dat de toepassing ervan gebeurt in overeenstemming met de artikelen van de Grondwet en het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens over de vrijheid van meningsuiting en de persvrijheid.”

274. Het past hier op te merken dat de oorspronkelijke discriminatiewet uit 2003 bepaalde dat geen afbreuk werd gedaan aan de fundamentele rechten en vrijheden. De bestreden wetten bevatten evenwel geen dergelijke bepaling.

275. De Raad van State suggereert hier dat niet de tekst van de wet maar wel de toepassing (de Raad van State schrijft niet: de interpretatie) van die wet door de hoven en rechtbanken moet bekeken worden om te kunnen beoordelen of de toets van de grondrechten wordt doorstaan. Op die wijze kan men echter gelijk welke wetsbepaling invoeren die strijdig is met de fundamentele rechten en vrijheden. Het legaliteitsbeginsel en de vereiste van voorspelbaarheid in het strafrecht staan niet toe dat een dergelijke vaag omschreven strafbepaling kan bestaan.

Vierde onderdeel: schending van art. 25 lid 2 en 26 van de Grondwet

Samenvatting van het onderdeel:

276. Artikel 21 van de racismewet schendt de getrapte verantwoordelijkheid uit artikel 25 van de Grondwet doordat het loutere verspreiden en verkondigen van bepaalde ideeën wordt strafbaar gesteld. Ook het recht op vreedzaam vergaderen wordt geschonden, nu het de personen die vreedzaam vergaderen niet meer vrij staat te spreken.

Uitwerking van het onderdeel:

277. Artikel 25 van de Grondwet bepaalt dat de drukpers vrij is en dat de censuur nooit kan worden ingevoerd, en dat wanneer de schrijver bekend is (en zijn woonplaats in België heeft), de uitgever, de drukker of de verspreider niet worden vervolgd.

278. Nochtans wordt het loutere verspreiden van ongewenste ideeën, ook wanneer de schrijver bekend zou zijn, strafbaar gesteld, wat een schending is van de getrapte verantwoordelijkheid bepaald in artikel 25 van de Grondwet.

279. Als discriminatie worden ook beschouwd die gevallen waarin iemand ongunstiger zou worden behandeld (maar dus nog niet wordt behandeld) dan iemand in een vergelijkbare situatie (art. 4, 6° en 7°). Daarenboven bepaalt artikel 18 dat op het verzoek van bijvoorbeeld het Centrum voor Gelijkheid van Kansen en voor Racismebestrijding of het Openbaar Ministerie in kortgeding het bestaan van een zelfs onder het strafrecht vallende daad waardoor de bepalingen van de racismewet worden overtreden kan vaststellen en de staking – voor de toekomst - kan bevelen.

280. In de mate dat het stakingsbevel verder gaat dan enkel het verbieden van het opnieuw publiceren van een identieke tekst zou dit manifest in strijd zijn met het censuurverbod. Nochtans bevatten de bestreden bepalingen geen beperking in die zin.

281. Het democratische maatschappelijk debat wordt stilgelegd door artikel 21 van de racismewet.

282. Artikel 26 van de Grondwet bepaalt dat de Belgen het recht hebben vreedzaam en ongewapend te vergaderen (merk op dat de Grondwet in casu de geest van de racismewet schendt door zonder redelijke verantwoording het recht op vreedzame en ongewapende vergadering niet toe te kennen aan personen met een andere nationaliteit). Dit recht wordt bevestigd door artikel 11 van het EVRM en door de artikelen 21 en 22 van het BUPO-verdrag.

283. In dit recht ligt logischerwijs besloten dat de Belgen gedurende die vergaderingen ook principieel besprekingen mogen voeren en de meningen mogen uiten. Anders zou het garanderen van een recht op vreedzame vergadering inhoudsloos en doelloos zijn. Bijgevolg moeten wetsbepalingen die afbreuk doen aan dit recht beperkt en proportioneel zijn. Dit is bijvoorbeeld het geval voor artikel 443 van het Strafwetboek, dat zeer specifieke en restrictieve voorwaarden oplegt aan de strafbaarstelling van uitspraken gedaan in de omstandigheden van artikel 444 van het Strafwetboek.

284. De strafbaarstelling in artikel 21 is echter zo vaag en breed dat dit in een open samenleving fundamentele recht op een onaanvaardbare manier wordt aangetast.

285. Immers, niet enkel het begrip “ras” wordt niet gedefinieerd, ook de begrippen “superioriteit”, of “haat” worden niet verder uitgediept.

286. Bijgevolg kan men, opnieuw geheel afhankelijk van de gemoedstoestand van de behandelende strafrechter, strafbaar zijn wanneer men in groep de film “*White men can't jump*” bekijkt, of wanneer men in gezelschap de populaire clichés dat “zwarten meer gevoel voor ritme hebben” (en dus in dat opzicht superieur zouden zijn), of “sneller kunnen lopen” uitspreekt.

287. Daarenboven worden, zoals uiteengezet in het negende middel, wetenschappelijke, religieuze en literaire activiteiten onmogelijk gemaakt.

288. Ook hier geldt het voorbeeld van “*the Merchant of Venice*” van Shakespeare.

De oorspronkelijke titel van Darwins bekendste werk luidt:

“On the Origin of Species by Means of Natural Selection, or the Preservation of Favoured Races in the Struggle for Life.”

Vrije vertaling:

“Over de oorsprong der soorten door middel van natuurlijke selectie, of het behoud van begunstigde rassen in de strijd om het leven.”

Een citaat uit “*the Descent of Man*” van Charles Darwin (Charles DARWIN, “the Descent of Man,” 2nd edition, New York, A.L. Burt CO., 1874, p.178):

“At some future period, not very distant as measured by centuries, the civilized races of man will almost certainly exterminate, and replace the savage races throughout the world. At the same time, the anthropomorphous apes will no doubt be exterminated. The break between man and his nearest allies will then be wider, for it will intervene between man in a more civilized state, as we may hope, even than the Caucasian, and some ape as low as a baboon, instead of as now between the negro or Australian and the gorilla.”

Vrije vertaling:

“Binnen afzienbare tijd zullen de beschaafde mensenrassen bijna zeker overal ter wereld de wilde rassen uitroeien en vervangen. Op dat ogenblik zullen de antropomorfe apen zonder twijfel uitgeroeid worden. De kloof tussen de mens en zijn naaste verwanten zal breder worden. Deze kloof zal zich bevinden tussen enerzijds de mens, in een beschaafdere toestand dan, naar wij hopen, zelfs de blanke, en anderzijds de een of andere aap, zo laag als een baviaan, in de plaats van zoals nu het geval is, tussen de neger of aboriginal en de gorilla.”

Ook de classificaties van Linnaeus uit 1735 vallen manifest onder het verbod.

De klassieke talen krijgen het eveneens hard te verduren. Zo schrijft Aristoteles in zijn *Politica* (boek VII vi 1-2):

“De volkeren die de koude plekken en Europa bewonen zijn geestkrachtig maar gebrekkig in intelligentie en bekwaamheid, zo dat zij zich relatief vrij voortzetten, zonder echter te beschikken over politiek organisatietalent of de bekwaamheid hun buren te overheersen. De volkeren van Azië daarentegen zijn intelligent en kundig, maar ontberen geestkracht, zodanig dat zij voortdurend onderworpen zijn.”

289. Al deze werken worden volgens de gebruikelijke interpretatie van het opiniedelict verboden. Wie deze werken verspreidt, of eruit voorleest, is principieel strafbaar.

290. De bestreden bepalingen schenden aldus artikel 19, 25 art. 19 en 25 en 26 van de Grondwet, op zichzelf genomen en samen gelezen met artikel 10 en 11 van het EVRM en artikel 18, 19, 21 en 22 van het BUPO-verdrag, van artikel 1 tot 4 het van het decreet met grondwettelijke waarde van het voorlopig bewind van 16 oktober 1830 over de vrijheid van drukpers, van woord en van onderricht en van art. 1 tot 3 en 5 van het decreet met grondwettelijke waarde van het voorlopig bewind van 16 oktober 1830 over de vrijheid van vereniging.

Elfde middel – het medewerkings- en lidmaatschapsmisdrijf van artikel 22 racismewet

Schending door artikel 22 van de racismewet van:

- artikel 10, 11, Grondwet
- art. 14, van de Grondwet op zichzelf en samen gelezen met art. 10 en 11 van de Grondwet
- art. 18 en 23 van de Grondwet op zichzelf en samen gelezen met art. 10 en 11 van de Grondwet
- art. 19, 25, 26 en 27 van de Grondwet op zichzelf en samen gelezen met art. 10 en 11 van de Grondwet en artikel 1 tot 3 en 5 van het van het decreet met grondwettelijke waarde van het voorlopig bewind van 16 oktober 1830 over de vrijheid van vereniging en
- van artikel 6 van het EVRM.
- alle hogere bepalingen op zichzelf genomen en samen gelezen met artikel 7, 10 en 11 van het EVRM en artikel 15, 18, 19, 21 en 22 van het BUPO-verdrag.
- in samenhang met artikel 14 van de Grondwet (voor zover fundamentele vrijheden worden ingeperkt)

Inleiding tot het middel:

291. Artikel 22 van de racismewet bepaalt dat hij die behoort tot een groep of tot een vereniging die kennelijk en herhaaldelijk discriminatie of segregatie verkondigt dan wel aan zodanige groep of vereniging zijn medewerking verleent, met een gevangenisstraf van een maand tot een jaar en met een geldboete van vijftig euro tot duizend euro of met een van die straffen allen wordt gestraft.

292. Art. 22 van de racismewet maakt aldus van het behoren tot een discriminatie verkondigende groep of vereniging of het medewerking verlenen aan een discriminatie verkondigende groep of vereniging een zelfstandig misdrijf. Dit betekent dat er een misdrijf is door het loutere lidmaatschap of de loutere medewerking, ook wanneer daarbij op geen enkele wijzen mededaderschap of medeplichtigheid een aan misdrijf van die groep of leden van die groep aanwezig is. In de literatuur wordt dit als een hedendaagse vorm van Sippenhaftung bestempeld: de strafbaarheid louter en alleen door associatie, door lid te zijn van een groep.

293. Door middel van artikel 22 van de racismewet wordt deze Sippenhaftung ingevoerd in het Belgisch recht. Het is niet langer vereist dat men zelf een misdrijf pleegt om strafbaar te zijn. Het is strafbaar louter te behoren tot of medewerking te verlenen aan een groep of vereniging die ‘kennelijk en herhaaldelijk verkondigen van discriminatie of segregatie’ pleegt. Als gevolg daarvan zou iemand strafbaar kunnen zijn voor medewerking, ook onopzettelijk, aan iets dat op zich niet strafbaar is. Het voor het overige niet als strafbaar omschreven ‘verkondigen van discriminatie’ is niet gelijk aan het wel strafbare ‘aanzetten tot discriminatie.’

294. Volgens de rechtspraak van het Hof van Cassatie betreffende het oude artikel 3 van de racismewet van 1981 met gelijke inhoud is het al evenmin noodzakelijk dat de groep zelf of leden van die groep vervolgd worden wegens het verkondigen van discriminatie opdat eenieder

die aan die groep enige medewerking verleent strafbaar zou zijn. Meer nog, er moet zelfs geen misdrijf zijn.

295. Het invoeren van die Sippenhaftung in het Belgisch recht door middel van artikel 22 van de racismewet schendt het gelijkheidsbeginsel. Verenigingen en individuen worden zonder behoorlijke verantwoording wezenlijk verschillend behandeld.

296. Daarnaast wordt het legaliteitsbeginsel geschonden doordat er van geen opzet sprake moet zijn in de strafbaarstelling.

297. Het verbod medewerking te verlenen aan een vereniging of te behoren tot een vereniging die bepaalde denkbeelden verkondigt, schendt de vrijheid van vereniging en de vrijheid van vreedzame vergadering. Het houdt ook in dat personen van wie beweerd wordt dat zij herhaaldelijk discriminatie verkondigen, volstrekt geïsoleerd zullen worden en daardoor feitelijk volledig uit de samenleving worden uitgesloten, wat strijdig is met de afschaffing van de burgerlijke dood (art. 18 van de Grondwet) en het recht een menswaardig leven te leiden en zich cultureel en maatschappelijk te ontplooien (art. 23 van de Grondwet). Tot slot wordt het vermoeden van onschuld geschonden doordat men verantwoordelijk kan worden gesteld voor daden van derden.

Eerste onderdeel – schending van het gelijkheidsbeginsel – naar het criterium

298. Een eerste schending van artikel 10 en 11 is daarin gelegen dat het strafbaar is om te behoren tot of medewerking te verlenen aan een groep die discriminatie of segregatie op basis van nationaliteit of etnische afstamming verkondigt terwijl het niet strafbaar is om te behoren tot of medewerking te verlenen aan een groep of een vereniging die discriminatie of segregatie op basis van taal of politieke overtuiging verkondigt.

299. Hierdoor worden personen die behoren tot, of – zelfs bij toeval of onopzettelijk – medewerking verlenen aan groepen die discriminatie op basis van nationaliteit verkondigen, disproportioneel gediscrimineerd ten aanzien van personen die medewerking verlenen aan groepen die discriminatie op basis van politieke overtuiging verkondigen (zoals het oproepen tot een “cordon sanitaire” of schutskring ten aanzien van bepaalde overtuigingen).

300. Bijgevolg moet artikel 22 van de racismewet vernietigd worden.

Tweede onderdeel – schending van het gelijkheidsbeginsel – naar de hoedanigheid van diegene aan wie medewerking wordt verleend

301. Ook schendt artikel 22 van de racismewet artikel 10 en 11 van de Grondwet door de strafbaarstelling van het verlenen van medewerking aan of behoren tot discriminerende “groepen of verenigingen”, terwijl men niet strafbaar is voor het verlenen van medewerking aan of behoren tot discriminerende overheden of bedrijven.

302. Nochtans wijst rechtspraak of andere informatie niet uit dat verenigingen of groepen zich vaker zouden bezondigen aan het verkondigen van discriminatie dan. Volgens de logica van de racismewet zouden alle medewerkers, toeleveranciers, klanten, aandeelhouders etc. mee aansprakelijk zijn.

303. Er is evenmin een reden waarom het verlenen van medewerking aan een overheid die racistische discriminatie bedrijft – er zijn voorbeelden van racistische overheden bekend in de geschiedenis – wel toegelaten zou zijn.

304. Ook hieruit volgt dat artikel 22 van de racismewet moet vernietigd worden wegens strijdigheid met het gelijkheidsbeginsel.

Derde onderdeel – schending van het legaliteitsbeginsel

305. Zoals hoger uiteengezet is de omschrijving van het begrip discriminatie voor strafrechtelijke doeleinden ontoereikend, op die wijze dat het legaliteitsbeginsel wordt geschonden. Mutatis mutandis voldoet ook artikel 22 van de racismewet niet aan de vereisten van het legaliteitsbeginsel en maakt het artikel voor de rechtsonderhorige een hoogst onvoorspelbare strafbaarstelling uit.

306. Dit is te meer het geval nu het individu niet op de hoogte hoeft te zijn van de strafbare activiteiten van de groep of vereniging en dat het niet vereist is dat zijn medewerking of lidmaatschap ingegeven is door de drang om mee te werken aan het verkondigen van de discriminatie of segregatie, om zelf strafbaar te zijn, louter als lid van de groep of vereniging. A fortiori geldt dit voor de strafbaarstelling van het verlenen van medewerking. Als gevolg van deze bepaling is ook de boekhouder, advocaat, huisbaas, poetsvrouw,... van een vereniging of groep die zich schuldig maakt aan het verkondigen van discriminatie op basis van de in de racismewet beschermde criteria strafbaar.

Vierde onderdeel – schending van de vrijheid van vereniging en vergadering en van de vrijheid van eredienst

307. De bestreden bepalingen verbieden het aan personen om lid te worden van of mee te werken aan van bepaalde verenigingen of groepen. Het louter behoren tot een bepaalde vereniging of het meewerken aan een bepaalde groep, zonder dat aan dat behoren tot of dat meewerken aan zelf bijkomende voorwaarden (zoals een bijzonder oogmerk, wat het geval is bij bendevoering) worden gesteld, wordt strafbaar gesteld. Dit schendt op disproportionele wijze de vrijheid van vereniging en de vrijheid om vreedzaam te vergaderen.

308. Op deze wijze kan iedereen die in een doopregister ingeschreven staat en af en toe stoelgeld betaalt in de mis, de synagoge of de moskee worden vervolgd. In de Katholieke Kerk wordt immers kennelijk en herhaaldelijk voorgelezen uit de Bijbel en in de moskee uit de Koran. Zoals hoger uiteengezet wordt op verschillende plaatsen in de Bijbel en de Koran opgeroepen tot discriminatie tegen anderen op basis van hun etnische afstamming.

309. Deze situatie schendt manifest artikel 19 en 27 van de Grondwet alsook artikel 10 en 11 van het EVRM en artikel 18, 19, 21 en 22 van het BUPO-verdrag.

Vijfde onderdeel – schending van het decreet van 16 oktober 1830 over de vrijheid van vereniging

310. Daarnaast worden ook de artikelen 1,3 en 5 van het van het decreet met grondwettelijke waarde van het voorlopig bewind van 16 oktober 1830 over de vrijheid van vereniging geschonden (waarvan de grondwettelijke rang onder meer blijkt uit het artikel 5 van dit decreet).

311. Artikel 1 van dat decreet bepaalt immers dat de burgers zich mogen verenigen met een politiek, religieus, filosofisch, literair of commercieel doel. Op grond van de overwegingen supra wordt de vrijheid van vereniging met een politiek, commercieel, religieus of filosofisch doel reeds beperkt.

312. Nu op basis van de bepalingen van artikel 21 van de racismewet ook de verspreiding van het stripalbum “Kuifje in Afrika” kan verboden worden, alsook het verzamelde werk van Mark Twain (die de verwerpelijke gewoonte had zwarten iets dommer voor te stellen dan blanken) en talloze andere auteurs blijkt zelfs de vrijheid van vereniging met een literair doel aangetast.

313. Artikel 3 van het decreet bepaalt dat geen preventieve maatregelen ten aanzien van de verenigingsvrijheid mogen worden genomen.

314. Artikel 18 van de racismewet bepaalt evenwel dat op het verzoek van bijvoorbeeld het Centrum voor Gelijkheid van Kansen en voor Racismebestrijding of het Openbaar Ministerie in kortgeding het bestaan van een zelfs onder het strafrecht vallende daad waardoor de bepalingen van de racismewet worden overtreden kan vaststellen en de staking kan bevelen.

315. Dit is manifest in strijd met het verbod op preventieve maatregelen ten aanzien van de verenigingsvrijheid.

Zesde onderdeel : schending van art. 25 lid 2 Grondwet

316. Uit art. 25 lid 2 Grondwet volgt dat wanneer de auteur van de discriminerende mening bekend is en in België woont, anderen die medewerken aan de verspreiding van die mening niet kunnen worden vervolgd. Door de leden van een discriminatieverkoondigende groep of vereniging of personen die aan die groep of vereniging enige medewerking verlenen te vervolgen, wordt art. 25 lid 2 Grondwet manifest geschonden.

Zevende onderdeel - schending van art. 18 en 23 van de Grondwet op zichzelf en samen gelezen met art. 10 en 11 van de Grondwet

317. De bestreden bepaling beoogt kennelijk om personen die in groep discriminatie wegens zogenaamd ras, etnische afkomst e.d. verkondigen volledig uit de maatschappij uit te sluiten.

Immers, eenieder die medewerking verleent aan die groep personen is strafbaar, ook als die medewerking niets te maken heeft met die verkondiging zelf of met enig ander misdrijf van die groep of de leden ervan. Op die manier wordt de facto de burgerlijke dood terug ingevoerd, wat strijdig is met art. 18 van de Grondwet. Bovendien berooft men de getroffen personen van de vervulling van levensbehoeften en van hun culturele en maatschappelijke ontplooiing. Zoals de bepaling verwoord is, wordt zelfs het verkopen van voedsel aan een dergelijke groep strafbaar.

318. Bovendien is het buitensporig discriminerend dat personen die zich schuldig zouden maken aan een misdrijf dat uitsluitend bestaat uit het verkondigen van meningen op die manier uit de maatschappij worden gesloten als zijnde de misdadigers van de ergst mogelijke soort, terwijl een dergelijk uitsluitingsmechanisme voor geen enkele andere soort misdadiger bestaat. Daardoor wordt het verkondigen van discriminerende meningen zwaarder aangepakt dan moord, verkrachting, brandstichting, ontvoering, foltering of wat dan ook. Deze discriminatie is in een rechtsstaat totaal onaanvaardbaar.

Achtste onderdeel – schending van het vermoeden van onschuld

319. Op basis van artikel 6 EVRM mogen strafbaarstellingen niet zo worden geformuleerd dat zij bepaalde grondrechten schenden. Zo kunnen strafbaarstellingen in aanvaring komen met het vermoeden van onschuld. Op grond van het vermoeden van onschuld, vervat in artikel 6(2) EVRM, mogen staten binnen de delictomschrijving werken met zekere presumpties van schuld. Dit mag echter niet tot gevolg hebben dat alle in artikel 6 erkende rechten ineffectief worden. De delictomschrijving mag met andere woorden geen onweerlegbaar vermoeden van schuld omvatten. Door de strafbaarstelling van het loutere behoren tot een vereniging of groep en het invoeren van de strafrechtelijke verantwoordelijkheid voor daden van derden, valt het verband tussen de te straffen persoon en de strafbare gedraging weg. Aldus wordt het vermoeden van onschuld geschonden.

Negende onderdeel – discriminatie vergeleken met mededaders van een rechtspersoon

320. Bovendien wordt door art. 22 racismewet op discriminerende wijze afbreuk gedaan aan de regels van art. 5, 2de lid van het Strafwetboek volgens dewelke, wanneer de rechtspersoon verantwoordelijk gesteld wordt uitsluitend wegens het optreden van een geïdentificeerde natuurlijke persoon, enkel degene die de zwaarste fout heeft begaan worden veroordeeld. Indien de geïdentificeerde natuurlijke persoon de fout wetens en willens heeft gepleegd, kan hij samen met de verantwoordelijke rechtspersoon worden veroordeeld.

321. Door van de medewerking een zelfstandig misdrijf te maken wordt de toepassing van deze bepaling omzeild en wordt er dus een discriminatie ingevoerd tussen personen die vervolgd worden wegens het toebehoren of lidmaatschap van art. 22 en personen die op grond van art. 5, 2 SW aan strafsancities ontsnappen omdat hun mededaderschap of medewerking niet als een zelfstandig misdrijf is gedefinieerd.

Tiende onderdeel – discriminatie ten aanzien van de vereniging zelf en schending van het *nullum crimen sine culpa*-beginsel

322. Het is daarenboven niet eens een voorwaarde dat de vereniging zich zelf bezondigt aan strafbaar gedrag. Het behoren tot of medewerking verlenen aan verenigingen die ‘kennelijk en herhaaldelijk discriminatie of segregatie wegens een van de beschermde criteria’ verkondigen is op zichzelf strafbaar gesteld. Het “in de omstandigheden genoemd in artikel 444 van het strafwetboek, kennelijk en herhaaldelijk verkondigen van discriminatie of segregatie op basis van een van de beschermde criteria” is op zichzelf genomen echter door geen enkele wetsbepaling strafbaar gesteld en een strafbaarstelling hiervan zou manifest ongrondwettig zijn.

323. Aldus worden de strafbare leden of verleners van medewerkers disproportioneel gediscrimineerd ten aanzien van de vereniging waaraan zij hun medewerking verlenen of waarvan zij lid zijn.

Elfde onderdeel – discriminatie ten aanzien van personen die strafbaar zijn onder de bepalingen van artikel 20 van de racismewet

324. Hieraan kan worden toegevoegd dat individuen die zich bezondigen aan het aanzetten tot discriminatie, dit opzettelijk moeten doen om strafbaar te zijn. Er is geen vereiste van opzet voor leden of verleners van medewerking aan groepen of verenigingen die discriminatie verkondigen.

Twaalfde middel – discriminatie inzake sancties voor niet-naleving van een verbod

Schending van 10 en 11 van de Grondwet door artikel 24 van de racismewet, artikel 24 van de discriminatiewet en artikel 29 van de genderwet

325. Artikel 24 van de racismewet voert een gevangenisstraf van een maand tot een jaar en een geldboete van vijftig euro tot duizend euro in voor zij die zich niet voegen naar een vonnis of een arrest dat als gevolg van een vordering tot staking overeenkomstig artikel 18 werd gewezen.

326. Artikel 24 van de discriminatiewet en artikel 29 van de genderwet bevatten gelijkaardige bepalingen.

327. Andere rechtsonderhorigen die echter met succes een vordering tot staken instellen – men kan denken aan geschillen inzake handelspraktijken - weten zich evenwel niet gesterkt door een dergelijke strafbaarstelling, en worden hierdoor op onbillijke wijze benadeeld ten aanzien van die rechtsonderhorigen die een stakingsbevel op basis van de genderwet, de racismewet of de discriminatiewet weten te verkrijgen. Voor dit onderscheid wordt geen deugdelijke verantwoording gegeven en bijgevolg schendt dit onderscheid artikel 10 en 11 van de Grondwet.

Dertiende middel – discriminatie inzake de bewijsmiddelen en de verdeling van de bewijslast

Schending door artikel 27 en 28 van de racismewet, artikel 27 en 28 van de discriminatiewet en artikel 33 van de genderwet van:

- artikel 10 en 11 van de Grondwet en het recht op een eerlijk proces en het vermoeden van onschuld (art. 6 EVRM).

Eerste onderdeel – de bewijslast wordt verschoven op een manier die artikel 10 en 11 van de Grondwet, het recht op een eerlijk proces en het vermoeden van onschuld schendt

328. Aangezien de bestreden bepalingen de bewijslast verschuiven worden het evenwicht en de gelijkheid tussen eiser en verweerder in een procedure geschonden en dus schendt deze bepaling artikel 10 en 11 van de Grondwet.

329. Daarenboven moeten zoals hoger uiteengezet de verbodsbepalingen van formeel burgerlijke aard beschouwd worden als strafrechtelijke bepalingen omwille van hun repressieve karakter en uitgebreide sanctioneringsmechanismen. Bijgevolg geldt ook in het burgerlijke luik het beginsel dat elkeen recht heeft op een eerlijk proces. Dit beginsel wordt manifest geschonden doordat een beklaagde – de beweerde discriminerende – zijn eigen onschuld zou moeten bewijzen.

330. Daarnaast moet deze ‘verdeling van de bewijslast’ met des te meer argwaan worden bekeken nu blijkt dat de bestreden wetten, voor zover zij formeel burgerlijke repressieve bepalingen bevatten, ook niet voldoen aan het legaliteitsbeginsel. Zoals hoger uiteengezet wordt achteraf pas beoordeeld of aan een van de algemene of bijzondere rechtvaardigingsgronden is voldaan. Het is goed mogelijk dat een rechtsonderhorige volstrekt onbewust en ter goeder trouw de wet schendt en zich blootstelt aan formeel burgerlijke of strafrechtelijke sancties. De formeel burgerlijke misdrijven onder de bepalingen van de bestreden wetten hebben aldus het karakter van onopzettelijke misdrijven, waar kan volstaan worden met het bewijs van het bestaan van een wetsinbreuk, van het bestaan van de strafbare handeling. Gelet op deze vlottere toepassing van repressieve bepalingen is een dergelijke verdeling van de bewijslast onaanvaardbaar.

Tweede onderdeel – statistische gegevens zijn, zeker gelet op de zeer zware repressieve sancties, in een rechtsstaat niet aanvaardbaar als bewijs

331. Tot slot is het ongehoord dat statistische gegevens (waaraan voor het overige in de bestreden bepalingen geen voorwaarden worden gesteld) zouden volstaan om een potentieel aansprakelijke ertoe te verplichten te bewijzen dat hij geen fout heeft begaan. Uit een correlatie volgt immers geenszins een oorzakelijk verband.

332. Het zou bijvoorbeeld mogelijk zijn een bedrijf in de Truiense fruitteelt te betichten van discriminatie omdat het gemiddeld en procentueel meer Sikhs of net Turken in dienst heeft dan het landelijk (of zelfs provinciale) gemiddelde. Afhankelijk van bijvoorbeeld de uitgekozen referentiepunten, populatiekeuzes etc. is het mogelijk zo goed als alles te bewijzen door middel van al dan niet correct bekomen en al dan niet correct geïnterpreteerde statistische gegevens.

333. Eens de statistische gegevens verzameld en afdoende gemanipuleerd ten behoeve van een rechter die terzake functioneel onkundig is (weinig rechters hebben een diploma wiskunde), valt de bewijslast dat er geen ongunstig onderscheid of dat is voldaan aan een specifieke rechtvaardigingsgrond (in zaken van discriminatie op basis van etnische afkomst bestaan een gesloten systeem van rechtvaardigingsgronden) volledig ten laste van de werkgever. Die situatie is volstrekt disproportioneel en discrimineert de beweerde discriminerenden ten aanzien van de beweerde gediscrimineerden.

334. Hieraan moet worden toegevoegd dat onder de bestreden bepalingen, het loutere aangeven van andere redenen van het gemaakte onderscheid, niet volstaan om te bewijzen dat er géén discriminatie is (zie bijvoorbeeld het zevende onderdeel van het zevende middel).

Veertiende middel - strafverzwaringen

Schending van artikel 10, 11 en 14 van de Grondwet en van artikel 10 van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens door artikel 33 tot 42 van de discriminatiewet

Samenvatting van het middel:

335. Door de strafverzwaringen worden artikel 10 en 11 van de Grondwet geschonden. Daders van identieke misdrijven worden immers zeer verschillend behandeld op basis van het vage en moeilijk kenbare criterium van hun drijfveren. Daarenboven wordt het legaliteitsbeginsel geschonden doordat de strafverzwaringen te vaag geformuleerd zijn. Tot slot zijn de strafverzwaringen disproportioneel ten aanzien van hun beoogde doel.

Uitwerking van het middel:

Eerste onderdeel – schending van artikel 10 en 11 van de Grondwet

336. Artikel 33 tot 42 van de discriminatiewet bepalen aanzienlijke strafverzwaringen voor het plegen van misdrijven met als drijfveer een haat tegen, een misprijzen van of een vijandigheid tegen een persoon wegens eigenschappen die onder de beschermde criteria vallen.

337. Deze bepalingen schenden vooreerst het gelijkheidsbeginsel doordat personen met bepaalde drijfveren (zoals, luidens de bepalingen van de wet, bijvoorbeeld een vijandigheid jegens rijke of net jegens arme mensen) zwaarder worden bestraft dan personen die diezelfde misdrijven plegen vanuit andere drijfveren.

338. Het is strijdig met het gelijkheidsbeginsel en kwetsend voor slachtoffers van misdrijven die niet werden geïnspireerd door een vijandigheid ten aanzien van een beschermd criterium om een rangschikking te maken van de ernst van de drijfveren die een dader ertoe kunnen bewegen misdrijven te plegen.

Tweede onderdeel – schending van artikel 14 van de Grondwet

339. Daarenboven schenden deze bepalingen eveneens het legaliteitsbeginsel.

340. De beschermde criteria zijn zoals hoger aangetoond te ruim om te voldoen aan de vereisten van het legaliteitsbeginsel.

341. Daarenboven volstaat het dat “een van de drijfveren” voor het begaan van het misdrijf gerelateerd is aan een van de beschermde criteria.

342. Het kan bijvoorbeeld beargumenteerd worden dat alle mannelijke verkrachters van vrouwen tot op zekere hoogte een misprijzen voor vrouwen koesteren, en het valt niet uit te maken of in een specifiek geval de behandelende rechter de strafverzwarringsgrond zal toepassen.

343. Evenzo is het onbepaalbaar of iemand die diefstal met geweld pleegt dit net doet omdat zijn slachtoffer vermogend is of niet.

344. Om deze reden schenden de strafverzwaringen eveneens het legaliteitsbeginsel.

Derde onderdeel – de strafverzwaringen zijn disproportioneel

345. Het Europees Hof voor de Rechten van de Mens verbiedt straffen die disproportioneel zijn ten aanzien van het nagestreefde doel.

346. De aanzienlijke verzwaring van straffen, louter omdat één van de drijfveren voor het plegen van het misdrijf gerelateerd zou zijn aan een in de bestreden wetten beschermd criterium, voldoet niet aan dit vereiste van proportionaliteit. De criteria zijn zeer breed en moeilijk kenbaar.

347. De strafverzwaringen zijn daarnaast niet van toepassing op daders van volstrekt identieke misdrijven met even perfide drijfveren die evenwel niet gerelateerd zijn aan beschermde criteria.

348. Tot slot is de beoordeling of een van de verboden drijfveren aanwezig is volstrekt arbitrair.

Vijftiende middel – bevoegdheden van het CGKR en bepaalde verenigingen

Schending door artikel 29, 30, 43 en 44 van de racismewet, artikel 28, 29, 30 en 31 van de discriminatiewet en artikel 33 tot 36 van de genderwet van:

- **artikel 10, 11, 13 en 14, 19, 25, 26 en 27 van de Grondwet en van artikel 4 van het decreet van 16 oktober 1830 over de vrijheid van pers, woord en onderricht**
- **in samenhang met artikel 14 van de Grondwet (voor zover fundamentele vrijheden worden ingeperkt)**

Samenvatting van het middel:

349. De bestreden bepalingen kennen vorderingsrechten en bevoegdheden toe aan private verenigingen en instellingen die geen deel uitmaken van de rechterlijke macht. Hierdoor worden de benadeelden en slachtoffers van onrechtmatige daden en misdrijven die niet worden getroffen door de bestreden wetten gediscrimineerd ten aanzien van dezen die wel worden beschermd door de bestreden wetten, en geldt het omgekeerde voor de daders. Eveneens worden rechtsonderhorigen van hun natuurlijke rechter afgetrokken en schenden de bepalingen de vrijheid van vereniging, meningsuiting en eredienst.

Uitwerking van het middel:

Eerste onderdeel – schending van artikel 10 en 11 van de Grondwet

350. De vermeende slachtoffers onder de bepalingen van de bestreden wetten kunnen rekenen op de hulp van gespecialiseerde vervolgingsverenigingen en vervolgingscentra bij het instellen van hun vordering of het afdwingen van hun door de bestreden bepalingen gegarandeerde rechten.

351. Mensen die op een andere wijze worden benadeeld door een onrechtmatige daad of een misdrijf van een ander, dat niet wordt getroffen door de bepalingen van de bestreden wetten, kunnen dit niet, terwijl dit niet wordt gemotiveerd op basis van de ernst van de fouten of misdrijven. Het is ontegenzeggelijk zo dat de bestreden bepalingen niet noodzakelijk die misdrijven betreffen die het schokkendst zijn voor het maatschappelijk rechtsgevoel of de grootste impact hebben op het leven van de slachtoffers. Ook zijn de door de bestreden bepalingen geviseerde onrechtmatige daden niet noodzakelijk die onrechtmatige daden die de grootste morele of materiële schade veroorzaken voor de personen die erdoor benadeeld worden.

352. Bijgevolg worden de verschillende slachtoffers ten aanzien van elkaar gediscrimineerd op een wijze die strijdig is met de artikelen 10 en 11 van de Grondwet.

Tweede onderdeel – schending van artikel 13 van de Grondwet

353. Volgens artikel 13 kan niemand worden afgetrokken van de rechter die de wet hem toekent. De bestreden bepalingen kennen evenwel bevoegdheden toe aan instellingen en verenigingen die geen deel uitmaken van de rechterlijke macht. Het Centrum is bijvoorbeeld

onder meer bevoegd voor het verzamelen van bewijs en neemt op die wijze een taak over die normaalgesproken wordt voorbehouden aan een onderzoeksrechter. Daarnaast merkt men in de praktijk dat het Centrum ook poogt te bemiddelen, en particulieren en bedrijven ervan poogt te overtuigen op een bepaalde wijze te handelen. Het is onaanvaardbaar dat dergelijke bevoegdheden worden toegekend aan een in wezen politiek orgaan.

Derde onderdeel – schending van artikel 14 van de Grondwet

354. De rechtspraak wordt naast de regelgeving en de doctrine beschouwd als een rechtsbron. De verplichte openbaarheid van vonnissen en arresten en beslissingen van de rechterlijke macht garandeert op deze wijze mee de kennis van het recht. Nu bevoegdheden die normaal toekomen aan de rechterlijke macht worden toegekend aan andere instellingen die niet onderworpen zijn aan dergelijke stringente verplichtingen is het recht niet langer op dezelfde manier kenbaar. Dit schendt het legaliteitsbeginsel.

Vierde onderdeel – schending van artikel 4 van het decreet van 16 oktober 1830 over de vrijheid van pers, woord en onderwijs en van de vrijheid van meningsuiting en eredienst.

355. Artikel 4 van het decreet van 16 oktober 1830 bepaalt:

“Toute institution, toute magistrature créée par le pouvoir pour soumettre les associations philosophiques ou religieuses, et les cultes, quels qu’ils soient, à l’action ou à l’influence de l’autorité, sont abolies”.

Vertaling:

“Elke instelling, elke magistratuur, die in het leven wordt geroepen door de overheid om gelijk welke wijsgerige of religieuze verenigingen of erediensten te onderwerpen aan behandeling of beïnvloeding door de overheid, wordt afgeschaft.”

356. Aldus heeft de decreetgever van 1830 in het kader van de vrijheid van meningsuiting, de vrijheid van vereniging en de vrijheid van eredienst specifiek verboden dat bijzondere instellingen zouden worden opgericht om die vrijheden aan banden te leggen. Dat is nochtans wat gebeurt door de toekenning van bevoegdheden door de bestreden bepalingen.

357. Bijgevolg schenden de bestreden bepalingen artikel 4 van het decreet van 1830 en de vrijheid van meningsuiting, eredienst en vereniging.

Zestiende middel – gewetensbezwaarden

Schending door het geheel van de bestreden bepalingen, van:

- de vrijheid van geweten en godsdienst, beschermd door artikel 19 van de Grondwet, op zichzelf genomen en samen gelezen met artikel 9 van het EVRM en artikel 18 van het BUPO-verdrag
- artikel 19 van de Grondwet, samen gelezen met artikel 10 en 11 van de Grondwet
- in samenhang met artikel 14 van de Grondwet (voor zover fundamentele vrijheden worden ingeperkt)

Eerste onderdeel - gewetensbezwaren

358. In de drie bestreden wetten is geen bepaling ingevoegd die een uitzondering schept voor mensen die op basis van gewetensbezwaren niet kunnen voldoen aan de verplichtingen opgelegd door de drie bestreden wetten. Nochtans is de mogelijkheid gewetensbezwaren in te roepen een essentieel onderdeel van de godsdienstvrijheid.

359. Zo is het onder meer principieel niet mogelijk voor een katholiek priester, een rabbi of imam te weigeren een kerkelijk huwelijk tussen personen van hetzelfde geslacht te voltrekken.

360. Dit wordt immers als een direct onderscheid op grond van geslacht beschouwd dat bij de levering van goederen en diensten verboden is en niet onder de uitzonderingen van artikel 8 van de genderwet valt.

361. Er zijn talloze andere gevallen waarin de naleving van deze wet voor sommige personen op diepgewortelde gewetensbezwaren van religieuze of morele aard zal stuiten.

362. Voor zover gewetensbezwaren algemeen erkend worden als rechtvaardigingsgrond voor de weigering van militaire dienst (resolutie 337 en aanbeveling 478 uit 1967 van de Raad van Europa), moet dit ook gelden voor de verplichtingen en verbodsbepalingen die volgen uit de drie bestreden wetten.

Tweede onderdeel – individuen worden gediscrimineerd

363. Ook geldt de rechtvaardigingsgrond van artikel 13 van de discriminatiewet (organisaties op levensbeschouwelijke grondslag) niet voor individuele personen en niet voor andere dan beroepsactiviteiten, wat eveneens een discriminerende inperking is van de vrijheid van geweten en godsdienst.

Zeventiende middel – schending van de bevoegdheidsverdelende regelen

Schending door artikel 20 van de racismewet, artikel 22 van de discriminatiewet en artikel 27 van de genderwet van:

- de bevoegdheidsverdelende regelen juncto artikel 10, 11 en 14 van de Grondwet

Eerste onderdeel – door de strafbepalingen als dusdanig

364. In artikel 5 van de racismewet, artikel 5 van de discriminatiewet en artikel 6 van de genderwet is bepaald dat de aangelegenheden die onder de bevoegdheid van de Gemeenschappen of van de Gewesten vallen, van het toepassingsgebied van de wet worden uitgesloten.

365. Deze beperking van het toepassingsgebied wordt achterwege gelaten bij de bepalingen met betrekking tot de strafsancities bepaald in artikel 20 van de racismewet, artikel 22 van de discriminatiewet en artikel 27 van de genderwet.

366. Daar worden bijgevolg de bevoegdheidsverdelende regelen geschonden en daarom moeten de bestreden bepalingen worden vernietigd.

367. Een interpretatie in de zin dat de strafbepalingen enkel geldig zijn in zoverre zij geen inbreuk uitmaken op de bevoegdheidsverdelende regelen zou strijdig zijn met het legaliteitsbeginsel en het daaraan gekoppelde vereiste van voorspelbaarheid van het strafrecht: een burger weet immers niet noodzakelijk steeds wanneer hij zich in zijn openbare leven op het domein van de Gemeenschappen en Gewesten dan wel op het domein van de Federale Staat bevindt.

Tweede onderdeel – door de burgerlijke uitwerking van de strafbaarstellingen

368. Daarenboven maakt een misdrijf voor burgerrechtelijke doeleinden eveneens een fout in de zin van artikel 1382 van het Burgerlijk Wetboek uit. Inzoverre de strafbepalingen ook nieuwe fouten in burgerrechtelijke zin invoeren, en deze niet beperkt zijn tot de aangelegenheden die tot de bevoegdheid van de Federale Staat behoren, overschrijdt ook hier de Federale Wetgever zijn bevoegdheden. Ook daarom moeten de bestreden bepalingen vernietigd worden.

OM DEZE REDENEN

Onder voorbehoud van verdere aanvulling in de loop van het geding

En zonodig ambtshalve aan te vullen met andere middelen tot vernietiging

BEHAGE HET HET GRONDWETTELIJK HOF

de bestreden bepalingen te vernietigen.

Brussel, 29 november 2007

0 origineel

0 voor eensluidend verklaard afschrift

Voor verzoekende partij,
Hun raadslieden,

Matthias Storme

Jelle Flo

INVENTARIS VAN DE STUKKEN

1. kopie van de bestreden bepalingen

Bijlage 1: bestreden bepalingen

Artikel 3 van de wet van 10 mei 2007 tot wijziging van de wet van 30 juli 1981 tot bestraffing van bepaalde door racisme ingegeven daden bepaalt (hierna wordt dit artikel 3 als de racismewet aangeduid):

“Art. 3. In dezelfde wet worden de volgende titels hoofdstukken en artikelen ingevoegd :

" TITEL I

HOOFDSTUK I. - Inleidende bepalingen

Art. 1. § 1. Bij deze wet wordt Richtlijn 2000/43/EG van de Raad van 29 juni 2000 houdende toepassing van het beginsel van gelijke behandeling van personen ongeacht ras of etnische afstamming omgezet.

Art. 2. Deze wet voert de verplichtingen uit opgelegd aan België door het Internationaal verdrag van 21 december 1965 inzake de uitbanning van alle vormen van rassendiscriminatie.

Art. 3. Dezewet heeft tot doel met betrekking tot de in artikel 5 bedoelde aangelegenheden een algemeen kader te creëren voor de bestrijding van discriminatie op grond van nationaliteit, een zogenaamd ras, huidskleur, afkomst of nationale of etnische afstamming.

HOOFDSTUK II. – Definities

Art. 4. Voor de toepassing van deze wet wordt verstaan onder :

1° arbeidsbetrekkingen : de betrekkingen die onder meer de werkgelegenheid, de voorwaarden voor toegang tot arbeid, de arbeidsvoorwaarden, en de ontslagregelingen omvatten, en dit :

- zowel in de openbare als in de private sector;
- zowel voor arbeid in loondienst, onbetaalde arbeid, arbeid in het kader van stageovereenkomsten, leerovereenkomsten, beroepsinlevingsovereenkomsten en startbaanovereenkomsten of arbeid als zelfstandige;
- voor alle niveaus van de beroepshiërarchie en voor alle activiteitstakken;
- ongeacht de statutaire of contractuele regeling van de persoon die arbeid verricht;
- met uitzondering echter van de arbeidsverhoudingen die worden aangegaan met de in de artikelen 9 en 87 van de bijzondere wet van 8 augustus 1980 tot hervorming der instellingenorganen en instellingen bedoelde en met uitzondering van de in artikel 127, § 1, 2°, van de Grondwet bedoelde arbeidsverhoudingen in het onderwijs,

2° belangenvereniging : de in artikel 32 bedoelde organisaties, verenigingen en groeperingen;

3° bepalingen : de bestuursrechtelijke bepalingen, de bepalingen opgenomen in individuele of collectieve overeenkomsten of reglementen en de bepalingen opgenomen in eenzijdig uitgevaardigde documenten;

4° beschermde criteria : nationaliteit, een zogenaamd ras, huidskleur, afkomst of nationale of etnische afstamming;

5° Centrum : het Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding opgericht bij de wet van 15 februari 1993;

6° direct onderscheid : de situatie die zich voordoet wanneer iemand ongunstiger wordt behandeld dan een ander in een vergelijkbare situatie wordt, is of zou worden behandeld op basis van één van de beschermde criteria;

7° directe discriminatie : direct onderscheid op grond van een beschermd criterium dat niet gerechtvaardigd kan worden op grond van de bepalingen van titel II;

8° indirect onderscheid : de situatie die zich voordoet wanneer een ogenschijnlijk neutrale bepaling, maatstaf of handelwijze personen gekenmerkt door een bepaald beschermd criterium, in vergelijking met andere personen bijzonder kan benadelen;

9° indirecte discriminatie : indirect onderscheid op grond van een beschermd criterium dat niet gerechtvaardigd kan worden op grond van de bepalingen van titel II;

10° intimidatie : ongewenst gedrag dat met een van de beschermde criteria verband houdt, en tot doel of gevolg heeft dat de waardigheid van de persoon wordt aangetast en een bedreigende, vijandige, beledigende, vernederende of kwetsende omgeving wordt gecreëerd;

11° positieve actie : specifieke maatregelen om de nadelen verband houdende met een van de beschermde criteria te voorkomen of te compenseren, met het oog op het waarborgen van een volledige gelijkheid in de praktijk;

12° opdracht tot discrimineren : elke handelwijze die er in bestaat wie ook opdracht te geven een persoon, een groep, een gemeenschap of een van hun leden te discrimineren op grond van één van de beschermde criteria;

13° wezenlijke en bepalende beroepsvereiste : een wezenlijke en bepalende beroepsvereiste vastgesteld overeenkomstig artikel 8;

14° sociale zekerheid : de wettelijke regelingen inzake werkloosheidsverzekering, de ziekte- en invaliditeitsverzekering, het rust- en overlevingspensioen, de kinderbijslag, de arbeidsongevallen, de beroepsziekten en de jaarlijkse vakantie voor arbeid in loondienst, de arbeid als zelfstandige en als ambtenaar;

15° sociale voordelen : de sociale voordelen in de zin van artikel 7, § 2, van Verordening (EEG) nr. 1612/68 van de Raad van 15 oktober 1968 betreffende het vrije verkeer van werknemers binnen de Gemeenschap;

16° aanvullende regelingen voor sociale zekerheid : regelingen die tot doel hebben aan de werknemers of zelfstandigen uit een onderneming, een groep ondernemingen, een tak van de economie of een één of meer bedrijfstakken omvattende sector, prestaties te verstrekken in aanvulling op de prestaties uit hoofde van de wettelijke regelingen op het gebied van de sociale zekerheid of in de plaats daarvan, ongeacht of aansluiting bij deze regelingen verplicht is of niet.

HOOFDSTUK III. – Toepassingsgebied

Art. 5. § 1. Met uitzondering van de aangelegenheden die onder de bevoegdheid van de Gemeenschappen of de Gewesten vallen, is deze wet zowel in de overheidssector als in de particuliere sector, met inbegrip van overheidsinstanties, op alle personen van toepassing met betrekking tot :

1° de toegang tot en het aanbod van goederen en diensten die publiekelijk beschikbaar zijn;

2° de sociale bescherming, met inbegrip van de sociale zekerheid en de gezondheidszorg;

3° de sociale voordelen;

4° de aanvullende regelingen voor sociale zekerheid;

5° de arbeidsbetrekkingen;

6° de vermelding in een officieel stuk of in een proces-verbaal;

7° het lidmaatschap van of de betrokkenheid bij een werkgevers- of werknemersorganisatie of enige organisatie waarvan de leden een bepaald beroep uitoefenen, waaronder de voordelen die deze organisaties bieden;

8° de toegang tot en de deelname aan, alsook elke andere uitoefening van een economische, sociale, culturele of politieke activiteit toegankelijk voor het publiek.

§ 2. Wat de arbeidsbetrekking betreft, is deze wet onder meer, doch niet uitsluitend, van toepassing op :

1° de voorwaarden voor toegang tot arbeid, waaronder onder meer, doch niet uitsluitend, wordt begrepen :

- de werkaanbiedingen of de advertenties voor betrekkingen en promotiekansen, en dit ongeacht de wijze waarop deze worden bekendgemaakt of verspreid;

- de bepaling en de toepassing van de selectiecriteria en de selectiekanalen die worden gehanteerd in het wervingsproces;

- de bepaling en de toepassing van de aanstellingscriteria die worden gehanteerd bij de aanwerving of de benoeming;

- de bepaling en de toepassing van de criteria die worden gehanteerd bij promotie;

- de toetreding als vennoot in vennootschappen of maatschappen van zelfstandige beroepen;

2° de bepalingen en de praktijken met betrekking tot de arbeidsvoorwaarden en beloning, waaronder onder meer, doch niet uitsluitend, wordt begrepen :

- de regelingen vervat in arbeidsovereenkomsten, de overeenkomsten van zelfstandigen, de bestuursrechtelijke statutaire regelingen, de stage- en leerovereenkomsten, de collectieve arbeidsovereenkomsten, de collectieve regelingen voor zelfstandigen, de arbeidsreglementen alsook de eenzijdige werkgeversbeslissingen en de eenzijdige beslissingen opgelegd aan een zelfstandige;

- de toekenning en de bepaling van het loon, het ereloon of de bezoldiging;

- de toekenning en de bepaling van alle huidige of toekomstige voordelen in geld of in natura mits deze, zij het ook indirect, door de werkgever aan de werknemer, of door de opdrachtgever aan de zelfstandige, uit hoofde van zijn betrekking worden betaald, ongeacht of dit ingevolge een overeenkomst, ingevolge wettelijke bepalingen, dan wel vrijwillig gebeurt;

- de arbeidsduur en de arbeidsduurregeling;

- de regelingen inzake feestdagen en zondagsrust;

- de regelingen inzake nachtarbeid;

- de regelingen inzake arbeid van jeugdige werknemers;

- de regelingen met betrekking tot de ondernemingsraden, de comités voor preventie en bescherming op het werk, de vakbondsafvaardigingen en de raden en comités van dezelfde aard die in de openbare sector bestaan;

- de bevordering van de arbeids- en de loonsverbetering van de werknemers;

- de beroepen- en functieclassificatie;

- het betaald educatief verlof en het vormingsverlof;

- de regelingen inzake tijdskrediet;
- de regelingen inzake jaarlijkse vakantie en het vakantiegeld;
- de regelingen met betrekking tot het welzijn van de werknemers bij de uitvoering van hun arbeid;

3° de bepalingen en de praktijken inzake de beëindiging van de arbeidsbetrekking, waaronder onder meer, doch niet uitsluitend, wordt begrepen :

- de ontslagbeslissing;
- de bepaling en de toepassing van voorwaarden en modaliteiten van het ontslag;
- de bepaling en de toepassing van criteria bij ontslagselectie;
- de toekenning en de bepaling van vergoedingen naar aanleiding van de beëindiging van de professionele relatie;

- de maatregelen die worden getroffen, naar aanleiding van de beëindiging van de professionele relatie.

§ 3. Wat de aanvullende regelingen voor sociale zekerheid betreft, is deze wet onder meer, doch niet uitsluitend van toepassing bij :

- de bepaling van het toepassingsgebied van deze regelingen, alsmede de voorwaarden inzake toelating tot die regeling;

- de verplichting tot premiebetaling en de premieberekening;
- de berekening van de prestaties, alsmede de voorwaarden inzake duur en behoud van het recht op prestaties;
- de bepaling van de personen die aan een aanvullende regeling voor sociale zekerheid mogen deelnemen;
- de bepaling of verplicht dan wel vrijwillig aan dergelijke regeling wordt deelgenomen;
- de bepaling van de regels voor de toetreding tot de regeling of ten aanzien van de minimumduur van arbeid of aansluiting bij de regeling om in aanmerking te komen voor prestaties;
- de bepaling van de regels ten aanzien van de terugbetaling van premies wanneer de aangeslotene uit de regeling treedt zonder te voldoen aan de voorwaarden die hem een uitgesteld recht op prestaties op lange termijn waarborgen;
- de bepaling van de voorwaarden voor de toekenning van de prestaties;
- de bepaling van het behoud of de verwerving van rechten tijdens de periodes van schorsing van de arbeidsovereenkomst;

- de bepaling van de rechten op uitgestelde prestaties wanneer de aangeslotene de regeling verlaat.

Art. 6. De bepalingen van deze wet zijn niet van toepassing in geval van intimidatie in de arbeidsbetrekkingen ten aanzien van in artikel 2, § 1, 1° van de wet van 4 augustus 1996 betreffende het welzijn van de werknemers bij de uitvoering van hun werk bedoelde personen. Deze personen kunnen zich in geval van intimidatie in het kader van de arbeidsbetrekkingen enkel beroepen op de bepalingen van voornoemde wet.

TITEL II. - Rechtvaardiging van onderscheid

HOOFDSTUK I. - Rechtvaardiging van direct onderscheid

Art. 7. § 1. Elk direct onderscheid op grond van een zogenaamd ras, huidskleur, afkomst of nationale of etnische afstamming, vormt een directe discriminatie, behalve in de gevallen bepaald in de artikelen 8, 10 en 11.

§ 2. Elk direct onderscheid op grond van nationaliteit vormt een directe discriminatie, tenzij dit direct onderscheid objectief gerechtvaardigd wordt door een legitiem doel en de middelen voor het bereiken van dat doel passend en noodzakelijk zijn.

Het eerste lid laat echter in geen enkel geval toe dat een direct onderscheid op grond van nationaliteit dat verboden is door het recht van de Europese Unie, wordt gerechtvaardigd.

Art. 8. § 1. Op het vlak van de arbeidsbetrekkingen kan een direct onderscheid op grond van een zogenaamd ras, huidskleur, afkomst of nationale of etnische afstamming, enkel gerechtvaardigd worden op basis van een wezenlijke en bepalende beroepsvereiste.

§ 2. Van een wezenlijke en bepalende beroepsvereiste kan slechts sprake zijn wanneer :

- een bepaald kenmerk, dat verband houdt met een zogenaamd ras, huidskleur, afkomst of nationale of etnische afstamming, vanwege de aard van de betrokken specifieke beroepsactiviteiten of de context waarin deze worden uitgevoerd, wezenlijk en bepalend is, en;

- het vereiste berust op een legitieme doelstelling en evenredig is ten aanzien van deze nagestreefde doelstelling.

§ 3. De rechter onderzoekt in elk concreet geval of een bepaald kenmerk een wezenlijke en bepalende beroepsvereiste vormt.

§ 4. De Koning kan, bij een besluit vastgesteld na overleg in de Ministerraad, na raadpleging van de organen bedoeld in artikel 10 § 4, een exemplatieve lijst van situaties bepalen waarin een bepaald kenmerk een wezenlijk en bepalende beroepsvereiste vormt overeenkomstig de voorwaarden bepaald in § 2.

Wanneer een van de geraadpleegde organen zich niet heeft uitgesproken binnen twee maanden na de aanvraag, wordt zijn advies geacht positief te zijn.

HOOFDSTUK II. - Rechtvaardiging van indirect onderscheid

Art. 9. Elk indirect onderscheid op grond van een van de beschermde criteria vormt een indirecte discriminatie, tenzij de ogenschijnlijk neutrale bepaling, maatstaf of handelwijze die aan de grondslag ligt van het indirecte onderscheid objectief wordt gerechtvaardigd door een legitiem doel en de middelen voor het bereiken van dat doel passend en noodzakelijk zijn.

HOOFDSTUK III. - Algemene rechtvaardigingsgronden

Art. 10. § 1. Een direct of indirect onderscheid op grond van een van de beschermde criteria geeft nooit aanleiding tot de vaststelling van enige vorm van discriminatie wanneer dit directe of indirecte onderscheid een maatregel van positieve actie inhoudt.

§ 2. Een maatregel van positieve actie kan slechts worden uitgevoerd mits naleving van de volgende voorwaarden :

- er moet een kennelijke ongelijkheid zijn;
- het verdwijnen van deze ongelijkheid moet worden aangewezen als een te bevorderen doelstelling;
- de maatregel van positieve actie moet van tijdelijke aard zijn en van die aard zijn dat hij verdwijnt zodra de beoogde doelstelling is bereikt;
- de maatregel van positieve actie mag de rechten van derden niet onnodig beperken.

§ 3. In naleving van de in § 2 vastgelegde voorwaarden, bepaalt de Koning bij een besluit vastgesteld na overleg in de Ministerraad, de situaties waarin en de voorwaarden waarbij een maatregel van positieve actie getroffen kunnen worden.

§ 4. Op het vlak van de arbeidsbetrekkingen en de aanvullende regelingen voor sociale zekerheid worden de in § 3 bedoelde koninklijke besluiten getroffen :

- wat de openbare sector betreft, na raadpleging, naargelang het geval, van het in de wet van 19 december 1974 tot regeling van de betrekkingen tussen de overheid en de vakbonden van haar personeel of het aangewezen orgaan van vakbondsoverleg voor de administraties, diensten en instellingen bedoelde bevoegde overleg- of onderhandelingscomité waarop voornoemde wet niet van toepassing is;
- wat de private sector betreft, na raadpleging van de Nationale Arbeidsraad.

Wanneer een van de geraadpleegde organen zich niet heeft uitgesproken binnen twee maanden na de aanvraag, wordt zijn advies geacht positief te zijn.

Art. 11. § 1. Direct of indirect onderscheid op grond van de beschermde criteria geeft nooit aanleiding tot de vaststelling van enige vorm van discriminatie verboden door deze wet wanneer dit onderscheid wordt opgelegd door of krachtens een wet.

§ 2. Paragraaf 1 doet geen uitspraak over de conformiteit van een direct of indirect onderscheid dat door of krachtens een wet wordt opgelegd met de Grondwet, het recht van de Europese Unie en rekening houdend het in België geldende internationaal recht.

TITEL III

HOOFDSTUK I. - Discriminatieverbod

Art. 12. In de aangelegenheden die onder het toepassingsgebied van deze wet vallen, is elke vorm van discriminatie verboden. Voor de toepassing van deze titel wordt onder discriminatie verstaan :

- directe discriminatie;
- indirecte discriminatie;
- opdracht tot discrimineren;
- intimidatie.

HOOFDSTUK II. - Rechtsbescherming

Art. 13. De bepalingen die strijdig zijn met deze wet alsook de bedingen die bepalen dat een of meer contracterende partijen bij voorbaat afzien van de rechten die door deze wet gewaarborgd worden, zijn nietig.

Art. 14. § 1. Wanneer een klacht wordt ingediend door of ten voordele van een persoon wegens een schending van deze wet op een ander terrein dan dat van de arbeidsbetrekkingen en de aanvullende regelingen voor sociale zekerheid, mogen zij tegen wie de klacht is ingediend geen nadelige maatregel treffen ten aanzien van de betrokkene, behalve om redenen die vreemd zijn aan de klacht.

§ 2. Voor de toepassing van § 1, wordt onder klacht begrepen :

- een met redenen omklede klacht ingediend door de betrokkene bij de organisatie of instelling tegen wie de klacht is ingediend overeenkomstig de van kracht zijnde procedures;
- een met redenen omklede klacht ingediend ten voordele van de betrokkene door een belangenvereniging of door het Centrum;
- een rechtsvordering ingesteld door de betrokkene;
- een rechtsvordering ingesteld ten voordele van de betrokkene door een belangenvereniging of door het Centrum.

De in het eerste lid, eerste en tweede gedachtestreepje bedoelde met redenen omklede klacht, bestaat uit een gedateerde, ondertekende en bij ter post ter kennis gebrachte aangetekende brief waarin de grieven ten aanzien van de dader van de vermeende discriminatie worden uiteengezet.

§ 3. Wanneer een nadelige maatregel wordt getroffen ten aanzien van de betrokkene binnen twaalf maanden na het indienen van de klacht, valt de bewijslast dat de nadelige maatregelen werden getroffen om redenen die vreemd zijn aan de klacht, ten laste van diegene tegen wie de klacht is ingediend.

Indien een rechtsvordering door of ten voordele van de betrokkene werd ingesteld, wordt de in het eerste lid bedoelde periode verlengd tot drie maanden na de dag waarop de rechterlijke beslissing in kracht van gewijsde is getreden.

§ 4. Wanneer geoordeeld wordt dat de nadelige maatregel in strijd is met § 1, moet hij die de maatregel genomen heeft aan de betrokkene een schadevergoeding betalen die, naar keuze van die persoon, gelijk is hetzij aan de in artikel 16, § 2, bedoelde forfaitaire schadevergoeding hetzij aan de werkelijk door de persoon geleden schade. In laatstgenoemd geval moet de betrokkene de omvang van de geleden schade bewijzen.

§ 5. De in dit artikel bedoelde bescherming is eveneens van toepassing op de personen die optreden als getuige doordat zij, in het kader van het onderzoek van de in § 2 bedoelde klacht, in een ondertekend en gedateerd document de feiten die zij zelf hebben gezien of gehoord en die betrekking hebben op de toestand die het voorwerp is van de klacht ter kennis brengen van de persoon bij wie de klacht wordt ingediend, of doordat zij optreden als getuige in rechte.

§ 6. Op vraag van de verweerder, kan de rechter bij wie de in § 2 bedoelde klacht aanhangig is gemaakt, beslissen om in § 3 bedoelde termijn in te korten.

Art. 15. § 1. Wanneer een klacht wordt ingediend door of ten voordele van een persoon wegens een schending van deze wet op het vlak van de arbeidsbetrekkingen en de aanvullende regelingen voor sociale zekerheid, mag de werkgever geen nadelige maatregelen treffen ten aanzien van deze persoon, behalve om redenen die vreemd zijn aan de klacht.

§ 2. Voor de toepassing van dit artikel wordt onder nadelige maatregel onder meer begrepen : de beëindiging van de arbeidsbetrekking, de eenzijdige wijziging van de arbeidsvoorwaarden, of nadelige maatregel getroffen na de beëindiging van de arbeidsbetrekking.

§ 3. Voor de toepassing van dit artikel wordt onder klacht begrepen :

- een met redenen omklede klacht ingediend door de betrokkene op het vlak van de onderneming of de dienst die hem tewerkstelt, overeenkomstig de van kracht zijnde;
- een met redenen omklede klacht ingediend door de Directie-Generaal Toezicht op de sociale wetten bij de Federale Overheidsdienst Werkgelegenheid, Arbeid en Sociaal Overleg, ten voordele van de betrokkene, tegenover de onderneming of de dienst die hem tewerkstelt;
- een met redenen omklede klacht ingediend ten voordele van de betrokkene door een belangenvereniging of door het Centrum bij de onderneming of de dienst die hem tewerkstelt;
- een rechtsvordering ingesteld door de betrokkene;
- een rechtsvordering ingesteld ten voordele van de betrokkene door een belangenvereniging of door het Centrum.

De in het eerste lid, eerste en tweede gedachtestreepje bedoelde met redenen omklede klacht, bestaat uit een gedateerde, ondertekende en bij ter post ter kennis gebrachte aangetekende brief waarin de grieven ten aanzien van de dader van de vermeende discriminatie worden uiteengezet.

§ 4. Wanneer de werkgever binnen twaalf maanden na het indienen van de klacht nadelige maatregelen treft ten aanzien van de persoon, valt de bewijslast dat de nadelige maatregelen werden getroffen om redenen die vreemd zijn aan de klacht, ten laste van diegene tegen wie de klacht is ingediend.

Indien een rechtsvordering door of ten voordele van de betrokkene werd ingesteld, wordt de in het eerste lid bedoelde periode van twaalf maanden, verlengd tot drie maanden na de dag waarop de rechterlijke beslissing in kracht van gewijsde is getreden.

§ 5. Wanneer de werkgever een nadelige maatregel treft ten aanzien van betrokkene in strijd met § 1, verzoekt deze persoon of de belangenvereniging waarbij hij is aangesloten, hem opnieuw in de onderneming of de dienst op te nemen of hem zijn functie onder dezelfde voorwaarden als voorheen te laten uitoefenen.

Het verzoek wordt gedaan bij een ter post aangetekende brief binnen dertig dagen volgend op de datum van de kennisgeving van de opzegging, van de beëindiging zonder opzegging of van de eenzijdige wijziging van de arbeidsvoorwaarden. De werkgever moet zich binnen dertig dagen volgend op de kennisgeving van het verzoek uitspreken.

De werkgever die de persoon opnieuw in de onderneming of in de dienst opneemt of hem zijn functie onder dezelfde voorwaarden als voorheen laat uitoefenen, moet de wegens ontslag of wijziging van de arbeidsvoorwaarden gederfde beloning betalen, alsmede de werkgevers- en werknemersbijdragen betreffende

deze beloning.

Deze paragraaf vindt geen toepassing wanneer de nadelige maatregel wordt getroffen nadat de arbeidsbetrekking een einde heeft genomen.

§ 6. Wanneer de persoon na het in § 5, eerste lid, bedoelde verzoek niet opnieuw wordt opgenomen of zijn functie niet onder dezelfde voorwaarden als voorheen kan uitoefenen en er geoordeeld werd dat de nadelige maatregel in strijd is met § 1, moet de werkgever aan de betrokkene een vergoeding betalen die, naar keuze van die persoon, gelijk is hetzij aan een forfaitair bedrag dat overeenstemt met de bruto beloning voor zes maanden, hetzij aan de werkelijk door de betrokkene geleden schade; in laatstgenoemd geval moet hij de omvang van de geleden schade bewijzen.

§ 7. De werkgever is verplicht dezelfde vergoeding uit te betalen, zonder dat de persoon of de belangenvereniging waarbij hij is aangesloten het in § 5 bedoelde verzoek moet indienen om opnieuw te worden opgenomen in de onderneming of de dienst of zijn functie onder dezelfde voorwaarden als voorheen te kunnen uitoefenen :

1° wanneer het bevoegde rechtscollege de feiten van discriminatie, die het voorwerp uitmaakten van de klacht, bewezen heeft geacht;

2° wanneer de betrokkene de arbeidsbetrekking verbreekt, omdat het gedrag van de werkgever in strijd is met de bepalingen van § 1, wat volgens de betrokkene een reden is om de arbeidsbetrekking zonder opzegging of voor het verstrijken ervan te verbreken;

3° wanneer de werkgever de arbeidsbetrekking heeft beëindigd om een dringende reden, op voorwaarde dat het bevoegde rechtscollege deze beëindiging voor ongegrond houdt en in strijd met de bepalingen van § 1 heeft geacht.

§ 8. Wanneer een nadelige maatregel wordt getroffen nadat de arbeidsbetrekking beëindigd werd, en deze maatregel in strijd wordt bevonden met § 1, dient de werkgever de in § 6 bedoelde schadevergoeding te betalen aan het slachtoffer.

§ 9. De in dit artikel bedoelde bescherming is eveneens van toepassing op de personen die optreden als getuige doordat zij, in het kader van het onderzoek van de in § 3 bedoelde klacht, in een ondertekend en gedateerd document de feiten die zij zelf hebben gezien of gehoord en die betrekking hebben op de toestand die het voorwerp is van de klacht ter kennis brengen van de persoon bij wie de klacht wordt ingediend of doordat zij optreden als getuige in rechte.

§ 10. De bepalingen van dit artikel zijn eveneens van toepassing op andere personen dan werkgevers die personen in de arbeidsbetrekkingen tewerkstellen of opdrachten bezorgen.

Art. 16. § 1. Ingeval van discriminatie kan het slachtoffer een schadevergoeding vorderen overeenkomstig, het contractuele of buitencontractuele aansprakelijkheidsrecht.

In de hierna bedoelde gevallen moet de persoon die het discriminatieverbod heeft geschonden aan het slachtoffer een vergoeding betalen die naar keuze van het slachtoffer, gelijk is hetzij aan een forfaitair bedrag zoals uiteengezet in § 2, hetzij aan de werkelijk door het slachtoffer geleden schade. In laatstgenoemd geval moet het slachtoffer de omvang van de geleden schade bewijzen.

§ 2. De in § 1 bedoelde forfaitaire schadevergoeding wordt als volgt bepaald :

1° met uitzondering van het hierna bepaalde geval, wordt de forfaitaire vergoeding van de morele schade geleden ten gevolge van een feit van discriminatie, bepaald op 650 euro; dat bedrag wordt verhoogd tot 1.300 euro indien de dader niet kan aantonen dat de betwiste ongunstige of nadelige behandeling ook op niet-discriminerende gronden getroffen zou zijn of omwille van andere omstandigheden, zoals de bijzondere ernst van de geleden morele schade;

2° Indien het slachtoffer morele en materiële schadevergoeding vordert wegens discriminatie in het kader van de arbeidsbetrekkingen of van de aanvullende regelingen voor sociale zekerheid, is de forfaitaire schadevergoeding voor materiële en morele schade gelijk aan de bruto beloning voor zes maanden, tenzij de werkgever aantoont dat de betwiste ongunstige of nadelige behandeling ook op niet-discriminerende gronden getroffen zou zijn; in dat laatste geval wordt de forfaitaire schadevergoeding voor materiële en morele schade beperkt tot drie maanden bruto beloning; wanneer de materiële schade die voortvloeit uit een discriminatie in het kader van de arbeidsbetrekkingen of van de aanvullende regelingen voor sociale zekerheid echter hersteld kan worden via de toepassing van de nietigheidssanctie voorzien in artikel 13, wordt de forfaitaire schadevergoeding bepaald volgens de bepalingen van punt 1°.

Art. 17. De rechter kan op verzoek van het slachtoffer van de discriminatie, van het Centrum of van een van de belangenverenigingen, of van het openbaar ministerie of het arbeidsauditoraat wanneer hij de vordering aanhangig heeft gemaakt met toepassing van artikel 15 van de wet van 10 mei 2007 tot aanpassing van het Gerechtelijk Wetboek aan de wetgeving ter bestrijding van discriminatie en tot bestraffing van bepaalde door racisme of xenofobie ingegeven daden, diegene die de discriminatie heeft gepleegd, veroordelen tot de betaling

van een dwangsom wanneer aan die discriminatie geen einde is gemaakt. De rechter doet uitspraak overeenkomstig de artikelen 1385bis tot 1385nonies van het Gerechtelijk wetboek.

Art. 18. § 1. Op verzoek van het slachtoffer van de discriminatie, van het Centrum of van een van de belangenverenigingen, van het openbaar ministerie, of, al naargelang de aard van de daad, het arbeidsauditoraat, stelt de voorzitter van de rechtbank van eerste aanleg of, naar gelang van de aard van de daad, de voorzitter van de arbeidsrechtbank of van de rechtbank van koophandel, het bestaan vast van een zelfs onder het strafrecht vallende daad waardoor de bepalingen van deze wet worden overtreden en beveelt hij de staking ervan.

De voorzitter van de rechtbank kan de opheffing van de staking bevelen zodra bewezen is dat een einde is gemaakt aan de overtreding.

§ 2. Op vraag van het slachtoffer kan de voorzitter van de rechtbank de in artikel 16, § 2, bedoelde forfaitaire schadevergoeding aan het slachtoffer toekennen.

§ 3. De voorzitter van de rechtbank kan bevelen dat zijn beslissing of de samenvatting die hij opstelt, wordt aangeplakt tijdens de door hem bepaalde termijn, zowel buiten als binnen de inrichtingen van de overtreder of de lokalen die hem toebehoren, en dat zijn vonnis of de samenvatting ervan in kranten of op enige andere wijze wordt bekendgemaakt, dit alles op kosten van de overtreder.

Deze maatregelen van openbaarmaking mogen evenwel slechts opgelegd worden indien zij er kunnen toe bijdragen dat de gewraakte daad of de uitwerking ervan ophouden.

§ 4. De vordering die steunt op § 1, wordt ingesteld en behandeld zoals in kort geding.

Zij kan worden ingesteld bij verzoekschrift. Dit wordt in vier exemplaren neergelegd op de griffie van de bevoegde rechtbank of bij een ter post aangetekende brief verzonden aan deze griffie.

Op straffe van nietigheid vermeldt het verzoekschrift :

1° de dag, de maand en het jaar;

2° de naam, de voornamen, het beroep en de woonplaats van de verzoeker;

3° de naam en het adres van de natuurlijke persoon of de rechtspersoon tegen wie de vordering wordt ingesteld.

4° het voorwerp en de uiteenzetting van de middelen van de vordering.

De griffier van de rechtbank verwittigt onverwijld de tegenpartij bij gerechtsbrief en nodigt haar uit te verschijnen ten vroegste drie dagen en ten laatste acht dagen na het verzenden van de gerechtsbrief, waarbij een exemplaar van het verzoekschrift is gevoegd.

Over de vordering wordt uitspraak gedaan niettegenstaande vervolging wegens dezelfde feiten voor enig ander strafgerecht.

Wanneer een vordering tot staking van bij de strafrechter aanhangig gemaakte feiten ingesteld is, wordt over de strafvervolging pas uitspraak gedaan nadat over de vordering tot staking een in kracht van gewijsde getreden beslissing gewezen is. Tijdens de opschorting is de verjaring van de strafvordering geschorst.

Het vonnis is uitvoerbaar bij voorraad, niettegenstaande enig rechtsmiddel en zonder borgtocht. Het wordt door de griffier van de rechtbank onverwijld meegedeeld aan alle partijen en aan de procureur des Konings.

§ 5. De bepalingen van dit artikel doen geen afbreuk aan de bevoegdheden van de Raad van State zoals bepaald in de gecoördineerde wetten van 12 januari 1973 op de Raad van State.

TITEL IV. - Strafrechtelijke bepalingen

Art. 19. Voor de toepassing van deze titel wordt begrepen onder discriminatie, elke vorm van opzettelijke directe discriminatie, opzettelijke indirecte discriminatie, opdracht tot discrimineren en intimidatie op grond van de beschermde criteria.

Art. 20. Met gevangenisstraf van een maand tot een jaar en met geldboete van vijftig euro tot duizend euro of met een van die straffen alleen wordt gestraft :

1° hij die in een van de in artikel 444 van het Strafwetboek bedoelde omstandigheden aanzet tot discriminatie jegens een persoon wegens een van de beschermde criteria, en dit, zelfs buiten de in artikel 5 bedoelde domeinen;

2° hij die in een van de in artikel 444 van het Strafwetboek bedoelde omstandigheden aanzet tot haat of geweld jegens een persoon wegens een van de beschermde criteria, en dit, zelfs buiten de in artikel 5 bedoelde domeinen;

3° hij die in een van de in artikel 444 van het Strafwetboek bedoelde omstandigheden aanzet tot discriminatie of tot segregatie jegens een groep, een gemeenschap of de leden ervan, wegens een van de beschermde criteria, en dit, zelfs buiten de in artikel 5 bedoelde domeinen;

4° hij die in een van de in artikel 444 van het Strafwetboek bedoelde omstandigheden aanzet tot haat of geweld jegens een groep, een gemeenschap of de leden ervan, wegens een van de beschermde criteria, en dit, zelfs buiten de in artikel 5 bedoelde domeinen.

Art. 21. Met gevangenisstraf van een maand tot een jaar en met een geldboete van vijftig euro tot duizend euro

of met een van die straffen alleen wordt gestraft, hij die in de in artikel 444 van het Strafwetboek bedoelde omstandigheden, denkbeelden die zijn gegrond op rassuperioriteit of rassenhaat, verspreidt.

Art. 22. Met gevangenisstraf van een maand tot een jaar en met geldboete van vijftig euro tot duizend euro of met een van die straffen alleen wordt gestraft, hij die behoort tot een groep of tot een vereniging die kennelijk en herhaaldelijk discriminatie of segregatie wegens een van de beschermde criteria verkondigt in de in artikel 444 van het Strafwetboek bedoelde omstandigheden, dan wel aan zodanige groep of vereniging zijn medewerking verleent.

Art. 23. Met gevangenisstraf van twee maanden tot twee jaar wordt gestraft ieder openbaar officier of ambtenaar, iedere drager of agent van het openbaar gezag of van de openbare macht die in de uitoefening van zijn ambt een persoon discrimineert wegens een van de beschermde criteria.

Dezelfde straffen worden toegepast wanneer de feiten begaan zijn jegens een groep, een gemeenschap of de leden ervan, wegens een van de beschermde criteria.

Indien de verdachte bewijst dat hij heeft gehandeld op bevel van zijn meerderen, in zaken die tot hun bevoegdheid behoren en waarin hij hen als ondergeschikte gehoorzaamheid verschuldigd was, worden de straffen alleen toegepast op de meerderen die het bevel hebben gegeven.

Indien de openbare officieren of ambtenaren die beticht worden de bovengenoemde daden van willekeur bevolen, toegelaten of vergemakkelijkt te hebben, en indien zij beweren dat hun handtekening bij verrassing is verkregen, zijn zij verplicht de daad in voorkomend geval te doen ophouden en de schuldige aan te geven; anders worden zij zelf vervolgd.

Indien een van de bovengenoemde daden van willekeur is gepleegd door middel van de valse handtekening van een openbaar ambtenaar, worden de daders van de valsheid en zij die er kwaadwillig of bedrieglijk gebruik van maken, gestraft met opsluiting van tien jaar tot vijftien jaar.

Art. 24. De persoon die, binnen het domein bedoeld in artikel 5, § 1, 1°, een persoon discrimineert op basis van één van de beschermde criteria, wordt gestraft met gevangenisstraf van een maand tot een jaar en met geldboete van vijftig euro tot duizend euro of met een van die straffen alleen.

Dezelfde straffen worden toegepast bij discriminatie jegens een groep, een gemeenschap of de leden ervan op basis van één van de beschermde criteria.

Art. 25. De persoon die op het vlak van de arbeidsbetrekkingen een persoon die discrimineert op basis van één van de beschermde criteria, wordt gestraft met gevangenisstraf van een maand tot een jaar en met geldboete van vijftig euro tot duizend euro of met een van die straffen alleen.

Dezelfde straffen worden toegepast bij discriminatie jegens een groep, een gemeenschap of de leden ervan op basis van één van de beschermde criteria.

Art. 26. Met gevangenisstraf van een maand tot een jaar en met geldboete van vijftig euro tot duizend euro of met een van die straffen alleen wordt gestraft zij die zich niet voegen naar een vonnis of een arrest dat, als gevolg van een vordering tot staking, overeenkomstig artikel 18 werd gewezen.

Art. 27. In geval van inbreuk op de artikelen 20 tot 26, kan de veroordeelde bovendien, overeenkomstig artikel 33 van het Strafwetboek tot de ontzetting worden veroordeeld.

Art. 28. Alle bepalingen van het boek I van het Strafwetboek, hoofdstuk VII en artikel 85 niet uitgezonderd, zijn van toepassing op de in deze wet bedoelde misdrijven.

TITEL V. - Bewijslast

Art. 29. De bepalingen van deze titel zijn van toepassing op alle gerechtelijke procedures, met uitzondering van de strafrechtelijke procedures.

Voor de toepassing van deze titel wordt begrepen onder discriminatie :

- directe discriminatie;
- indirecte discriminatie;
- opdracht tot discrimineren;
- intimidatie.

Art. 30. § 1. Wanneer een persoon die zich slachtoffer acht van een discriminatie, het Centrum of een van de belangenverenigingen voor het bevoegde rechtcollege feiten aanvoert die het bestaan van een discriminatie op grond van een van de beschermde criteria kunnen doen vermoeden, dient de verweerder te bewijzen dat er geen discriminatie is geweest.

§ 2. Onder feiten die het bestaan van een directe discriminatie op grond van een beschermd criterium kunnen doen vermoeden, wordt onder meer, doch niet uitsluitend, begrepen :

1° de gegevens waaruit een bepaald patroon van ongunstige behandeling blijkt ten aanzien van personen die drager zijn van een welbepaald beschermd criterium; onder meer verschillende, los van elkaar staande bij het Centrum of een van de belangenverenigingen gedane meldingen; of

2° de gegevens waaruit blijkt dat de situatie van het slachtoffer van de ongunstigere behandeling, vergelijkbaar

is met de situatie van de referentiepersoon.

§ 3. Onder feiten die het bestaan van een indirecte discriminatie op grond van een beschermd criterium kunnen doen vermoeden, wordt onder andere, doch niet uitsluitend, begrepen :

1° algemene statistieken over de situatie van de groep waartoe het slachtoffer van de discriminatie behoort of feiten van algemene bekendheid; of

2° het gebruik van een intrinsiek verdacht criterium van onderscheid; of

3° elementair statistisch materiaal waaruit een ongunstige behandeling blijkt.

TITEL VI. - Bevoegde instanties

Art. 31. Het Centrum kan in rechte optreden in de geschillen waartoe deze wet aanleiding kan geven.

Art. 32. Kunnen in rechte optreden in de rechtsgeschillen waartoe de toepassing van deze wet aanleiding kan geven, wanneer afbreuk wordt gedaan aan de statutaire opdrachten die ze zich tot doel hebben gesteld :

1° elke instelling van openbaar nut en elke vereniging die op de dag van de feiten ten minste drie jaar rechtspersoonlijkheid bezit, en zich statutair tot doel stelt de rechten van de mens te verdedigen of discriminatie te bestrijden;

2° de representatieve werknemers- en werkgeversorganisaties, bedoeld bij artikel 3 van de wet van 5 december 1968 betreffende de collectieve arbeidsovereenkomsten en paritaire comités;

3° de representatieve vakorganisaties in de zin van de wet van 19 december 1974 tot de regeling van de betrekkingen tussen de overheid en de vakbonden van haar personeel;

4° de representatieve vakorganisaties in het aangewezen orgaan van vakbondsoverleg voor de administraties, diensten of instellingen waarop de wet van 19 december 1974 tot de regeling van de betrekkingen tussen de overheid en de vakbonden van haar personeel niet van toepassing is;

5° de representatieve organisaties van de zelfstandigen.

Art. 33. Wanneer het slachtoffer van de discriminatie een geïdentificeerd natuurlijk persoon of een rechtspersoon is, is de vordering van het Centrum en de belangenverenigingen alleen ontvankelijk als zij aantonen dat zij de instemming van het slachtoffer hebben gekregen.

TITEL VII. - Toezicht

Art. 34. Onverminderd de bevoegdheden van de officieren van gerechtelijke politie, houden de door de Koning aangewezen ambtenaren toezicht op de naleving van de bepalingen van deze wet en de uitvoeringsbesluiten ervan.

Deze ambtenaren oefenen dit toezicht uit overeenkomstig de bepalingen van de wet van 16 november 1972 betreffende de arbeidsinspectie. "

Artikel 2 tot 49 en 52 van de de discriminatiewet met uitzondering van artikel 51 van die wet stellen:

“Art. 2. Bij deze wet wordt Richtlijn 2000/78/EG van de Raad van 27 november 2000 tot instelling van een algemeen kader voor gelijke behandeling in arbeid en beroep omgezet.

Art. 3. Deze wet heeft tot doel met betrekking tot de in artikel 5 bedoelde aangelegenheden een algemeen kader te creëren voor de bestrijding van discriminatie op grond van leeftijd, seksuele geaardheid, burgerlijke staat, geboorte, vermogen, geloof of levensbeschouwing, politieke overtuiging, taal, huidige of toekomstige gezondheidstoestand, een handicap, een fysieke of genetische eigenschap of sociale afkomst.

HOOFDSTUK II. - Definities.

Art. 4. Voor de toepassing van deze wet verstaat men onder :

1° arbeidsbetrekkingen : de betrekkingen die ondermeer omvatten de werkgelegenheid, de voorwaarden voor toegang tot arbeid, de arbeidsvoorwaarden, en de ontslagregelingen, en dit :

- zowel in de openbare als in de private sector;

- zowel voor arbeid in loondienst, als voor onbetaalde arbeid, arbeid verricht in het kader van stageovereenkomsten, leerovereenkomsten, beroepsinlevingsovereenkomsten en startbaanovereenkomsten of arbeid als zelfstandige;

- voor alle niveaus van de beroepshiërarchie en voor alle activiteitstakken;

- ongeacht de statutaire of contractuele regeling van de persoon die arbeid verricht;

- met uitzondering echter van de arbeidsverhoudingen die worden aangegaan met de in de artikelen 9 en 87 van de bijzondere wet van 8 augustus 1980 tot hervorming der instellingen bedoelde organen en instellingen en met

uitzondering van de in artikel 127, § 1, 2°, van de Grondwet bedoelde arbeidsverhoudingen in het onderwijs;

2° belangenvereniging : de in artikel 30 bedoelde organisaties, verenigingen en groeperingen;

3° bepalingen : de bestuursrechtelijke bepalingen, de bepalingen opgenomen in individuele of collectieve overeenkomsten en collectieve reglementen, evenals de bepalingen opgenomen in eenzijdig uitgevaardigde documenten;

4° beschermde criteria : leeftijd, seksuele geaardheid, burgerlijke staat, geboorte, vermogen, geloof of levensbeschouwing, politieke overtuiging, taal, huidige of toekomstige gezondheidstoestand, een handicap, een fysieke of genetische eigenschap, sociale afkomst;

5° Centrum : het Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding opgericht bij de wet van 15 februari 1993;

6° direct onderscheid : de situatie die zich voordoet wanneer iemand ongunstiger wordt behandeld dan een ander in een vergelijkbare situatie wordt, is of zou worden behandeld op basis van één van de beschermde criteria;

7° directe discriminatie : direct onderscheid op grond van een beschermd criterium dat niet gerechtvaardigd kan worden op grond van de bepalingen van titel II;

8° indirect onderscheid : de situatie die zich voordoet wanneer een ogenschijnlijk neutrale bepaling, maatstaf of handelwijze personen gekenmerkt door een bepaald beschermd criterium, in vergelijking met andere personen bijzonder kan benadelen;

9° indirecte discriminatie : indirect onderscheid op grond van een beschermd criterium dat niet gerechtvaardigd kan worden op grond van de bepalingen van titel II;

10° intimidatie : ongewenst gedrag dat met een van de beschermde criteria verband houdt, en tot doel of gevolg heeft dat de waardigheid van de persoon wordt aangetast en een bedreigende, vijandige, beledigende, vernederende of kwetsende omgeving wordt gecreëerd;

11° positieve actie : specifieke maatregelen om de nadelen verband houdende met een van de beschermde criteria te voorkomen of te compenseren, met het oog op het waarborgen van een volledige gelijkheid in de praktijk;

12° redelijke aanpassingen : passende maatregelen die in een concrete situatie en naargelang de behoefte worden getroffen om een persoon met een handicap in staat te stellen toegang te hebben tot, deel te nemen aan en vooruit te komen in de aangelegenheden waarop deze wet van toepassing is, tenzij deze maatregelen een onevenredige belasting vormen voor de persoon die deze maatregelen moet treffen. Wanneer die belasting in voldoende mate wordt gecompenseerd door bestaande maatregelen in het kader van het gevoerde overheidsbeleid inzake personen met een handicap, mag zij niet als onevenredig worden beschouwd;

13° opdracht tot discrimineren : elke handelwijze die er in bestaat wie ook opdracht te geven om een persoon, een groep, een gemeenschap of een van hun leden te discrimineren op grond van een van de beschermde criteria;

14° wezenlijke en bepalende beroepsvereiste : een wezenlijke en bepalende beroepsvereiste vastgesteld, overeenkomstig de artikelen 8 of 13;

15° sociale zekerheid : de wettelijke regelingen inzake werkloosheidsverzekering, de ziekte- en invaliditeitsverzekering, het rust- en overlevingspensioen, de kinderbijslag, de arbeidsongevallen, de beroepsziekten en de jaarlijkse vakantie voor arbeid in loondienst, arbeid als zelfstandige en als ambtenaar;

16° sociale voordelen : de sociale voordelen in de zin van artikel 7, § 2, van Verordening (EEG) nr. 1612/68 van de Raad van 15 oktober 1968 betreffende het vrije verkeer van werknemers binnen de Gemeenschap;

17° aanvullende regelingen voor sociale zekerheid : regelingen die tot doel hebben aan de werknemers of zelfstandigen uit een onderneming, een groep ondernemingen, een tak van de economie of één of meer bedrijfstakken omvattende sector, prestaties te verstrekken in aanvulling op de prestaties uit hoofde van de wettelijke regelingen op het gebied van de sociale zekerheid of in de plaats daarvan, ongeacht of aansluiting bij deze regelingen verplicht is of niet.

HOOFDSTUK III. - Toepassingsgebied.

Art. 5. §. 1. Met uitzondering van de aangelegenheden die onder de bevoegdheid van de Gemeenschappen of van de Gewesten vallen, is deze wet zowel in de overheidssector als in de particuliere sector, met inbegrip van overheidsinstanties, op alle personen van toepassing met betrekking tot :

1° de toegang tot en het aanbod van goederen en diensten die publiekelijk beschikbaar zijn;

2° de sociale bescherming, met inbegrip van de sociale zekerheid en de gezondheidszorg;

3° de sociale voordelen;

4° de aanvullende regelingen voor sociale zekerheid;

5° de arbeidsbetrekkingen;

6° de vermelding in een officieel stuk of in een proces-verbaal;

7° het lidmaatschap van of de betrokkenheid bij een werkgevers- of werknemersorganisatie of enige organisatie waarvan de leden een bepaald beroep uitoefenen, waaronder de voordelen die deze organisaties bieden;

8° de toegang tot en de deelname aan, alsook elke andere uitoefening van een economische, sociale, culturele of politieke activiteit toegankelijk voor het publiek.

§ 2. Wat de arbeidsbetrekking betreft, is deze wet onder meer, doch niet uitsluitend, van toepassing op :

1° de voorwaarden voor toegang tot arbeid, waaronder onder meer, doch niet uitsluitend, wordt begrepen :

- de werkaanbiedingen of de advertenties voor betrekkingen en promotiekansen, en dit ongeacht de wijze waarop deze worden bekendgemaakt of verspreid;
- de bepaling en de toepassing van de selectiecriteria en de selectiekanalen die worden gehanteerd in het wervingsproces;
- de bepaling en de toepassing van de aanstellingscriteria die worden gehanteerd bij de aanwerving of de benoeming;
- de bepaling en de toepassing van de criteria die worden gehanteerd bij promotie;
- de toetreding als vennoot in vennootschappen of maatschappen van zelfstandige beroepen.

2° de bepalingen en de praktijken met betrekking tot de arbeidsvoorwaarden en beloning, waaronder onder meer, doch niet uitsluitend, wordt begrepen :

- de regelingen vervat in arbeidsovereenkomsten, de overeenkomsten van zelfstandigen, de bestuursrechtelijke statutaire regelingen, de stage- en leerovereenkomsten, de collectieve arbeidsovereenkomsten, de collectieve regelingen voor zelfstandigen, de arbeidsreglementen alsook de eenzijdige werkgeversbeslissingen en de eenzijdige beslissingen opgelegd aan een zelfstandige;
- de toekenning en de bepaling van het loon, het ereloon of de bezoldiging;
- de toekenning en de bepaling van alle huidige of toekomstige voordelen in geld of in natura mits deze, zij het ook indirect, door de werkgever aan de werknemer of door de opdrachtgever aan de zelfstandige uit hoofde van zijn betrekking worden betaald, ongeacht of dit ingevolge een overeenkomst, ingevolge wettelijke bepalingen, dan wel vrijwillig gebeurt;
- de arbeidsduur en de arbeidsduurregeling;
- de regelingen inzake feestdagen en zondagsrust;
- de regelingen inzake nachtarbeid;
- de regelingen inzake arbeid van jeugdige werknemers;
- de regelingen met betrekking tot de ondernemingsraden, de comités voor preventie en bescherming op het werk, de vakbondsafvaardigingen en de raden en comités van dezelfde aard die in de openbare sector bestaan;
- de bevordering van de arbeids- en de loonsverbetering van de werknemers;
- de beroepen- en functieclassificatie;
- het betaald educatief verlof en het vormingsverlof;
- de regelingen inzake tijdskrediet;
- de regelingen inzake jaarlijkse vakantie en het vakantiegeld;
- de regelingen met betrekking tot het welzijn van de werknemers bij de uitvoering van hun arbeid.

3° de bepalingen en de praktijken inzake de beëindiging van de arbeidsbetrekking, waaronder onder meer, doch niet uitsluitend, wordt begrepen :

- de ontslagbeslissing;
- de bepaling en de toepassing van de voorwaarden en de modaliteiten van het ontslag;
- de bepaling en de toepassing van de criteria bij de ontslagselectie;
- de toekenning en de bepaling van vergoedingen naar aanleiding van de beëindiging van de professionele relatie;
- de maatregelen die worden getroffen naar aanleiding van de beëindiging van de professionele relatie.

§ 3. Wat de aanvullende regelingen voor sociale zekerheid betreft, is deze wet ondermeer, doch niet uitsluitend van toepassing bij :

- de bepaling van het toepassingsgebied van deze regelingen, alsmede de voorwaarden inzake toelating tot die regeling;
- de verplichting tot premiebetaling en de premieberekening;
- de berekening van de prestaties, alsmede de voorwaarden inzake duur en behoud van het recht op prestaties;
- de bepaling van de personen die aan een aanvullende regeling voor sociale zekerheid mogen deelnemen;
- de bepaling of verplicht dan wel vrijwillig aan dergelijke regeling wordt deelgenomen;
- de bepaling van de regels voor de toetreding tot de regelingen of ten aanzien van de minimumduur van arbeid of aansluiting bij de regeling om in aanmerking te komen voor prestaties;
- de bepaling van de regels ten aanzien van de terugbetaling van premies wanneer de aangeslotene uit de

regeling treedt zonder te voldoen aan de voorwaarden die hem een uitgesteld recht op prestaties op lange termijn waarborgen;

- de bepaling van de voorwaarden voor de toekenning van de prestaties;
- de bepaling van het behoud of de verwerving van rechten tijdens de periodes van schorsing van de arbeidsovereenkomst;
- de bepaling van de rechten op uitgestelde prestaties wanneer de aangeslotene de regeling verlaat.

Art. 6. De bepalingen van deze wet zijn niet van toepassing in geval van intimidatie in de arbeidsbetrekkingen ten aanzien van de in artikel 2, § 1, 1°, van de wet van 4 augustus 1996 betreffende het welzijn van de werknemers bij de uitvoering van hun werk bedoelde personen. Deze personen kunnen zich in geval van intimidatie in het kader van de arbeidsbetrekkingen enkel beroepen op de bepalingen van voornoemde wet.

TITEL II. - Rechtvaardiging van onderscheid.

HOOFDSTUK I. - Rechtvaardiging van direct onderscheid.

Art. 7. Elk direct onderscheid op grond van een van de beschermde criteria vormt een directe discriminatie, tenzij dit directe onderscheid objectief wordt gerechtvaardigd door een legitiem doel en de middelen voor het bereiken van dat doel passend en noodzakelijk zijn

Art. 8. § 1. In afwijking van artikel 7, en onverminderd de overige bepalingen van deze titel, kan een direct onderscheid op grond van leeftijd, seksuele geaardheid, geloof of levensbeschouwing of een handicap in de in artikel 5, § 1, 4°, 5° en 7°, bedoelde aangelegenheden uitsluitend gerechtvaardigd worden op grond van wezenlijke en bepalende beroepsvereisten.

§ 2. Van een wezenlijke en bepalende beroepsvereiste kan slechts sprake zijn wanneer :

- een bepaald kenmerk, dat verband houdt met leeftijd, seksuele geaardheid, geloof of levensbeschouwing of een handicap, vanwege de aard van de betrokken specifieke beroepsactiviteiten of de context waarin deze worden uitgevoerd, wezenlijk en bepalend is, en;
- het vereiste berust op een legitieme doelstelling en evenredig is ten aanzien van deze nagestreefde doelstelling.

§ 3. De rechter onderzoekt in elk concreet geval of een bepaald kenmerk een wezenlijke en bepalend beroepsvereiste vormt.

§ 4. De Koning kan, bij een besluit vastgesteld na overleg in de Ministerraad, na raadpleging van de in artikel 10, § 4, bedoelde organen, een exemplatieve lijst van situaties bepalen waarin een bepaald kenmerk overeenkomstig § 2 een wezenlijke en bepalende beroepsvereiste vormt.

Wanneer één van de geraadpleegde organen zich niet heeft uitgesproken binnen twee maanden na de aanvraag, wordt zijn advies geacht positief te zijn.

HOOFDSTUK II. - Rechtvaardiging van indirect onderscheid.

Art. 9. Elk indirect onderscheid op grond van een van de beschermde criteria vormt een indirecte discriminatie, - tenzij de ogenschijnlijk neutrale bepaling, maatstaf of handelswijze die aan de grondslag ligt van dit indirecte onderscheid objectief wordt gerechtvaardigd door een legitiem doel en de middelen voor het bereiken van dat doel passend en noodzakelijk zijn; of,

- tenzij, in het geval van indirect onderscheid op grond van een handicap, aangetoond wordt dat geen redelijke aanpassingen getroffen kunnen worden.

HOOFDSTUK III. - Algemene rechtvaardigingsgronden.

Art. 10. § 1. Een direct of indirect onderscheid op grond van een van de beschermde criteria geeft nooit aanleiding tot de vaststelling van enige vorm van discriminatie wanneer dit direct of indirect onderscheid een maatregel van positieve actie inhoudt.

§ 2. Een maatregel van positieve actie kan slechts worden uitgevoerd mits naleving van de volgende voorwaarden :

- er moet een kennelijke ongelijkheid zijn;
- het verdwijnen van deze ongelijkheid moet worden aangewezen als een te bevorderen doelstelling;
- de maatregel van positieve actie moet van tijdelijke aard zijn en van die aard zijn dat hij verdwijnt zodra de beoogde doelstelling is bereikt;

- de maatregel van positieve actie mag andermans rechten niet onnodig beperken.

§ 3. In naleving van de in § 2 vastgelegde voorwaarden, bepaalt de Koning bij een besluit vastgesteld na overleg in de Ministerraad, de situaties waarin en de voorwaarden waarbij een maatregel van positieve actie getroffen kan worden.

§ 4. Op het vlak van de arbeidsbetrekkingen en de aanvullende regelingen voor sociale zekerheid worden de in § 3 bedoelde koninklijke besluiten getroffen :

- wat de openbare sector betreft, na raadpleging, naargelang het geval, van het in de wet van 19 december 1974 tot regeling van de betrekkingen tussen de overheid en de vakbonden van haar personeel bedoelde bevoegde overleg- of onderhandelingscomité of van het aangewezen orgaan van vakbondsoverleg voor de administraties, diensten en instellingen waarop voornoemde wet niet van toepassing is;

- wat de private sector betreft, na raadpleging van de Nationale Arbeidsraad.

Wanneer een van de geraadpleegde organen zich niet heeft uitgesproken binnen twee maanden na de aanvraag, wordt zijn advies geacht positief te zijn.

Art. 11. § 1. Direct of indirect onderscheid op grond van een van de beschermde criteria geeft nooit aanleiding tot de vaststelling van enige vorm van discriminatie verboden door deze wet wanneer dit onderscheid wordt opgelegd door of krachtens een wet.

§ 2. Paragraaf 1 doet geen uitspraak over de conformiteit van een direct of indirect onderscheid dat door of krachtens een wet wordt opgelegd, met de Grondwet, het recht van de Europese Unie en het in België geldende internationaal recht.

HOOFDSTUK IV. - Specifieke rechtvaardingsgronden.

Art. 12. § 1. Op het vlak van de arbeidsbetrekkingen en van de aanvullende regelingen voor sociale zekerheid, en in afwijking van artikel 8 en onverminderd de andere bepalingen van titel II, vormt een direct onderscheid op grond van leeftijd geen discriminatie wanneer het objectief en redelijk wordt gerechtvaardigd door een legitiem doel, met inbegrip van legitieme doelstellingen van het beleid op het terrein van de werkgelegenheid, de arbeidsmarkt of elke ander vergelijkbaar legitiem doel, en de middelen voor het bereiken van dat doel passend en noodzakelijk zijn.

§ 2. Op het vlak van de aanvullende regelingen voor sociale zekerheid, en in afwijking van artikel 8 en onverminderd de andere bepalingen van deze titel, vormt een direct onderscheid op grond van de leeftijd geen discriminatie in de volgende gevallen, mits dat niet leidt tot discriminatie op grond van geslacht :

1° de vaststelling van een toetredingsleeftijd;

2° de vaststelling van een leeftijd voor het verkrijgen van het recht op pensioen- of invaliditeitsuitkeringen;

3° de vaststelling van verschillende leeftijden voor de toetreding of voor het verkrijgen van rechten op pensioen- of invaliditeitsuitkeringen, voor werknemers, voor groepen of categorieën van werknemers of voor zelfstandigen;

4° het gebruik van leeftijdscriteria in actuariële berekeningen;

5° een direct onderscheid op grond van de leeftijd op het vlak van de bijdragen, inclusief de persoonlijke bijdragen, in de pensioentoezeggingen van het type vaste bijdragen, zoals gedefinieerd in wet van 28 april 2003 betreffende de aanvullende pensioenen en het belastingstelsel van die pensioenen en van sommige aanvullende voordelen inzake sociale zekerheid, en in de pensioentoezeggingen bedoeld in artikel 21 van voornoemde wet, indien de volgende voorwaarden vervuld zijn :

- het percentage dat op het loon op een bepaalde leeftijd wordt toegepast om de bijdrage te bepalen, ligt niet lager dan het percentage op een latere leeftijd, geactualiseerd tegen een jaarlijkse rentevoet van 4%, op de periode die zich tussen de twee leeftijden uitstrekt;

- indien de differentiatie in trappen gebeurt, wordt die vergelijking gemaakt tussen de leeftijden die overeenstemmen met het begin van elke trap. Voor de toepassing van deze regel wordt als beginleeftijd van de eerste trap achttien jaar genomen.

§ 3. Voor de pensioentoezeggingen die reeds van kracht waren op 14 november 2003 is het verbod op leeftijdsdiscriminatie slechts van toepassing vanaf 2 december 2006.

Art. 13. Voor publieke of particuliere organisaties, waarvan de grondslag op geloof of levensbeschouwing is gebaseerd, vormt een direct onderscheid op grond van geloof of levensbeschouwing voor wat betreft de beroepsactiviteiten van deze organisatie geen discriminatie indien het geloof of de levensbeschouwing vanwege de aard van de activiteiten of de context waarin deze worden uitgeoefend een wezenlijke, legitieme en gerechtvaardigde beroepsvereiste vormt gezien de grondslag van de organisatie.

Op grond van deze bepaling kan geen ander direct onderscheid op grond van een ander beschermd criterium gerechtvaardigd worden, tenzij dit gebeurt in toepassing van een andere bepaling van deze titel.

Mits de bepalingen van deze wet voor het overige worden geëerbiedigd, laat deze wet het recht van publieke of particuliere organisaties waarvan de grondslag op geloof of levensbeschouwing is gebaseerd, onverlet om van personen die voor hen werkzaam zijn, een houding van goede trouw en loyaliteit aan de grondslag van de organisatie te verlangen.

TITEL III. - HOOFDSTUK I. - Discriminatieverbod.

Art. 14. In de aangelegenheden die onder het toepassingsgebied van deze wet vallen, is elke vorm van discriminatie verboden. Voor de toepassing van deze titel wordt onder discriminatie verstaan :

- directe discriminatie;
- indirecte discriminatie;
- opdracht tot discrimineren;
- intimidatie;
- een weigering om redelijke aanpassingen te treffen ten voordele van een persoon met een handicap.

HOOFDSTUK II. - Rechtsbescherming.

Art. 15. De bepalingen die strijdig zijn met deze wet alsook de bedingen die bepalen dat een of meer contracterende partijen bij voorbaat afzien van de rechten die door deze wet gewaarborgd worden, zijn nietig.

Art. 16. § 1. Wanneer een klacht wordt ingediend door of ten voordele van een persoon wegens een schending van deze wet op een ander terrein dan dat van de arbeidsbetrekkingen en de aanvullende regelingen voor sociale zekerheid, mogen zij tegen wie de klacht is ingediend geen nadelige maatregel treffen ten aanzien van de betrokkene, behalve om redenen die vreemd zijn aan de klacht.

§ 2. Voor de toepassing van § 1 wordt onder klacht begrepen :

- een met redenen omklede klacht ingediend door de betrokkene bij de organisatie of instelling tegen wie de klacht is ingediend, overeenkomstig de van kracht zijnde procedures;
- een met redenen omklede klacht ingediend ten voordele van de betrokkene door een belangenvereniging of door het Centrum;
- een rechtsvordering ingesteld door de betrokkene;
- een rechtsvordering ingesteld ten voordele van de betrokkene door een belangenvereniging of door het Centrum.

De in het eerste lid, eerste en tweede gedachtestreepje bedoelde met redenen omklede klacht, bestaat uit een gedateerde, ondertekende en bij ter post ter kennis gebrachte aangetekende brief waarin de grieven ten aanzien van de dader van de vermeende discriminatie worden uiteengezet.

§ 3. Wanneer een nadelige maatregel wordt getroffen ten aanzien van de betrokkene binnen twaalf maanden na het indienen van de klacht, valt de bewijslast dat de nadelige maatregel werd getroffen om redenen die vreemd zijn aan de klacht, ten laste van diegene tegen wie de klacht is ingediend.

Indien een rechtsvordering door of ten voordele van de betrokkene werd ingesteld, wordt de in het eerste lid bedoelde periode verlengd tot drie maanden na de dag waarop de rechterlijke beslissing in kracht van gewijsde is getreden.

§ 4. Wanneer geoordeeld wordt dat de nadelige maatregel in strijd is met § 1, moet hij die de maatregel genomen heeft, aan de betrokkene een schadevergoeding betalen die, naar keuze van die persoon, gelijk is hetzij aan de in artikel 18, § 2, bedoelde forfaitaire schadevergoeding, hetzij aan de werkelijk door de persoon geleden schade. In laatstgenoemd geval moet de betrokkene de omvang van de geleden schade bewijzen.

§ 5. De in dit artikel bedoelde bescherming is eveneens van toepassing op de personen die optreden als getuige doordat zij, in het kader van het onderzoek van de in § 2 bedoelde klacht, in een ondertekend en gedateerd document de feiten die zij zelf hebben gezien of gehoord en die betrekking hebben op de toestand die het voorwerp is van de klacht, ter kennis brengen van de persoon bij wie de klacht wordt ingediend, of doordat zij optreden als getuige in rechte.

§ 6. Op vraag van de verweerder, kan de rechter bij wie de in § 2 bedoelde klacht, aanhangig is gemaakt, beslissen om de in in § 3 bedoelde termijn in te korten.

Art. 17. § 1. Wanneer een klacht wordt ingediend door of ten voordele van een persoon wegens een schending van deze wet op het vlak van de arbeidsbetrekkingen en de aanvullende regelingen voor sociale zekerheid, mag

de werkgever geen nadelige maatregel treffen ten aanzien van deze persoon, behalve om redenen die vreemd zijn aan de klacht.

§ 2. Voor de toepassing van dit artikel wordt onder nadelige maatregel onder meer begrepen : de beëindiging van de arbeidsbetrekking, de eenzijdige wijziging van de arbeidsvoorwaarden of de nadelige maatregel getroffen na de beëindiging van de arbeidsbetrekking.

§ 3. Voor de toepassing van dit artikel wordt onder klacht begrepen :

- een met redenen omklede klacht ingediend door de betrokkene op het vlak van de onderneming of de dienst die hem tewerkstelt, overeenkomstig de van kracht zijnde procedures;
- een met redenen omklede klacht ingediend door de Directie-Generaal Toezicht op de sociale wetten bij de Federale Overheidsdienst Werkgelegenheid, Arbeid en Sociaal Overleg, ten voordele van de betrokkene, tegenover de onderneming of de dienst die hem tewerkstelt;
- een met redenen omklede klacht ingediend ten voordele van de betrokkene door een belangenvereniging of door het Centrum bij de onderneming of de dienst die hem tewerkstelt;
- een rechtsvordering ingesteld door de betrokkene;
- een rechtsvordering ingesteld ten voordele van de betrokkene door een belangenvereniging of door het Centrum.

De in het eerste lid, eerste tot derde gedachtestreepje bedoelde met redenen omklede klacht bestaat uit een gedateerde, ondertekende en bij ter post ter kennis gebrachte aangetekende brief waarin de grieven ten aanzien van de dader van de vermeende discriminatie worden uiteengezet.

§ 4. Wanneer de werkgever een nadelige maatregel treft ten aanzien van de betrokkene binnen twaalf maanden na het indienen van de klacht, valt de bewijslast dat de nadelige maatregel werd getroffen om redenen die vreemd zijn aan de klacht, ten laste van diegene tegen wie de klacht is ingediend.

Indien een rechtsvordering door of ten voordele van de betrokkene werd ingesteld, wordt de in het eerste lid bedoelde periode verlengd tot drie maanden na de dag waarop de rechterlijke beslissing in kracht van gewijsde is getreden.

§ 5. Wanneer de werkgever een nadelige maatregel treft ten aanzien van de betrokkene in strijd met § 1, verzoekt deze persoon of de belangenvereniging waarbij hij is aangesloten, hem opnieuw in de onderneming of de dienst op te nemen of hem zijn functie onder dezelfde voorwaarden als voorheen te laten uitoefenen.

Het verzoek wordt gedaan bij een ter post aangetekende brief binnen dertig dagen volgend op de datum van de kennisgeving van de opzegging, van de beëindiging zonder opzegging of van de eenzijdige wijziging van de arbeidsvoorwaarden. De werkgever moet zich binnen dertig dagen volgend op de kennisgeving van het verzoek uitspreken.

De werkgever die de persoon opnieuw in de onderneming of in de dienst opneemt of hem zijn functie onder dezelfde voorwaarden als voorheen laat uitoefenen, moet de wegens ontslag of wijziging van de arbeidsvoorwaarden gederfde beloning betalen alsmede de werkgevers- en werknemersbijdragen betreffende deze beloning storten.

Deze paragraaf is niet van toepassing wanneer de nadelige maatregel wordt getroffen nadat de arbeidsbetrekking een einde heeft genomen.

§ 6. Wanneer de betrokkene na het in § 5, eerste lid, bedoelde verzoek niet opnieuw wordt opgenomen of zijn functie niet onder dezelfde voorwaarden als voorheen kan uitoefenen en er geoordeeld werd dat de nadelige maatregel in strijd is met § 1, moet de werkgever aan de betrokkene een vergoeding betalen die, naar keuze van die persoon, gelijk is hetzij aan een forfaitair bedrag dat overeenstemt met de bruto beloning voor zes maanden, hetzij aan de werkelijk door de betrokkene geleden schade, in laatstgenoemd geval moet hij de omvang van de geleden schade bewijzen.

§ 7. De werkgever is verplicht dezelfde vergoeding uit te betalen, zonder dat de persoon of de belangenvereniging waarbij hij is aangesloten het in § 5 bedoelde verzoek moet indienen om opnieuw te worden opgenomen in de onderneming of de dienst of zijn functie onder dezelfde voorwaarden als voorheen te kunnen uitoefenen :

1° wanneer het bevoegde rechtscollege de feiten van discriminatie, die het voorwerp uitmaakten van de klacht, bewezen heeft geacht;

2° wanneer de betrokkene de arbeidsbetrekking verbreekt, omdat het gedrag van de werkgever in strijd is met de bepalingen van § 1, wat volgens de betrokkene een reden is om de arbeidsbetrekking zonder opzegging of vóór het verstrijken ervan te verbreken;

3° wanneer de werkgever de arbeidsbetrekking heeft beëindigd om dringende redenen, op voorwaarde dat het bevoegde rechtscollege deze beëindiging ongegrond en in strijd met de bepalingen van § 1 heeft geacht.

§ 8. Wanneer de nadelige maatregel wordt getroffen nadat de arbeidsbetrekking beëindigd werd, en deze maatregel in strijd wordt bevonden met § 1, dient de werkgever de in § 6 bedoelde schadevergoeding te betalen

aan het slachtoffer.

§ 9. De in dit artikel bedoelde bescherming is eveneens van toepassing op de personen die optreden als getuige doordat zij, in het kader van het onderzoek van de in § 3 bedoelde klacht, in een ondertekend en gedateerd document de feiten die zij zelf hebben gezien of gehoord en die betrekking hebben op de toestand die het voorwerp is van de klacht, ter kennis brengen van de persoon bij wie de klacht wordt ingediend, of doordat zij optreden als getuige in rechte.

§ 10. De bepalingen van dit artikel zijn eveneens van toepassing op andere personen dan werkgevers die personen in de arbeidsbetrekkingen tewerkstellen of opdrachten bezorgen.

Art. 18. § 1. Ingeval van discriminatie kan het slachtoffer een schadevergoeding vorderen overeenkomstig het contractuele of buitencontractuele aansprakelijkheidsrecht.

In de hierna bedoelde gevallen moet de persoon die het discriminatieverbod heeft geschonden aan het slachtoffer een vergoeding betalen die naar keuze van het slachtoffer, gelijk is hetzij aan een forfaitair bedrag zoals uiteengezet in § 2, hetzij aan de werkelijk door het slachtoffer geleden schade. In laatstgenoemd geval moet het slachtoffer de omvang van de geleden schade bewijzen.

§ 2. De in § 1 bedoelde forfaitaire schadevergoeding wordt als volgt bepaald :

1° met uitzondering van het hierna bedoelde geval, wordt de forfaitaire vergoeding van de morele schade geleden ten gevolge van een feit van discriminatie, bepaald op 650 euro; dat bedrag wordt verhoogd tot 1.300 euro indien de dader niet kan aantonen dat de betwiste ongunstige of nadelige behandeling ook op niet-discriminerende gronden getroffen zou zijn of omwille van andere omstandigheden, zoals de bijzondere ernst van de geleden morele schade;

2° indien het slachtoffer morele en materiële schadevergoeding vordert wegens discriminatie in het kader van de arbeidsbetrekkingen of van de aanvullende regelingen voor sociale zekerheid, is de forfaitaire schadevergoeding voor materiële en morele schade gelijk aan de bruto beloning voor zes maanden, tenzij de werkgever aantoont dat de betwiste ongunstige of nadelige behandeling ook op niet-discriminerende gronden getroffen zou zijn; in dat laatste geval wordt de forfaitaire schadevergoeding voor materiële en morele schade beperkt tot drie maanden bruto beloning; wanneer de materiële schade die voortvloeit uit een discriminatie in het kader van de arbeidsbetrekkingen of van de aanvullende regelingen voor sociale zekerheid echter hersteld kan worden via de toepassing van de nietigheidssanctie voorzien in artikel 15, wordt de forfaitaire schadevergoeding bepaald volgens de bepalingen van punt 1°.

Art. 19. De rechter kan op verzoek van het slachtoffer van de discriminatie, van het Centrum, van een van de belangenverenigingen, of van het openbaar ministerie of het arbeidsauditoraat wanneer hij de vordering aanhangig heeft gemaakt met toepassing van artikel 17 van de wet van 10 mei 2007 tot aanpassing van het Gerechtelijk Wetboek aan de wetgeving ter bestrijding van discriminatie en tot bestraffing van bepaalde door racisme of xenofobie ingegeven daden, diegene die de discriminatie heeft gepleegd, veroordelen tot de betaling van een dwangsom wanneer aan die discriminatie geen einde is gemaakt. De rechter doet uitspraak overeenkomstig de artikelen 1385bis tot 1385nonies van het Gerechtelijk Wetboek.

Art. 20. § 1. Op verzoek van het slachtoffer van de discriminatie, van het Centrum, van een van de belangenverenigingen, van het openbaar ministerie, of, naargelang de aard van de daad, het arbeidsauditoraat, stelt de voorzitter van de rechtbank van eerste aanleg of, naar gelang van de aard van de daad, de voorzitter van de arbeidsrechtbank of van de rechtbank van koophandel, het bestaan vast van een zelfs onder het strafrecht vallende daad waardoor de bepalingen van deze wet worden overtreden en beveelt hij de staking ervan.

De voorzitter van de rechtbank kan de opheffing van de staking bevelen zodra bewezen is dat een einde is gemaakt aan de overtreding.

§ 2. Op vraag van het slachtoffer kan, de voorzitter van de rechtbank de in artikel 18, § 2, bedoelde forfaitaire schadevergoeding aan het slachtoffer toekennen.

§ 3. De voorzitter van de rechtbank kan bevelen dat zijn beslissing of de samenvatting die hij opstelt, wordt aangeplakt tijdens de door hem bepaalde termijn, zowel buiten als binnen de inrichtingen van de overtreder of de lokalen die hem toebehoren, en dat zijn vonnis of de samenvatting ervan in kranten of op enige andere wijze wordt bekendgemaakt, dit alles op kosten van de overtreder.

Deze maatregelen van openbaarmaking mogen evenwel slechts opgelegd worden indien zij er kunnen toe bijdragen dat de gewraakte daad of de uitwerking ervan ophouden.

§ 4. De vordering die steunt op § 1, wordt ingesteld en behandeld zoals in kort geding.

Zij kan worden ingesteld bij verzoekschrift. Dit wordt in vier exemplaren neergelegd op de griffie van de bevoegde rechtbank of bij een ter post aangetekende brief verzonden aan deze griffie.

Op straffe van nietigheid vermeldt het verzoekschrift :

1° de dag, de maand en het jaar;

2° de naam, de voornamen, het beroep en de woonplaats van de verzoeker;

3° de naam en het adres van de natuurlijke persoon of de rechtspersoon tegen wie de vordering wordt ingesteld;

4° het voorwerp en de uiteenzetting van de middelen van de vordering.

De griffier van de rechtbank verwittigt onverwijld de tegenpartij bij gerechtsbrief en nodigt haar uit te verschijnen ten vroegste drie dagen en ten laatste acht dagen na het verzenden van de gerechtsbrief, waarbij een exemplaar van het verzoekschrift is gevoegd.

Over de vordering wordt uitspraak gedaan niettegenstaande vervolging wegens dezelfde feiten voor enig ander strafgerecht.

Wanneer een vordering tot staking van bij de strafrechter aanhangig gemaakte feiten ingesteld is, wordt over de strafvervolging pas uitspraak gedaan nadat over de vordering tot staking een in kracht van gewijsde getreden beslissing gewezen is. Tijdens de opschorting is de verjaring van de strafvordering geschorst.

Het vonnis is uitvoerbaar bij voorraad, niettegenstaande enig rechtsmiddel en zonder borgtocht. Het wordt door de griffier van de rechtbank onverwijld meegedeeld aan alle partijen en aan de procureur des Konings.

§ 5. De bepalingen van dit artikel doen geen afbreuk aan de bevoegdheden van de Raad van State zoals bepaald in de gecoördineerde wetten van 12 januari 1973 op de Raad van State.

TITEL IV. - Strafrechtelijke bepalingen.

Art. 21. Voor de toepassing van deze titel wordt begrepen onder discriminatie, elke vorm van opzettelijke directe discriminatie, opzettelijke indirecte discriminatie, opdracht tot discrimineren en intimidatie op grond van de beschermde criteria alsook de weigering tot het maken van redelijke aanpassingen voor een persoon met een handicap.

Art. 22. Met gevangenisstraf van een maand tot een jaar en met geldboete van vijftig euro tot duizend euro of met een van die straffen alleen wordt gestraft :

1° hij die in een van de in artikel 444 van het Strafwetboek bedoelde omstandigheden aanzet tot discriminatie jegens een persoon wegens een van de beschermde criteria, en dit, zelfs buiten de in artikel 5 bedoelde domeinen;

2° hij die in een van de in artikel 444 van het Strafwetboek bedoelde omstandigheden aanzet tot haat of geweld jegens een persoon wegens een van de beschermde criteria, en dit, zelfs buiten de in artikel 5 bedoelde domeinen;

3° hij die in een van de in artikel 444 van het Strafwetboek bedoelde omstandigheden aanzet tot discriminatie of tot segregatie jegens een groep, een gemeenschap of de leden ervan, wegens een van de beschermde criteria, en dit, zelfs buiten de in artikel 5 bedoelde domeinen;

4° hij die in een van de in artikel 444 van het Strafwetboek bedoelde omstandigheden aanzet tot haat of geweld jegens een groep, een gemeenschap of de leden ervan, wegens een van de beschermde criteria, en dit, zelfs buiten de in artikel 5 bedoelde domeinen.

Art. 23. Met gevangenisstraf van twee maanden tot twee jaar wordt gestraft ieder openbaar officier of ambtenaar, iedere drager of agent van het openbaar gezag of van de openbare macht die in de uitoefening van zijn ambt een persoon discrimineert wegens een van de beschermde criteria.

Dezelfde straffen worden toegepast wanneer de feiten begaan zijn jegens een groep, een gemeenschap of de leden ervan, wegens een van de beschermde criteria.

Indien de verdachte bewijst dat hij heeft gehandeld op bevel van zijn meerderen, in zaken die tot hun bevoegdheid behoren en waarin hij hen als ondergeschikte gehoorzaamheid verschuldigd was, worden de straffen alleen toegepast op de meerderen die het bevel hebben gegeven.

Indien de openbare officieren of ambtenaren die beticht worden de bovengenoemde daden van willekeur bevelen, toegelaten of vergemakkelijkt te hebben, beweren dat hun handtekening bij verrassing is verkregen, zijn zij verplicht de daad, in voorkomend geval, te doen ophouden en de schuldige aan te geven; anders worden zij zelf vervolgd.

Indien een van de bovengenoemde daden van willekeur is gepleegd door middel van de valse handtekening van een openbaar ambtenaar, worden de daders van de valsheid en zij die er kwaadwillig of bedrieglijk gebruik van maken, gestraft met opsluiting van tien jaar tot vijftien jaar.

Art. 24. Met gevangenisstraf van een maand tot een jaar en met geldboete van vijftig euro tot duizend euro of met een van die straffen alleen wordt gestraft zij die zich niet voegen naar een vonnis of een arrest dat, als gevolg van een vordering tot staking, overeenkomstig artikel 20 werd gewezen.

Art. 25. In geval van een inbreuk op de artikelen 22, 23 of 24, kan de veroordeelde bovendien overeenkomstig artikel 33 van het Strafwetboek tot de ontzetting worden veroordeeld.

Art. 26. Alle bepalingen van boek I van het Strafwetboek, hoofdstuk VII en artikel 85 niet uitgezonderd, zijn van toepassing op de in deze wet bedoelde misdrijven.

TITEL V. - Bewijslast.

Art. 27. De bepalingen van deze titel zijn van toepassing op alle gerechtelijke procedures, met uitzondering van de strafrechtelijke procedures.

Voor de toepassing van deze titel wordt begrepen onder discriminatie :

- directe discriminatie;
- indirecte discriminatie;
- opdracht tot discrimineren;
- intimidatie;
- alsook de weigering tot het maken van redelijke aanpassingen voor een persoon met een handicap.

Art. 28. § 1. Wanneer een persoon die zich slachtoffer acht van een discriminatie, het Centrum of een van de belangenverenigingen voor het bevoegde rechtscollege feiten aanvoert die het bestaan van een discriminatie op grond van een van de beschermde criteria kunnen doen vermoeden, dient de verweerder te bewijzen dat er geen discriminatie is geweest.

§ 2. Onder feiten die het bestaan van een directe discriminatie op grond van een beschermd criterium kunnen doen vermoeden, wordt onder meer, doch niet uitsluitend, begrepen :

1° de gegevens waaruit een bepaald patroon van ongunstige behandeling blijkt ten aanzien van personen die drager zijn van een welbepaald beschermd criterium; onder meer verschillende, los van elkaar staande bij het Centrum of een van de belangenverenigingen gedane meldingen; of

2° de gegevens waaruit blijkt dat de situatie van het slachtoffer van de ongunstigere behandeling, vergelijkbaar is met de situatie van de referentiepersoon.

§ 3. Onder feiten die het bestaan van een indirecte discriminatie op grond van een beschermd criterium kunnen doen vermoeden, wordt onder andere, doch niet uitsluitend, begrepen :

1° algemene statistieken over de situatie van de groep waartoe het slachtoffer van de discriminatie behoort of feiten van algemene bekendheid; of

2° het gebruik van een intrinsiek verdacht criterium van onderscheid; of

3° elementair statistisch materiaal waaruit een ongunstige behandeling blijkt.

TITEL VI. - Bevoegde instanties.

Art. 29. § 1. Het Centrum kan in rechte optreden in de geschillen waartoe deze wet aanleiding kan geven, met uitzondering van geschillen die betrekking hebben op discriminatie op grond van taal.

§ 2. De Koning wijst het orgaan aan dat bevoegd is voor discriminatie op grond van taal.

Art. 30. Kunnen in rechte optreden in de rechtsgeschillen waartoe de toepassing van deze wet aanleiding kan geven, wanneer afbreuk wordt gedaan aan de statutaire opdrachten die ze zich tot doel hebben gesteld :

1° elke instelling van openbaar nut en elke vereniging die op de dag van de feiten ten minste drie jaar rechtspersoonlijkheid bezitten, en zich statutair tot doel stelt de rechten van de mens te verdedigen of discriminatie te bestrijden;

2° de representatieve werknemers- en werkgeversorganisaties, bedoeld bij artikel 3 van de wet van 5 december 1968 betreffende de collectieve arbeidsovereenkomsten en paritaire comités;

3° de representatieve vakorganisaties in de zin van de wet van 19 december 1974 tot de regeling van de betrekkingen tussen de overheid en de vakbonden van haar personeel;

4° de representatieve vakorganisaties in het aangewezen orgaan van vakbondsoverleg voor de administraties, diensten of instellingen waarop de wet van 19 december 1974 tot de regeling van de betrekkingen tussen de overheid en de vakbonden van haar personeel niet van toepassing is;

5° de representatieve organisaties van de zelfstandigen.

Art. 31. Wanneer het slachtoffer van de discriminatie een geïdentificeerd natuurlijk persoon of een

rechtspersoon is, is de vordering van het Centrum en de belangenverenigingen alleen ontvankelijk als zij aantonen dat zij de instemming van het slachtoffer hebben gekregen.

TITEL VII. - Varia.

Art. 32. § 1. Onverminderd de bevoegdheden van de officieren van gerechtelijke politie, houden de door de Koning aangewezen ambtenaren toezicht op de naleving van de bepalingen van deze wet en de uitvoeringsbesluiten ervan.

Deze ambtenaren oefenen dit toezicht uit overeenkomstig de bepalingen van de wet van 16 november 1972 betreffende de arbeidsinspectie.

§ 2. Voor wat de aanvullende pensioenen betreft, met inbegrip van de in de wet van 28 april 2003 betreffende de aanvullende pensioenen en het belastingstelsel van die pensioenen en van sommige aanvullende voordelen inzake sociale zekerheid bedoelde eventuele solidariteitsuitkeringen, onverminderd de bepalingen van § 1, is de in artikel 44 van de wet van 2 augustus 2002 betreffende het toezicht op de financiële sector en de financiële diensten bedoelde Commissie voor het Bank-, Financier- en Assurantiewezen, bevoegd voor het toezicht op de naleving van artikel 12. In het kader van dit toezicht zijn de in artikel 54 van voornoemde wet van 28 april 2003 bedoelde strafbepalingen van toepassing onverminderd titel IV.

§ 3. Voor wat de aanvullende pensioenen voor zelfstandigen betreft, met inbegrip van de in de titel II, hoofdstuk I, afdeling 4, van de programmawet (I) van 24 december 2002, bedoelde eventuele solidariteitsuitkeringen, onverminderd de bepalingen van § 1, is de in artikel 44 van de wet van 2 augustus 2002 betreffende het toezicht op de financiële sector en de financiële diensten bedoelde Commissie voor het Bank-, Financier- en Assurantiewezen, bevoegd voor het toezicht op de naleving van artikel 12. In het kader van dit toezicht zijn de in artikel 62 van de programmawet bedoelde strafbepalingen van toepassing onverminderd titel IV.

TITEL VIII. - Wijzigingsbepalingen.

HOOFDSTUK I. - Wijzigingen van het Strafwetboek.

Art. 33. Artikel 377bis van het Strafwetboek, ingevoegd bij de wet van 25 februari 2003, wordt vervangen als volgt :

" Art. 377bis. In de gevallen bepaald in dit hoofdstuk kan het minimum van de bij die artikelen bepaalde straffen worden verdubbeld in geval van gevangenisstraf en met twee jaar verhoogd in geval van opsluiting, wanneer een van de drijfveren van de misdaad of het wanbedrijf bestaat in de haat tegen, het misprijzen van of de vijandigheid tegen een persoon wegens diens zogenaamd ras, zijn huidskleur, zijn afkomst, zijn nationale of etnische afstamming, zijn nationaliteit, zijn geslacht, zijn seksuele geaardheid, zijn burgerlijke staat, zijn geboorte, zijn leeftijd, zijn fortuin, zijn geloof of levensbeschouwing, zijn huidige of toekomstige gezondheidstoestand, een handicap, zijn taal, zijn politieke overtuiging, een fysieke of genetische eigenschap of zijn sociale afkomst. "

Art. 34. Artikel 405quater van hetzelfde Wetboek, ingevoegd bij de wet van 25 februari 2003, wordt vervangen als volgt :

" Art. 405quater. In de gevallen bepaald in de artikelen 393 tot 405bis kan het minimum van de bij die artikelen bepaalde straffen worden verdubbeld in geval van correctionele straffen en met twee jaar verhoogd in geval van opsluiting, wanneer een van de drijfveren van de misdaad of het wanbedrijf bestaat in de haat tegen, het misprijzen van of de vijandigheid tegen een persoon wegens diens zogenaamd ras, zijn huidskleur, zijn afkomst, zijn nationale of etnische afstamming, zijn nationaliteit, zijn geslacht, zijn seksuele geaardheid, zijn burgerlijke staat, zijn geboorte, zijn leeftijd, zijn fortuin, zijn geloof of levensbeschouwing, zijn huidige of toekomstige gezondheidstoestand, een handicap, zijn taal, zijn politieke overtuiging, een fysieke of genetische eigenschap of zijn sociale afkomst. "

Art. 35. Artikel 422quater van hetzelfde Wetboek, ingevoegd bij de wet van 25 februari 2003, wordt vervangen als volgt :

" Art. 422quater. In de gevallen bepaald in de artikelen 422bis en 422ter kan het minimum van de bij die artikelen bepaalde correctionele straffen worden verdubbeld, wanneer een van de drijfveren van de misdaad of het wanbedrijf bestaat in de haat tegen, het misprijzen van of de vijandigheid tegen een persoon wegens diens zogenaamd ras, zijn huidskleur, zijn afkomst, zijn nationale of etnische afstamming, zijn nationaliteit, zijn geslacht, zijn seksuele geaardheid, zijn burgerlijke staat, zijn geboorte, zijn leeftijd, zijn fortuin, zijn geloof of

levensbeschouwing, zijn huidige of toekomstige gezondheidstoestand, een handicap, zijn taal, zijn politieke overtuiging, een fysieke of genetische eigenschap of zijn sociale afkomst. "

Art. 36. Artikel 438bis van hetzelfde Wetboek, ingevoegd bij de wet van 25 februari 2003, wordt vervangen als volgt :

" Art. 438bis. In de gevallen bepaald in dit hoofdstuk kan het minimum van de bij die artikelen bepaalde straffen worden verdubbeld in geval van correctionele straffen en met twee jaar verhoogd in geval van opsluiting, wanneer een van de drijfveren van de misdaad of het wanbedrijf bestaat in de haat tegen, het misprijzen van of de vijandigheid tegen een persoon wegens diens zogenaamd ras, zijn huidskleur, zijn afkomst, zijn nationale of etnische afstamming, zijn nationaliteit, zijn geslacht, zijn seksuele geaardheid, zijn burgerlijke staat, zijn geboorte, zijn leeftijd, zijn fortuin, zijn geloof of levensbeschouwing, zijn huidige of toekomstige gezondheidstoestand, een handicap, zijn taal, zijn politieke overtuiging, een fysieke of genetische eigenschap of zijn sociale afkomst. "

Art. 37. Artikel 442ter van hetzelfde Wetboek, ingevoegd bij de wet van 25 februari 2003, wordt vervangen als volgt :

" Art. 442ter. In de gevallen bepaald in artikel 442bis kan het minimum van de bij dit artikel bepaalde correctionele straffen worden verdubbeld, wanneer een van de drijfveren van het wanbedrijf bestaat in de haat tegen, het misprijzen van of de vijandigheid tegen een persoon wegens diens zogenaamd ras, zijn huidskleur, zijn afkomst, zijn nationale of etnische afstamming, zijn nationaliteit, zijn geslacht, zijn seksuele geaardheid, zijn burgerlijke staat, zijn geboorte, zijn leeftijd, zijn fortuin, zijn geloof of levensbeschouwing, zijn huidige of toekomstige gezondheidstoestand, een handicap, zijn taal, zijn politieke overtuiging, een fysieke of genetische eigenschap of zijn sociale afkomst. "

Art. 38. Artikel 453bis van hetzelfde Wetboek, ingevoegd bij de wet van 25 februari 2003, wordt vervangen als volgt :

" Art. 453bis. In de gevallen bepaald in dit hoofdstuk kan het minimum van de correctionele straffen worden verdubbeld, wanneer een van de drijfveren van het wanbedrijf bestaat in de haat tegen, het misprijzen van of de vijandigheid tegen een persoon wegens diens zogenaamd ras, zijn huidskleur, zijn afkomst, zijn nationale of etnische afstamming, zijn nationaliteit, zijn geslacht, zijn seksuele geaardheid, zijn burgerlijke staat, zijn geboorte, zijn leeftijd, zijn fortuin, zijn geloof of levensbeschouwing, zijn huidige of toekomstige gezondheidstoestand, een handicap, zijn taal, zijn politieke overtuiging, een fysieke of genetische eigenschap of zijn sociale afkomst. "

Art. 39. Artikel 514bis van hetzelfde Wetboek, ingevoegd bij de wet van 25 februari 2003, wordt vervangen als volgt :

" Art. 514bis. In de gevallen bepaald in de artikelen 510 tot 514 kan het minimum van de bij die artikelen bepaalde straffen worden verdubbeld in geval van correctionele straffen en met twee jaar verhoogd in geval van opsluiting, wanneer een van de drijfveren van de misdaad of het wanbedrijf bestaat in de haat tegen, het misprijzen van of de vijandigheid tegen een persoon wegens diens zogenaamd ras, zijn huidskleur, zijn afkomst, zijn nationale of etnische afstamming, zijn nationaliteit, zijn geslacht, zijn seksuele geaardheid, zijn burgerlijke staat, zijn geboorte, zijn leeftijd, zijn fortuin, zijn geloof of levensbeschouwing, zijn huidige of toekomstige gezondheidstoestand, een handicap, zijn taal, zijn politieke overtuiging, een fysieke of genetische eigenschap of zijn sociale afkomst. "

Art. 40. Artikel 525bis van hetzelfde Wetboek, ingevoegd bij de wet van 25 februari 2003, wordt vervangen als volgt :

" Art. 525bis. In de gevallen bepaald in de artikelen 521 tot 525, kan het minimum van de bij die artikelen bepaalde straffen worden verdubbeld in geval van correctionele straffen en met twee jaar verhoogd in geval van opsluiting, wanneer een van de drijfveren van het wanbedrijf bestaat in de haat tegen, het misprijzen van of de vijandigheid tegen een persoon wegens diens zogenaamd ras, zijn huidskleur, zijn afkomst, zijn nationale of etnische afstamming, zijn nationaliteit, zijn geslacht, zijn seksuele geaardheid, zijn burgerlijke staat, zijn geboorte, zijn leeftijd, zijn fortuin, zijn geloof of levensbeschouwing, zijn huidige of toekomstige gezondheidstoestand, een handicap, zijn taal, zijn politieke overtuiging, een fysieke of genetische eigenschap of zijn sociale afkomst. "

Art. 41. Artikel 532bis van hetzelfde Wetboek, ingevoegd bij de wet van 25 februari 2003, wordt vervangen als

volgt :

" Art. 532bis. In de gevallen bepaald in de artikelen 528 tot 532 kan het minimum van de bij die artikelen bepaalde straffen worden verdubbeld in geval van correctionele straffen en met twee jaar verhoogd in geval van opsluiting, wanneer een van de drijfveren van de misdaad of het wanbedrijf bestaat in de haat tegen, het misprijzen van of de vijandigheid tegen een persoon wegens diens zogenaamd ras, zijn huidskleur, zijn afkomst, zijn nationale of etnische afstamming, zijn nationaliteit, zijn geslacht, zijn seksuele geaardheid, zijn burgerlijke staat, zijn geboorte, zijn leeftijd, zijn fortuin, zijn geloof of levensbeschouwing, zijn huidige of toekomstige gezondheidstoestand, een handicap, zijn taal, zijn politieke overtuiging, een fysieke of genetische eigenschap of zijn sociale afkomst. "

Art. 42. In hetzelfde Wetboek wordt een artikel 534quater ingevoegd, luidende :

" Art. 534quater. In de gevallen bepaald in de artikelen 534bis en 534ter kan het minimum van de bij die artikelen bepaalde straffen worden verdubbeld in geval van correctionele straffen en met twee jaar verhoogd in geval van opsluiting, wanneer een van de drijfveren van het wanbedrijf bestaat in de haat tegen, het misprijzen van of de vijandigheid tegen een persoon wegens diens zogenaamd ras, zijn huidskleur, zijn afkomst, zijn nationale of etnische afstamming, zijn nationaliteit, zijn geslacht, zijn seksuele geaardheid, zijn burgerlijke staat, zijn geboorte, zijn leeftijd, zijn fortuin, zijn geloof of levensbeschouwing, zijn huidige of toekomstige gezondheidstoestand, een handicap, zijn taal, zijn politieke overtuiging, een fysieke of genetische eigenschap of zijn sociale afkomst. "

HOOFDSTUK II. - Wijzigingen van de wet van 15 februari 1993, tot oprichting van een Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding.

Art. 43. Artikel 2, eerste lid en tweede lid, eerste zin, van de wet van 15 februari 1993 tot oprichting van een Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding, gewijzigd bij de wetten van 13 april 1995, 20 januari 2003, 25 februari 2003 en 10 augustus 2005, wordt als volgt vervangen :

" Het Centrum heeft als opdracht het bevorderen van de gelijkheid van kansen en het bestrijden van elke vorm van onderscheid, uitsluiting, beperking of voorkeur op grond van :

1° nationaliteit, zogenaamd ras, huidskleur, afkomst of nationale of etnische afstamming;

2° seksuele geaardheid, burgerlijke staat, geboorte, fortuin, leeftijd, geloof of levensbeschouwing, huidige of toekomstige gezondheidstoestand, handicap, politieke overtuiging, fysieke of genetische eigenschap of sociale afkomst.

Het Centrum voert zijn opdracht uit in een geest van dialoog en van samenwerking met de verenigingen, instituten, organen en diensten die, geheel of gedeeltelijk, dezelfde opdracht uitvoeren of rechtstreeks betrokken zijn bij de uitvoering van deze opdracht. "

Art. 44. Artikel 3, tweede lid, 5, van dezelfde wet, gewijzigd bij de wetten van 25 februari 2003 en 10 augustus 2005, wordt vervangen als volgt :

" 5° om in rechte op te treden in alle rechtsgeschillen waartoe de toepassing van de volgende wetten aanleiding kan geven :

- de wet van 30 juli 1981 tot bestraffing van bepaalde door racisme of xenofobie ingegeven daden;
- de wet van 23 maart 1995 tot bestraffing van het ontkennen, minimaliseren, rechtvaardigen of goedkeuren van de genocide die tijdens de tweede wereldoorlog door het Duitse nationaal-socialistische regime is gepleegd;
- de wet van 13 april 1995 houdende bepalingen ter bestrijding van de mensenhandel en van de mensensmokkel;
- het hoofdstuk Vbis van de wet van 4 augustus 1996 betreffende het welzijn van de werknemers bij de uitvoering van hun werk;
- de wet van 10 mei 2007 ter bestrijding van bepaalde vormen van discriminatie.

HOOFDSTUK III. - Wijziging van de wet van 5 maart 2002 betreffende het beginsel van non-discriminatie ten gunste van deeltijdwerkers.

Art. 45. In de wet van 5 maart 2002 betreffende het beginsel van non-discriminatie ten gunste van deeltijdwerkers wordt een artikel 5 ingevoegd, luidende :

" Art. 5. - Deze wet laat in geen geval toe om een discriminatie te rechtvaardigen die worden verboden door :

- de wet van 30 juli 1981 tot bestraffing van bepaalde door racisme of xenofobie ingegeven daden;
- de wet van 10 mei 2007 ter bestrijding van discriminatie tussen vrouwen en mannen;
- de wet van 10 mei 2007 ter bestrijding van bepaalde vormen van discriminatie. "

HOOFDSTUK IV. - Wijziging van de wet van 5 juni 2002 betreffende het non-discriminatiebeginsel ten voordele van werknemers met een arbeidsovereenkomst voor bepaalde tijd.

Art. 46. In de wet van 5 juni 2002 betreffende het non-discriminatiebeginsel ten voordele van werknemers met een arbeidsovereenkomst voor bepaalde tijd wordt een artikel 6 ingevoegd, luidende :

" Art. 6.- Deze wet laat in geen geval toe om een discriminatie te rechtvaardigen die wordt verboden door :

- de wet van 30 juli 1981 tot bestraffing van bepaalde door racisme of xenofobie ingegeven daden;
- de wet van 10 mei 2007 ter bestrijding van discriminatie tussen vrouwen en mannen;
- de wet van 10 mei 2007 ter bestrijding van bepaalde vormen van discriminatie. "

HOOFDSTUK V. - Wijzigingen van de wet van 28 april 2003 betreffende de aanvullende pensioenen en het belastingstelsel van die pensioenen en van sommige voordelen inzake sociale zekerheid.

Art. 47. Artikel 13, eerste lid, van de wet van 28 april 2003 betreffende de aanvullende pensioenen en het belastingstelsel van die pensioenen en van sommige aanvullende voordelen inzake sociale zekerheid, wordt aangevuld als volgt :

" De toekenning van de pensioentoezegging mag niet afhankelijk gemaakt worden van een bijkomende beslissing van de inrichter, de werkgever of de pensioeninstelling.

De aangeslotene blijft pensioenrechten opbouwen zolang hij in dienst is. "

Art. 48. Artikel 14 van dezelfde wet, gewijzigd bij de wet van 27 oktober 2006, wordt vervangen als volgt :

" Art. 14. § 1. Elke vorm van discriminatie tussen werknemers, aangeslotenen en begunstigen is verboden. Discriminatie is een verschil in behandeling van personen die zich in een vergelijkbare situatie bevinden dat niet berust op een objectief criterium en niet redelijk verantwoord is. Hierbij wordt rekening gehouden met de beoogde doelstelling, het objectief karakter, de gevolgen van het verschil in behandeling en het feit dat dit verschil in behandeling niet onevenredig mag zijn ten opzichte van het beoogde geoorloofde doel.

Het eerste lid laat niet toe om verschillen in behandeling te rechtvaardigen die worden verboden door wetten die discriminatie op grond van specifieke criteria verbieden, waaronder in het bijzonder worden begrepen :

- de wet van 30 juli 1981 tot bestraffing van bepaalde door racisme of xenofobie ingegeven daden;
- de wet van 5 maart 2002 betreffende het beginsel van non-discriminatie ten gunste van deeltijdwerkers;
- de wet van 5 juni 2002 betreffende het non-discriminatiebeginsel ten voordele van werknemers met een arbeidsovereenkomst voor bepaalde tijd;
- de wet van 10 mei 2007 ter bestrijding van discriminatie tussen vrouwen en mannen;
- de wet van 10 mei 2007 ter bestrijding van bepaalde vormen van discriminatie.

Inbreuken op de discriminatieverboden voorzien in de wetten bedoeld in het tweede lid leiden ook tot een inbreuk op het discriminatieverbod bedoeld in het eerste lid.

§ 2. Op het vlak van de aansluiting bij een pensioenstelsel is elk onderscheid tussen deeltijdse en voltijdse werknemers verboden.

Voor de werknemers die niet voltijds zijn tewerkgesteld gelden dezelfde pensioenrechten als voor voltijdse werknemers, maar rekening houdend met de vermindering van arbeidsduur. "

Art. 49. In artikel 54 van dezelfde wet, wordt tussen het tweede en het derde lid, het volgende lid ingevoegd :

" Dezelfde straffen zijn van toepassing indien inbreuken op de discriminatieverboden bedoeld in de wet van 10 mei 2007 ter bestrijding van bepaalde vormen van discriminatie, in de wet van 10 mei 2007 ter bestrijding van discriminatie tussen vrouwen en mannen en in de wet van 30 juli 1981 tot bestraffing van bepaalde door racisme of xenofobie ingegeven daden, leiden tot een inbreuk op het in artikel 14, § 1, bedoelde discriminatieverbod. "

TITEL IX. - Opheffingsbepalingen.

Art. 50. De artikelen 2 tot 11 van de wet van 13 februari 1998 houdende bepalingen tot bevordering van de tewerkstelling, worden opgeheven.

TITEL X. - Slotbepaling.

Art. 52. § 1. Om de vijf jaar, te rekenen vanaf de inwerkingtreding van deze wet, evalueren de Wetgevende Kamers de toepassing en de doeltreffendheid van deze wet alsook van de wet van 10 mei 2007 ter bestrijding van

discriminatie tussen vrouwen en mannen en van de wet van 30 juli 1981 tot bestraffing van bepaalde door racisme en xenofobie ingegeven daden.

§ 2. Deze evaluatie vindt plaats, nadat het Centrum en het Instituut werden gehoord, op basis van een door een commissie van experts aan de Wetgevende Kamers voorgelegd verslag.

§ 3. De Koning bepaalt, bij een besluit vastgesteld na overleg in de Ministerraad, de nadere regels inzake de samenstelling van de commissie van experts, hun aanstelling en de vorm en concrete inhoud van het verslag. Bij de samenstelling wordt er over gewaakt dat de commissie bestaat uit een gelijk aantal leden van elk geslacht, en wordt een evenwichtige verdeling gewaarborgd tussen vertegenwoordigers van de magistratuur, de advocatuur en andere actoren die een specifieke kennis en ervaring inzake de strijd tegen discriminatie hebben.”

Artikel 2 tot 39 van de genderwet stellen:

“ Art. 2. Bij deze wet worden omgezet :

- Richtlijn 75/117/EEG van de Raad van 10 februari 1975 betreffende het nader tot elkaar brengen van de wetgevingen der lidstaten inzake de toepassing van het beginsel van gelijke beloning voor mannelijke en vrouwelijke werknemers;
- Richtlijn 76/207/EEG van de Raad van 9 februari 1976 betreffende de tenuitvoerlegging van het beginsel van gelijke behandeling van mannen en vrouwen ten aanzien van de toegang tot het arbeidsproces, de beroepsopleiding en de promotiekansen en ten aanzien van de arbeidsvoorwaarden, gewijzigd door Richtlijn 2002/73/EG van het Europees Parlement en de Raad van 23 september 2002;
- Richtlijn 86/378/EEG van de Raad van 24 juli 1986 betreffende de tenuitvoerlegging van gelijke behandeling van mannen en vrouwen in ondernemings- en sectoriële regelingen inzake sociale zekerheid, gewijzigd door Richtlijn 96/97/EG van de Raad van 20 december 1996;
- Richtlijn 97/80/EG van de Raad van 15 december 1997 inzake de bewijslast in gevallen van discriminatie op grond van het geslacht;
- Richtlijn 2004/113/EG van de Raad van 13 december 2004 houdende toepassing van het beginsel van gelijke behandeling van mannen en vrouwen bij de toegang tot en het aanbod van goederen en diensten;
- Richtlijn 86/613/EEG van de Raad van 11 december 1986 betreffende de toepassing van het beginsel van gelijke behandeling van zelfstandig werkzame mannen en vrouwen, de landbouwsector daarbij inbegrepen, en tot bescherming van het moederschap;
- Richtlijn 79/7/EEG van de Raad van 19 december 1978 betreffende de geleidelijke tenuitvoerlegging van het beginsel van gelijke behandeling van mannen en vrouwen op het gebied van de sociale zekerheid.

Art. 3. Deze wet heeft tot doel, met betrekking tot de in artikel 6 bedoelde aangelegenheden, een algemeen kader te creëren voor de bestrijding van discriminatie op grond van geslacht.

Art. 4. § 1. Voor de toepassing van deze wet wordt een direct onderscheid op grond van zwangerschap, bevalling of moederschap gelijkgesteld met een direct onderscheid op grond van geslacht.

§ 2. Voor de toepassing van deze wet wordt een direct onderscheid op grond van geslachtsverandering gelijkgesteld met een direct onderscheid op grond van geslacht.

HOOFDSTUK II. - Definities.

Art. 5. Voor de toepassing van deze wet verstaat men onder :

1° arbeidsbetrekkingen : de betrekkingen die onder meer omvatten de werkgelegenheid, de voorwaarden voor toegang tot arbeid, de arbeidsvoorwaarden, en de ontslagregelingen, en dit :

- zowel in de openbare als in de private sector;
 - zowel voor arbeid in loondienst, als voor onbetaalde arbeid, arbeid verricht in het kader van stageovereenkomsten, leerovereenkomsten, beroepsinlevingsovereenkomsten en startbaanovereenkomsten of arbeid als zelfstandige;
 - voor alle niveaus van de beroepshiërarchie en voor alle activiteitstakken;
 - ongeacht de statutaire of contractuele regeling van de persoon die arbeid verricht;
 - met uitzondering echter van de arbeidsverhoudingen die worden aangegaan met de in de artikelen 9 en 87 van de bijzondere wet van 8 augustus 1980 tot hervorming der instellingen bedoelde organen en instellingen, en van de in artikel 127, § 1, 2°, van de Grondwet bedoelde arbeidsverhoudingen in het onderwijs;
- 2° belangenverenigingen : de in artikel 35 bedoelde organisaties, verenigingen en groeperingen;

3° bepalingen : de bestuursrechtelijke bepalingen, de bepalingen opgenomen in individuele of collectieve overeenkomsten en collectieve reglementen, evenals de bepalingen opgenomen in eenzijdig uitgevaardigde documenten;

4° Instituut : het Instituut voor gelijkheid van vrouwen en mannen opgericht bij de wet van 16 december 2002;

5° direct onderscheid : de situatie die zich voordoet wanneer iemand ongunstiger wordt behandeld dan een ander in een vergelijkbare situatie wordt, is of zou worden behandeld op basis van het geslacht;

6° directe discriminatie : direct onderscheid op grond van het geslacht dat niet gerechtvaardigd kan worden op grond van de bepalingen van titel II van deze wet;

7° indirect onderscheid : de situatie die zich voordoet wanneer een ogenschijnlijk neutrale bepaling, maatstaf of handelwijze personen van een bepaald geslacht, in vergelijking met andere personen bijzonder kan benadelen;

8° indirecte discriminatie : indirect onderscheid op grond van het geslacht dat niet gerechtvaardigd kan worden op grond van de bepalingen van titel II;

9° intimidatie : ongewenst gedrag dat met het geslacht verband houdt, en tot doel of gevolg heeft dat de waardigheid van de persoon wordt aangetast en een bedreigende, vijandige, beledigende, vernederende of kwetsende omgeving wordt gecreëerd;

10° seksuele intimidatie : wanneer zich enige vorm van ongewenst verbaal, non-verbaal of fysiek gedrag met een seksuele connotatie voordoet met als doel of gevolg dat de waardigheid van een persoon wordt aangetast, in het bijzonder wanneer een bedreigende, vijandige, beledigende, vernederende of kwetsende situatie wordt gecreëerd;

11° positieve actie : specifieke maatregelen om de nadelen verband houdende met het geslacht te voorkomen of te compenseren, met het oog op het waarborgen van een volledige gelijkheid in de praktijk;

12° opdracht tot discrimineren : elke handelwijze die er in bestaat wie ook opdracht te geven om een persoon, een groep, een gemeenschap of een van hun leden te discrimineren op grond van geslacht;

13° wezenlijke en bepalende beroepsvereiste : een wezenlijke en bepalende beroepsvereiste vastgesteld, overeenkomstig artikel 13;

14° sociale zekerheid : de wettelijke regelingen inzake werkloosheidsverzekering, de ziekte- en invaliditeitsverzekering, het rust- en overlevingspensioen, de kinderbijslag, de arbeidsongevallen, de beroepsziekten en de jaarlijkse vakantie voor arbeid in loondienst, arbeid als zelfstandige en als ambtenaar;

15° sociale voordelen : de sociale voordelen in de zin van artikel 7, § 2, van Verordening (EEG) nr. 1612/68 van de Raad van 15 oktober 1968 betreffende het vrije verkeer van werknemers binnen de Gemeenschap;

16° aanvullende regelingen voor sociale zekerheid : regelingen die tot doel hebben aan de werknemers of zelfstandigen uit een onderneming, een groep ondernemingen, een tak van de economie of een één of meer bedrijfstakken omvattende sector, prestaties te verstrekken in aanvulling op de prestaties uit hoofde van de wettelijke regelingen op het gebied van de sociale zekerheid of in de plaats daarvan, ongeacht of aansluiting bij deze regelingen verplicht is of niet.

HOOFDSTUK III. - Toepassingsgebied.

Art. 6. § 1. Met uitzondering van de aangelegenheden die onder de bevoegdheid van de Gemeenschappen en Gewesten vallen, is deze wet zowel in de overheidssector als in de particuliere sector, met inbegrip van overheidsinstellingen, op alle personen van toepassing met betrekking tot :

1° de toegang tot en het aanbod van goederen en diensten die publiekelijk beschikbaar zijn;

2° de sociale bescherming, met inbegrip van de sociale zekerheid en de gezondheidszorg;

3° de sociale voordelen;

4° de aanvullende regelingen voor sociale zekerheid;

5° de arbeidsbetrekkingen;

6° de vermelding in een officieel stuk of in een proces-verbaal;

7° het lidmaatschap van of de betrokkenheid bij een werkgevers- of werknemersorganisatie of enige organisatie waarvan de leden een bepaald beroep uitoefenen, waaronder de voordelen die deze organisaties bieden;

8° de toegang tot en de deelname aan, alsook elke andere uitoefening van een economische, sociale, culturele of politieke activiteit toegankelijk voor het publiek.

§ 2. Wat de arbeidsbetrekking betreft, is deze wet onder meer, doch niet uitsluitend, van toepassing op :

1° de voorwaarden voor toegang tot arbeid, waaronder onder meer, doch niet uitsluitend, wordt begrepen :
- de werkaanbiedingen of de advertenties voor betrekkingen en promotiekansen, en dit ongeacht de wijze waarop deze worden bekendgemaakt of verspreid;

- de bepaling en de toepassing van de selectiecriteria en de selectiekanalen die worden gehanteerd in het wervingsproces;

- de bepaling en de toepassing van de aanstellingscriteria die worden gehanteerd bij de aanwerving of de benoeming;
 - de bepaling en de toepassing van de criteria die worden gehanteerd bij promotie;
 - de toetreding als vennoot in vennootschappen of maatschappen van zelfstandige beroepen;
 - 2° de bepalingen en de praktijken met betrekking tot de arbeidsvoorwaarden en beloning, waaronder onder meer, doch niet uitsluitend, wordt begrepen :
 - de regelingen vervat in arbeidsovereenkomsten, de overeenkomsten van zelfstandigen, de bestuursrechtelijke statutaire regelingen, de stage- en leerovereenkomsten, de collectieve arbeidsovereenkomsten, de collectieve regelingen voor zelfstandigen, de arbeidsreglementen, alsook de eenzijdige werkgeversbeslissingen en de eenzijdige beslissingen opgelegd aan een zelfstandige;
 - de toekenning en bepaling van het loon, het ereloon of de bezoldiging;
 - de toekenning en bepaling van alle huidige of toekomstige voordelen in geld of in natura mits deze, zij het ook indirect, door de werkgever aan de werknemer of door de opdrachtgever aan de zelfstandige uit hoofde van zijn betrekking worden betaald, ongeacht of dit ingevolge een overeenkomst, ingevolge wettelijke bepalingen, dan wel vrijwillig gebeurt;
 - de arbeidsduur en de arbeidsduurregeling;
 - de regelingen inzake feestdagen en zondagsrust;
 - de regelingen inzake nachtarbeid;
 - de regelingen inzake arbeid van jeugdige werknemers;
 - de regelingen met betrekking tot de ondernemingsraden, de comités voor preventie en bescherming op het werk, de vakbondsafvaardigingen en de raden en comités van dezelfde aard die in de openbare sector bestaan;
 - de bevordering van de arbeids- en de loonsverbetering van de werknemers;
 - de beroepen- en functieclassificatie;
 - het betaald educatief verlof en het vormingsverlof;
 - de regelingen inzake tijdskrediet;
 - de regelingen inzake jaarlijkse vakantie en het vakantiegeld;
 - de regelingen met betrekking tot het welzijn van de werknemers bij de uitvoering van hun arbeid;
 - 3° de bepalingen en de praktijken inzake de beëindiging van de arbeidsbetrekking, waaronder onder meer, doch niet uitsluitend, wordt begrepen :
 - de ontslagbeslissing;
 - de bepaling en de toepassing van de voorwaarden en modaliteiten van het ontslag;
 - de bepaling en de toepassing van criteria bij de ontslagselectie;
 - de toekenning en de bepaling van vergoedingen naar aanleiding van de beëindiging van de professionele relatie;
 - de maatregelen die worden getroffen naar aanleiding van de beëindiging van de professionele relatie.
- § 3. Wat de aanvullende regelingen voor sociale zekerheid betreft, is deze wet onder meer, doch niet uitsluitend van toepassing bij :
- de bepaling van het toepassingsgebied van deze regelingen, alsmede de voorwaarden inzake toelating tot die regeling;
 - de verplichting tot premiebetaling en de premieberekening;
 - de berekening van de prestaties, alsmede de voorwaarden inzake duur en behoud van het recht op prestaties;
 - de bepaling van de personen die aan een aanvullende regeling voor sociale zekerheid mogen deelnemen;
 - de bepaling of verplicht dan wel vrijwillig aan dergelijke regeling wordt deelgenomen;
 - de bepaling van de regels voor de toetreding tot de regelingen of ten aanzien van de minimumduur van arbeid of aansluiting bij de regeling om in aanmerking te komen voor prestaties;
 - de bepaling van de regels ten aanzien van de terugbetaling van premies wanneer de aangeslotene uit de regeling treedt zonder te voldoen aan de voorwaarden die hem een uitgesteld recht op prestaties op lange termijn waarborgen;
 - de bepaling van de voorwaarden voor de toekenning van de prestaties;
 - de bepaling van het behoud of de verwerving van rechten tijdens de periodes van schorsing van de arbeidsovereenkomst;
 - de bepaling van de rechten op uitgestelde prestaties wanneer de aangeslotene de regeling verlaat.

Art. 7. De bepalingen van deze wet zijn niet van toepassing in geval van intimidatie of seksuele intimidatie in de arbeidsbetrekkingen ten aanzien van de in artikel 2, § 1, 1°, van de wet van 4 augustus 1996 betreffende het welzijn van de werknemers bij de uitvoering van hun werk bedoelde personen. Deze personen kunnen zich in geval van intimidatie of seksuele intimidatie in het kader van de arbeidsbetrekkingen enkel beroepen op de

bepalingen van voornoemde wet.

TITEL II. - Rechtvaardiging van onderscheid.

HOOFDSTUK I. - Rechtvaardiging van direct onderscheid.

Afdeling I. - Inzake goederen en diensten.

Art. 8. In de materies bedoeld in artikel 6, § 1, 1°, vormt een direct onderscheid op grond van geslacht een directe discriminatie, behalve in de gevallen bedoeld de artikelen 9, 10, 16, 17 en 18.

Art. 9. § 1. In afwijking van artikel 8, kan een direct onderscheid gemaakt worden op grond van geslacht als de levering van goederen en diensten die exclusief of essentieel bestemd zijn voor de leden van één geslacht, objectief gerechtvaardigd is door een legitiem doel en als de middelen om dit doel te bereiken passend en noodzakelijk zijn.

§ 2. De Koning bepaalt, bij een besluit vastgesteld na overleg in de Ministerraad en na raadpleging van het Instituut, op limitatieve wijze de goederen en diensten die beschouwd kunnen worden als exclusief of essentieel bestemd voor de leden van één geslacht.

Wanneer het Instituut zich niet heeft uitgesproken binnen de twee maanden na de aanvraag, wordt zijn advies geacht positief te zijn.

§ 3. Bij gebreke van de in de vorige paragraaf bedoelde koninklijke besluiten, en uiterlijk tot 21 december 2007, komt het de rechter toe geval per geval na te gaan of de in § 1 bedoelde onderscheiden objectief met een gewettigd doel kunnen worden verantwoord, alsmede of de middelen om dat doel te verwezenlijken geschikt en noodzakelijk zijn.

Art. 10. § 1. In afwijking van artikel 8, is een direct onderscheid op grond van geslacht toegelaten voor de bepaling van verzekeringspremies en -prestaties, als het objectief gerechtvaardigd is door een legitiem doel en als de middelen om dit doel te bereiken gepast en noodzakelijk zijn.

§ 2. Deze bepaling is niet van toepassing op verzekeringsovereenkomsten die worden afgesloten in het kader van een aanvullende regeling voor sociale zekerheid. Deze overeenkomsten worden exclusief beheerst door artikel 12.

§ 3. De uitzondering bepaald in § 1 zal ophouden van kracht te zijn op de datum bepaald door de Koning, en ten laatste op 21 december 2007.

Afdeling II. - Inzake Sociale zekerheid, sociale voordelen, en lidmaatschap van professionele organisaties.

Art. 11. In de in de artikelen 6, § 1, 2°, 6, § 1, 3° en 6, § 1, 7°, bedoelde materies vormt een direct onderscheid op grond van geslacht een directe discriminatie, behalve in de in de artikelen 16,17 en 18 bedoelde gevallen.

Afdeling III. - Inzake Aanvullende regelingen voor sociale zekerheid.

Art. 12. § 1. In de in artikel 6, § 1, 4°, bedoelde materies en onverminderd paragraaf 2 van dit artikel en de artikelen 16, 17 en 18, vormt een direct onderscheid op grond van geslacht een directe discriminatie. § 2. Wat de dienstjaren gepresteerd na 17 mei 1990 betreft, mag de in de wet van 28 april 2003 betreffende de aanvullende pensioenen en het belastingstelsel van die pensioenen en van sommige aanvullende voordelen inzake sociale zekerheid bedoelde pensioentoezegging geen direct onderscheid op grond van geslacht inhouden.

In afwijking van het eerste lid zijn alleen verschillen gegrond op de respectieve levensverwachtingen van mannen en vrouwen toegelaten.

In afwijking van het tweede lid mogen pensioentoezeggingen geen onderscheid maken tussen mannen en vrouwen bij de bepaling van het niveau van de persoonlijke bijdragen.

In afwijking van het tweede lid mogen de pensioentoezeggingen van het type vaste bijdragen geen onderscheid maken tussen mannen en vrouwen bij de bepaling van het niveau van de bijdragen.

In overeenstemming met het eerste lid, levert het direct onderscheid op grond van geslacht in de in de wet van 28 april 2003 betreffende de aanvullende pensioenen en het belastingstelsel van die pensioenen en van sommige aanvullende voordelen inzake sociale zekerheid bedoelde pensioentoezegging, met betrekking tot dienstjaren gepresteerd tot en met 17 mei 1990, geen ongeoorloofd onderscheid op in strijd met artikel 45 van de wet van 27 juni 1969 tot herziening van de besluitwet van 28 december 1944 betreffende de maatschappelijke zekerheid der

arbeiders.

Afdeling IV. - Op het vlak van de arbeidsbetrekkingen.

Art. 13. § 1. Op het vlak van de arbeidsbetrekkingen, en onder voorbehoud van artikelen 16, 17 en 18, kan een direct onderscheid op grond van geslacht enkel worden gerechtvaardigd op grond van een wezenlijke en bepalende beroepsvereiste.

§ 2. Van een wezenlijke en bepalende beroepsvereiste kan slechts sprake zijn wanneer :

- een bepaald kenmerk dat verband houdt met het geslacht vanwege de aard van de betrokken specifieke beroepsactiviteiten of de context waarin deze worden uitgevoerd, wezenlijk en bepalend is, en;
- het vereiste berust op een legitieme doelstelling en evenredig is ten aanzien van deze nagestreefde doelstelling.

§ 3. De Koning bepaalt, bij een in besluit vastgesteld na overleg in de Ministerraad, de situaties waarin een bepaald kenmerk een wezenlijke en bepalende beroepsvereiste vormt overeenkomstig de in § 2 bepaalde voorwaarden.

§ 4. De koninklijke besluiten bedoeld in de vorige paragraaf worden getroffen :

- wat de publieke sector betreft, na raadpleging van de vaste Commissie van arbeid van de Raad van gelijke kansen voor mannen en vrouwen en, naargelang het geval, van het in de wet van 19 december 1974 tot regeling van de betrekkingen tussen de overheid en de vakbonden van haar personeel bedoeld bevoegde overleg- of onderhandelingscomité of het aangewezen orgaan van vakbondsoverleg voor de administraties, diensten en instellingen waarop deze laatste wet niet van toepassing is;
- wat de privésector betreft, na raadpleging van de vaste Commissie van arbeid van de Raad van gelijke kansen voor mannen en vrouwen en van de Nationale Arbeidsraad.

Wanneer één van de geraadpleegde organen zich niet heeft uitgesproken binnen twee maanden na de aanvraag wordt zijn advies geacht positief te zijn.

Afdeling V. - Inzake de vermelding in een officieel stuk en de toegang tot en de deelname aan, alsook elke andere uitoefening van een economische, sociale, culturele of politieke activiteit toegankelijk voor het publiek.

Art. 14. In de in de artikelen 6, § 1, 6°, en 6, § 1, 8°, bedoelde aangelegenheden en onder voorbehoud van de artikelen 16, 17 en 18, vormt een direct onderscheid op grond van geslacht een directe discriminatie, tenzij dit direct onderscheid objectief kan worden gerechtvaardigd door een legitiem doel en de middelen om dit doel te bereiken passend en noodzakelijk zijn.

HOOFDSTUK II. - Rechtvaardiging van indirect onderscheid.

Art. 15. Elk indirect onderscheid op grond van geslacht vormt een indirecte discriminatie, tenzij de ogenschijnlijk neutrale bepaling, maatstaf of handelwijze die aan de grondslag ligt van het indirecte onderscheid objectief wordt gerechtvaardigd door een legitiem doel en de middelen voor het bereiken van dat doel passend en noodzakelijk zijn.

HOOFDSTUK III. - Algemene rechtvaardigingsgronden.

Art. 16. _

§ 1. Een direct of indirect onderscheid op grond van geslacht geeft nooit aanleiding tot de vaststelling van enige vorm van discriminatie wanneer dit direct of indirect onderscheid een maatregel van positieve actie inhoudt.

§ 2. Een maatregel van positieve actie kan slechts worden uitgevoerd mits naleving van de volgende voorwaarden :

- er moet een kennelijke ongelijkheid zijn;
- het verdwijnen van deze ongelijkheid moet worden aangewezen als een te bevorderen doelstelling;
- de maatregel van positieve actie moet van tijdelijke aard zijn en van die aard zijn dat hij verdwijnt zodra de beoogde doelstelling is bereikt;
- de maatregel van positieve actie mag andermans rechten niet onnodig beperken.

§ 3. In naleving van de in § 2 vastgelegde voorwaarden, bepaalt de Koning bij een besluit vastgesteld na overleg in de Ministerraad, de situaties waarin en de voorwaarden waarbij een maatregel van positieve actie getroffen kan worden.

§ 4. Op het vlak van de arbeidsbetrekkingen en de aanvullende regelingen voor sociale zekerheid worden de in § 3 bedoelde koninklijke besluiten getroffen :

- wat de openbare sector betreft, na raadpleging, naargelang het geval, van het in de wet van 19 december 1974 tot regeling van de betrekkingen tussen de overheid en de vakbonden van haar personeel bedoelde bevoegde overleg- of onderhandelingscomité of het aangewezen orgaan van vakbondsoverleg voor de administraties, diensten en instellingen waarop voornoemde wet niet van toepassing is;

- wat de private sector betreft, na raadpleging van de Nationale Arbeidsraad.

Wanneer een van de geraadpleegde organen zich niet heeft uitgesproken binnen twee maanden na de aanvraag, wordt zijn advies geacht positief te zijn.

Art. 17. De bepalingen betreffende de bescherming van de zwangerschap en het moederschap kunnen niet beschouwd worden als een vorm van discriminatie, maar zijn een voorwaarde voor de verwezenlijking van de gelijke behandeling van mannen en vrouwen.

Art. 18. § 1. Een direct of indirect onderscheid op grond van geslacht geeft nooit aanleiding tot de vaststelling van enige vorm van discriminatie verboden door deze wet wanneer dit onderscheid wordt opgelegd door of krachtens een wet.

§ 2. Paragraaf 1 doet geen uitspraak over de conformiteit van een direct of indirect onderscheid dat door of krachtens een wet wordt opgelegd, met de Grondwet, het recht van de Europese Unie en het in België geldende internationaal recht.

§ 3. De Koning neemt, bij een besluit vastgesteld na overleg in de Ministerraad, na raadpleging van de vaste Commissie van arbeid van de Raad van gelijke kansen voor mannen en vrouwen en van de Nationale Arbeidsraad, de nodige maatregelen om de wetgeving betreffende de ziekte- en invaliditeitsverzekering, de gezinstoeslagen, de pensioenen, de werkloosheidsverzekering en de jaarlijkse vakantie in overeenstemming te brengen met het principe van de gelijkheid tussen mannen en vrouwen.

Wanneer één van de geraadpleegde organen zich niet heeft uitgesproken binnen de twee maanden na de aanvraag, wordt zijn advies geacht positief te zijn.

Deze maatregelen zullen met name het volgende behandelen :

1° de begrippen " gezinshoofd " en " personen ten laste ";

2° de verschillen in de toekenningsvoorwaarden betreffende bepaalde prestaties;

3° de verschillen betreffende de bewijslast;

4° de verschillen in de berekeningswijze en in het bedrag van bepaalde vergoedingen.

§ 4. De koninklijke besluiten houdende uitvoering van artikel 18, § 3, worden voor advies voorgelegd aan de bevoegde parlementaire commissies.

TITEL III. - HOOFDSTUK I. - Discriminatieverbod.

Art. 19. In de aangelegenheden die onder het toepassingsgebied van deze wet vallen, is elke vorm van discriminatie op grond van de beschermde criteria verboden. Voor de toepassing van deze titel wordt onder discriminatie verstaan :

- directe discriminatie;
- indirecte discriminatie;
- opdracht tot discrimineren;
- intimidatie;
- seksuele intimidatie.

HOOFDSTUK II. - Rechtsbescherming.

Art. 20. De bepalingen die strijdig zijn met deze wet alsook de bedingen die bepalen dat een of meer contracterende partijen bij voorbaat afzien van de rechten die door deze wet gewaarborgd worden, zijn nietig.

Art. 21. § 1. Wanneer een klacht wordt ingediend door of ten voordele van een persoon wegens een schending van deze wet op een ander terrein dan dat van de arbeidsbetrekkingen en de aanvullende regelingen voor sociale zekerheid, mogen zij tegen wie de klacht is ingediend geen nadelige maatregel treffen ten aanzien van de betrokkene, behalve om redenen die vreemd zijn aan de klacht.

§ 2. Voor de toepassing van § 1, wordt onder klacht begrepen :

- een met redenen omklede klacht ingediend door de betrokkene bij de organisatie of instelling tegen wie de klacht is ingediend, overeenkomstig de van kracht zijnde procedures;
- een met redenen omklede klacht ingediend ten voordele van de betrokkene door het Instituut of door een

belangenvereniging;

- een rechtsvordering ingesteld door de betrokkene;
- een rechtsvordering ingesteld ten voordele van de betrokkene door het Instituut of door een

belangenvereniging.

De in het eerste lid, eerste en tweede gedachtestreepje, bedoelde met redenen omklede klacht bestaat uit een gedateerde, ondertekende en bij ter post aangetekende brief waarin de grieven ten aanzien van de dader van de vermeende discriminatie worden uiteengezet.

§ 3. Wanneer een nadelige maatregel wordt getroffen ten aanzien van de betrokkene binnen twaalf maanden na het indienen van de klacht, valt de bewijslast dat de nadelige maatregel werd getroffen om redenen die vreemd zijn aan de klacht, ten laste van diegene tegen wie de klacht is ingediend.

Indien een rechtsvordering door of ten voordele van de betrokkene werd ingesteld, wordt de in het eerste lid bedoelde periode verlengd tot drie maanden na de dag waarop de rechterlijke beslissing in kracht van gewijsde is getreden.

§ 4. Wanneer geoordeeld wordt dat de nadelige maatregel in strijd is met § 1, moet hij die de maatregel genomen heeft, aan de betrokkene een schadevergoeding betalen die, naar keuze van die persoon, gelijk is hetzij aan de in artikel 23, § 2, bedoelde forfaitaire schadevergoeding, hetzij aan de werkelijk door de persoon geleden schade. In laatstgenoemd geval moet de betrokkene de omvang van de geleden schade bewijzen.

§ 5. De in dit artikel bedoelde bescherming is eveneens van toepassing op de personen die optreden als getuige doordat zij, in het kader van het onderzoek van de in § 2 bedoelde klacht, in een ondertekend en gedateerd document de feiten die zij zelf hebben gezien of gehoord en die betrekking hebben op de toestand die het voorwerp is van de klacht, ter kennis brengen van de persoon bij wie de klacht wordt ingediend, of doordat zij optreden als getuige in rechte.

§ 6. Op vraag van de verweerder, kan de rechter bij wie de in § 2 bedoelde klacht aanhangig is gemaakt, beslissen om de in § 3 bepaalde termijn in te korten.

Art. 22. § 1. Wanneer een klacht wordt ingediend door of ten voordele van een persoon wegens een schending van deze wet op het vlak van de arbeidsbetrekkingen en de aanvullende regelingen voor sociale zekerheid, mag de werkgever geen nadelige maatregel treffen ten aanzien van deze persoon, behalve om redenen die vreemd zijn aan de klacht.

§ 2. Voor de toepassing van dit artikel wordt onder nadelige maatregel onder meer begrepen : de beëindiging van de arbeidsbetrekking, de eenzijdige wijziging van de arbeidsvoorwaarden of de nadelige maatregel getroffen na de beëindiging van de arbeidsbetrekking.

§ 3. Voor de toepassing van dit artikel wordt onder klacht begrepen :

- een met redenen omklede klacht ingediend door de betrokkene op het vlak van de onderneming of de dienst die hem tewerkstelt, overeenkomstig de van kracht zijnde procedures;
- een met redenen omklede klacht ingediend door de Directie-Generaal Toezicht op de sociale wetten bij de Federale Overheidsdienst Werkgelegenheid, Arbeid en Sociaal Overleg, ten voordele van de betrokkene, tegenover de onderneming of de dienst die hem tewerkstelt;
- een met redenen omklede klacht ingediend ten voordele van de betrokkene door een belangenvereniging of door het Instituut bij de onderneming of de dienst die hem tewerkstelt;
- een rechtsvordering ingesteld door de betrokkene;
- een rechtsvordering ingesteld ten voordele van de betrokkene door het Instituut of een belangenvereniging.

De in het eerste lid, eerste tot derde gedachtestreepje bedoelde met redenen omklede klacht bestaat uit een gedateerde, ondertekende en bij ter post ter kennis gebrachte aangetekende brief waarin de grieven ten aanzien van de dader van de vermeende discriminatie worden uiteengezet.

§ 4. Wanneer de werkgever een nadelige maatregel treft ten aanzien van de betrokkene binnen twaalf maanden na het indienen van de klacht, valt de bewijslast dat de nadelige maatregel werd getroffen om redenen die vreemd zijn aan de klacht, ten laste van diegene tegen wie de klacht is ingediend.

Indien een rechtsvordering door of ten voordele van de betrokkene werd ingesteld, wordt de in het eerste lid bedoelde periode verlengd tot drie maanden na de dag waarop de rechterlijke beslissing in kracht van gewijsde is getreden.

§ 5. Wanneer de werkgever een nadelige maatregel treft ten aanzien van de betrokkene, in strijd met § 1, verzoekt deze persoon of de belangenvereniging waarbij hij is aangesloten, hem opnieuw in de onderneming of de dienst op te nemen of hem zijn functie onder dezelfde voorwaarden als voorheen te laten uitoefenen.

Het verzoek wordt gedaan bij een ter post aangetekende brief binnen dertig dagen volgend op de datum van de kennisgeving van de opzegging, van de beëindiging zonder opzegging of van de eenzijdige wijziging van de arbeidsvoorwaarden. De werkgever moet zich binnen dertig dagen volgend op de kennisgeving van het verzoek

uitspreken.

De werkgever die de persoon opnieuw in de onderneming of in de dienst opneemt of hem zijn functie onder dezelfde voorwaarden als voorheen laat uitoefenen, moet het wegens ontslag of wijziging van de arbeidsvoorwaarden gederfde beloning betalen alsmede de werkgevers- en werknemersbijdragen betreffende deze beloning storten.

Deze paragraaf is niet van toepassing wanneer de nadelige maatregel wordt getroffen nadat de arbeidsbetrekking een einde heeft genomen.

§ 6. Wanneer de betrokkene na het in § 5, eerste lid, bedoelde verzoek niet opnieuw wordt opgenomen of zijn functie niet onder dezelfde voorwaarden als voorheen kan uitoefenen en er geoordeeld werd dat de nadelige maatregel in strijd is met § 1, moet de werkgever aan de betrokkene een vergoeding betalen die, naar keuze van die persoon, gelijk is hetzij aan een forfaitair bedrag dat overeenstemt met de bruto beloning voor zes maanden, hetzij aan de werkelijk door de betrokkene geleden schade; in laatstgenoemd geval moet hij de omvang van de geleden schade bewijzen.

§ 7. De werkgever is verplicht dezelfde vergoeding uit te betalen, zonder dat de persoon of de belangenvereniging waarbij hij is aangesloten het in § 5 bedoelde verzoek moet indienen om opnieuw te worden opgenomen in de onderneming of de dienst of zijn functie onder dezelfde voorwaarden als voorheen te kunnen uitoefenen :

1° wanneer het bevoegde rechtscollege de feiten van discriminatie, die het voorwerp uitmaakten van de klacht, bewezen heeft geacht;

2° wanneer de betrokkene de arbeidsbetrekking verbreekt, omdat het gedrag van de werkgever in strijd is met de bepalingen van § 1, wat volgens de betrokkene een reden is om de arbeidsbetrekking zonder opzegging of voor het verstrijken ervan te verbreken;

3° wanneer de werkgever de arbeidsbetrekking heeft beëindigd om dringende redenen, op voorwaarde dat het bevoegde rechtsorgaan deze beëindiging ongegrond en in strijd met de bepalingen van § 1 heeft geacht.

§ 8. Wanneer de nadelige maatregel wordt getroffen nadat de arbeidsbetrekking beëindigd werd, en deze maatregel in strijd wordt bevonden met § 1, dient de werkgever de in § 6 bedoelde schadevergoeding te betalen aan het slachtoffer.

§ 9. De in dit artikel bedoelde bescherming is eveneens van toepassing op de personen die optreden als getuige doordat zij, in het kader van het onderzoek van de in § 3 bedoelde klacht, in een ondertekend en gedateerd document de feiten die zij zelf hebben gezien of gehoord en die betrekking hebben op de toestand die het voorwerp is van de klacht, ter kennis brengen van de persoon bij wie de klacht wordt ingediend of doordat zij optreden als getuige in rechte;

§ 10. De bepalingen van dit artikel zijn eveneens van toepassing op andere personen dan werkgevers die personen in de arbeidsbetrekkingen tewerkstellen of opdrachten bezorgen.

Art. 23. § 1. Ingeval van discriminatie kan het slachtoffer een schadevergoeding vorderen overeenkomstig, het contractuele of buitencontractuele aansprakelijkheidsrecht.

In de hierna bedoelde gevallen moet de persoon die het discriminatieverbod heeft geschonden aan het slachtoffer een vergoeding betalen die naar keuze van het slachtoffer, gelijk is hetzij aan een forfaitair bedrag zoals uiteengezet in § 2, hetzij aan de werkelijk door het slachtoffer geleden schade. In laatstgenoemd geval moet het slachtoffer de omvang van de geleden schade bewijzen.

§ 2. De in § 1 bedoelde forfaitaire schadevergoeding wordt als volgt bepaald :

1° met uitzondering van het hierna bedoelde geval, wordt de forfaitaire vergoeding van de morele schade geleden ten gevolge van een feit van discriminatie, bepaald op 650 euro; dat bedrag wordt verhoogd tot 1300 euro indien de dader niet kan aantonen dat de betwiste ongunstige of nadelige behandeling ook op niet-discriminerende gronden getroffen zou zijn of omwille van andere omstandigheden, zoals de bijzondere ernst van de geleden morele schade;

2° indien het slachtoffer morele en materiële schadevergoeding vordert wegens discriminatie in het kader van de arbeidsbetrekkingen of van de aanvullende regelingen voor sociale zekerheid, is de forfaitaire schadevergoeding voor materiële en morele schade gelijk aan de bruto beloning voor zes maanden, tenzij de werkgever aantoont dat de betwiste ongunstige of nadelige behandeling ook op niet-discriminerende gronden getroffen zou zijn; in dat laatste geval wordt de forfaitaire schadevergoeding voor materiële en morele schade beperkt tot drie maanden bruto beloning; wanneer de materiële schade die voortvloeit uit een discriminatie in het kader van de arbeidsbetrekkingen of van de aanvullende regelingen voor sociale zekerheid echter hersteld kan worden via de toepassing van de nietigheidssanctie voorzien in artikel 20, wordt de forfaitaire schadevergoeding bepaald volgens de bepalingen van punt 1°.

Art. 24. De rechter kan op verzoek van het slachtoffer van de discriminatie, van het Instituut of van een van de belangenverenigingen, of van het openbaar ministerie of het arbeidsauditoraat wanneer hij de vordering aanhangig heeft gemaakt met toepassing van artikel 16 van de wet van 10 mei 2007 tot aanpassing van het Gerechtelijk Wetboek aan de wetgeving ter bestrijding van discriminatie en tot bestraffing van bepaalde door racisme of xenofobie ingegeven daden, diegene die de discriminatie heeft gepleegd, veroordelen tot de betaling van een dwangsom wanneer aan die discriminatie geen einde is gemaakt. De rechter doet uitspraak overeenkomstig de artikelen 1385bis tot 1385novies van het Gerechtelijk Wetboek.

Art. 25. § 1. Op verzoek van het slachtoffer van de discriminatie, van het Instituut, van een van de belangenverenigingen, van het openbaar ministerie, of, naargelang de aard van de daad, het arbeidsauditoraat, stelt de voorzitter van de rechtbank van eerste aanleg of, naar gelang van de aard van de daad, de voorzitter van de arbeidsrechtbank of van de rechtbank van koophandel, het bestaan vast van een zelfs onder het strafrecht vallende daad waardoor de bepalingen van deze wet worden overtreden en beveelt hij de staking ervan.

De voorzitter van de rechtbank kan de opheffing van de staking bevelen zodra bewezen is dat een einde is gemaakt aan de overtreding.

§ 2. Op vraag van het slachtoffer kan, de voorzitter van de rechtbank de in artikel 23, § 2, bedoelde forfaitaire schadevergoeding aan het slachtoffer toekennen.

§ 3. De voorzitter van de rechtbank kan bevelen dat zijn beslissing of de samenvatting die hij opstelt, wordt aangeplakt tijdens de door hem bepaalde termijn, zowel buiten als binnen de inrichtingen van de overtreder of de lokalen die hem toebehoren, en dat zijn vonnis of de samenvatting ervan in kranten of op enige andere wijze wordt bekendgemaakt, dit alles op kosten van de overtreder.

Deze maatregelen van openbaarmaking mogen evenwel slechts opgelegd worden indien zij er kunnen toe bijdragen dat de gewraakte daad of de uitwerking ervan ophouden.

§ 4. De vordering die steunt op § 1, wordt ingesteld en behandeld zoals in kort geding.

Zij kan worden ingesteld bij verzoekschrift. Dit wordt in vier exemplaren neergelegd op de griffie van de bevoegde rechtbank of bij een ter post aangetekende brief verzonden aan deze griffie.

Op straffe van nietigheid vermeldt het verzoekschrift :

1° de dag, de maand en het jaar;

2° de naam, de voornamen, het beroep en de woonplaats van de verzoeker;

3° de naam en het adres van de natuurlijke persoon of de rechtspersoon tegen wie de vordering wordt ingesteld;

4° het voorwerp en de korte samenvatting van de middelen van de vordering.

De griffier van de rechtbank verwittigt onverwijld de tegenpartij bij gerechtsbrief en nodigt haar uit te verschijnen ten vroegste drie dagen en ten laatste acht dagen na het verzenden van de gerechtsbrief, waarbij een exemplaar van het verzoekschrift is gevoegd.

Over de vordering wordt uitspraak gedaan niettegenstaande vervolging wegens dezelfde feiten voor enig ander strafrecht.

Wanneer een vordering tot staking van bij de strafrechter aanhangig gemaakte feiten ingesteld is, wordt over de strafvervolging pas uitspraak gedaan nadat over de vordering tot staking een in kracht van gewijsde getreden beslissing gewezen is. Tijdens de opschorting is de verjaring van de strafvordering geschorst.

Het vonnis is uitvoerbaar bij voorraad, niettegenstaande enig rechtsmiddel en zonder borgtocht. Het wordt door de griffier van de rechtbank onverwijld meegedeeld aan alle partijen en aan de procureur des Konings.

§ 5. De bepalingen van dit artikel doen geen afbreuk aan de bevoegdheden van de Raad van State zoals bepaald in de gecoördineerde wetten van 12 januari 1973 op de Raad van State.

TITEL IV. - Strafrechtelijke bepalingen.

Art. 26. Voor de toepassing van deze titel wordt begrepen onder discriminatie elke vorm van opzettelijke directe discriminatie opzettelijke indirecte discriminatie, opdracht tot discrimineren, intimidatie of seksuele intimidatie, op grond van geslacht.

Art. 27. Met gevangenisstraf van een maand tot een jaar en met geldboete van vijftig euro tot duizend euro of met een van die straffen alleen wordt gestraft :

1° hij die in een van de in artikel 444 van het Strafwetboek bedoelde omstandigheden aanzet tot discriminatie jegens een persoon wegens zijn geslacht, en dit, zelfs buiten de in artikel 6 bedoelde domeinen;

2° hij die in een van de in artikel 444 van het Strafwetboek bedoelde omstandigheden aanzet tot haat of geweld jegens een persoon wegens zijn geslacht, en dit, zelfs buiten de in artikel 6 bedoelde domeinen;

3° hij die in een van de in artikel 444 van het Strafwetboek bedoelde omstandigheden aanzet tot discriminatie of

tot segregatie jegens een groep, een gemeenschap of de leden ervan, wegens het geslacht, en dit, zelfs buiten de in artikel 6 bedoelde domeinen;

4° hij die in een van de in artikel 444 van het Strafwetboek bedoelde omstandigheden aanzet tot haat of geweld jegens een groep, een gemeenschap of de leden ervan, wegens het geslacht, en dit, zelfs buiten de in artikel 6 bedoelde domeinen.

Art. 28. Met gevangenisstraf van twee maanden tot twee jaar wordt gestraft ieder openbaar officier of ambtenaar, iedere drager of agent van het openbaar gezag of van de openbare macht die in de uitoefening van zijn ambt jegens een persoon discrimineert wegens zijn geslacht.

Dezelfde straffen worden toegepast wanneer de feiten begaan zijn jegens een groep, een gemeenschap of de leden ervan, wegens het geslacht.

Indien de verdachte bewijst dat hij heeft gehandeld op bevel van zijn meerderen, in zaken die tot hun bevoegdheid behoren en waarin hij hen als ondergeschikte gehoorzaamheid verschuldigd was, worden de straffen alleen toegepast op de meerderen die het bevel hebben gegeven.

Indien de openbare officieren of ambtenaren die beticht worden de bovengenoemde daden van willekeur bevelen, toegelaten of vergemakkelijkt te hebben, beweren dat hun handtekening bij verrassing is verkregen, zijn zij verplicht de daad, in voorkomend geval, te doen ophouden en de schuldige aan te geven; anders worden zij zelf vervolgd.

Indien een van de bovengenoemde daden van willekeur is gepleegd door middel van de valse handtekening van een openbaar ambtenaar, worden de daders van de valsheid en zij die er kwaadwillig of bedrieglijk gebruik van maken, gestraft met opsluiting van tien jaar tot vijftien jaar.

Art. 29. Met gevangenisstraf van een maand tot een jaar en met geldboete van vijftig euro tot duizend euro of met een van die straffen alleen wordt gestraft zij die zich niet voegen naar een vonnis of een arrest dat, als gevolg van een vordering tot staking, overeenkomstig artikel 25 werd gewezen.

Art. 30. In geval van een inbreuk op de artikelen 27, 28 of 29, kan de veroordeelde bovendien overeenkomstig artikel 33 van het Strafwetboek tot de ontzetting worden veroordeeld.

Art. 31. Alle bepalingen van boek I van het Strafwetboek, hoofdstuk VII en artikel 85 niet uitgezonderd, zijn van toepassing op de in deze wet bedoelde misdrijven.

TITEL V. - Bewijslast.

Art. 32. De bepalingen van deze titel zijn van toepassing op alle gerechtelijke procedures, met uitzondering van de strafrechtelijke procedures.

Voor de toepassing van deze titel wordt begrepen onder discriminatie :

- directe discriminatie;
- indirecte discriminatie;
- opdracht tot discrimineren;
- intimidatie;
- seksuele intimidatie.

Art. 33. § 1. Wanneer een persoon die zich slachtoffer acht van een discriminatie, het Instituut of een van de belangenverenigingen voor het bevoegde rechtscollege feiten aanvoert die het bestaan van een discriminatie op grond van het geslacht kunnen doen vermoeden, dient de verweerder te bewijzen dat er geen discriminatie is geweest. § 2. Onder feiten die het bestaan van een directe discriminatie op grond van het geslacht kunnen doen vermoeden, wordt onder meer, doch niet uitsluitend, begrepen :

1° de gegevens waaruit een bepaald patroon van ongunstige behandeling blijkt ten aanzien van personen van hetzelfde geslacht; onder meer verschillende, los van elkaar staande bij het Instituut of een van de belangenverenigingen gedane meldingen; of

2° de gegevens waaruit blijkt dat de situatie van het slachtoffer van de ongunstigere behandeling, vergelijkbaar is met de situatie van de referentiepersoon.

§ 3. Onder feiten die het bestaan van een indirecte discriminatie op grond van het geslacht kunnen doen vermoeden, wordt onder andere, doch niet uitsluitend, begrepen :

1° algemene statistieken over de situatie van de groep waartoe het slachtoffer van de discriminatie behoort of feiten van algemene bekendheid; of

2° het gebruik van een intrinsiek verdacht criterium van onderscheid; of
3° elementair statistisch materiaal waaruit een ongunstige behandeling blijkt. "

TITEL VI. - Bevoegde instanties.

Art. 34. Het Instituut kan in rechte optreden in de geschillen waartoe deze wet aanleiding kan geven.

Art. 35. Kunnen in rechte optreden in de rechtsgeschillen waartoe de toepassing van deze wet aanleiding kan geven, wanneer afbreuk wordt gedaan aan de statutaire opdrachten die ze zich tot doel hebben gesteld :

1° elke instelling van openbaar nut en vereniging, die op de dag van de feiten ten minste drie jaar rechtspersoonlijkheid bezit, en zich statutair tot doel stelt de rechten van de mens te verdedigen of discriminatie te bestrijden;

2° de representatieve werknemers- en werkgeversorganisaties, bedoeld bij artikel 3 van de wet van 5 december 1968 betreffende de collectieve arbeidsovereenkomsten en paritaire comités;

3° de representatieve vakorganisaties in de zin van de wet van 19 december 1974 tot de regeling van de betrekkingen tussen de overheid en de vakbonden van haar personeel;

4° de representatieve vakorganisaties in het aangewezen orgaan van vakbondsoverleg voor de administraties, diensten of instellingen waarop de wet van 19 december 1974 tot de regeling van de betrekkingen tussen de overheid en de vakbonden van haar personeel niet van toepassing is;

5° de representatieve organisaties van de zelfstandigen.

Art. 36. Wanneer het slachtoffer van de discriminatie een geïdentificeerd natuurlijk persoon of rechtspersoon is, is de vordering van het Instituut en de belangenverenigingen alleen ontvankelijk als zij aantonen dat zij de instemming van het slachtoffer hebben gekregen.

TITEL VII. - Varia.

Art. 37. § 1. De Koning, bij besluit vastgesteld na overleg in de Ministerraad, kan maatregelen nemen om te waarborgen dat de beroepclassificaties in overeenstemming zijn met het principe van de gelijkheid tussen mannen en vrouwen zoals voorzien door deze wet.

§ 2. De in § 1 bedoelde koninklijke besluiten worden getroffen :

- wat de publieke sector betreft, na raadpleging van de vaste Commissie van arbeid van de Raad van gelijke kansen voor mannen en vrouwen en, naargelang het geval, van het in de wet van 19 december 1974 tot regeling van de betrekkingen tussen de overheid en de vakbonden van haar personeel bedoelde bevoegde overleg- of onderhandelingscomité zoals voorzien of van het aangewezen orgaan van vakbondsoverleg voor de administraties, diensten en instellingen waarop deze laatste wet niet van toepassing is;

- wat de privésector betreft, na raadpleging van de vaste Commissie van arbeid van de Raad van gelijke kansen voor mannen en vrouwen en van de Nationale Arbeidsraad;

De geraadpleegde organen geven hun advies binnen twee maanden vanaf de aanvraag.

Wanneer één van de geraadpleegde organen zich niet heeft uitgesproken binnen de twee maanden na de aanvraag, wordt zijn advies geacht positief te zijn.

Art. 38. § 1. Onverminderd de bevoegdheden van de officieren van gerechtelijke politie, houden de door de Koning aangewezen ambtenaren toezicht op de naleving van de bepalingen van deze wet en de uitvoeringsbesluiten ervan.

Deze ambtenaren oefenen dit toezicht uit overeenkomstig de bepalingen van de wet van 16 november 1972 betreffende de arbeidsinspectie.

§ 2. Voor wat de aanvullende pensioenen betreft, met inbegrip van de in de wet van 28 april 2003 betreffende de aanvullende pensioenen en het belastingstelsel van die pensioenen en van sommige aanvullende voordelen inzake sociale zekerheid bedoelde eventuele solidariteitsuitkeringen, onverminderd de bepalingen van § 1, is de in artikel 44 van de wet van 2 augustus 2002 betreffende het toezicht op de financiële sector en de financiële diensten bedoelde Commissie voor het Bank-, Financier- en Assurantiewezen bevoegd voor het toezicht op de naleving van artikel 12. In het kader van dit toezicht zijn de in artikel 54 van voornoemde wet van 28 april 2003 bedoelde strafbepalingen van toepassing onverminderd titel IV.

§ 3. Voor wat de aanvullende pensioenen voor zelfstandigen betreft, met inbegrip van de in de titel II, Hoofdstuk I, Afdeling 4, van de programmawet (I) van 24 december 2002 bedoelde eventuele solidariteitsuitkeringen, onverminderd de bepalingen van § 1, is de in artikel 44 van de wet van 2 augustus 2002

betreffende het toezicht op de financiële sector en de financiële diensten bedoelde Commissie voor het Bank-, Financie- en Assurantiewezen, bevoegd voor het toezicht op de naleving van artikel 12. In het kader van dit toezicht zijn de in artikel 62 van de programmawet bedoelde strafbepalingen van toepassing onverminderd titel IV.

Art. 39. Artikel 4, 6°, van de wet van 16 december 2002 houdende oprichting van het Instituut voor gelijkheid van vrouwen en mannen, wordt vervangen door de volgende bepaling :

" 6° in recht op te treden in de rechtsgeschillen waartoe de toepassing van de wet van 10 mei 2007 ter bestrijding van discriminatie tussen vrouwen en mannen, van het hoofdstuk Vbis van de wet van 4 augustus 1996 betreffende het welzijn van de werknemers bij de uitvoering van hun werken en van de strafwetten en andere wetten die specifiek tot doel hebben de gelijkheid van vrouwen en mannen te waarborgen, aanleiding kan geven;

"